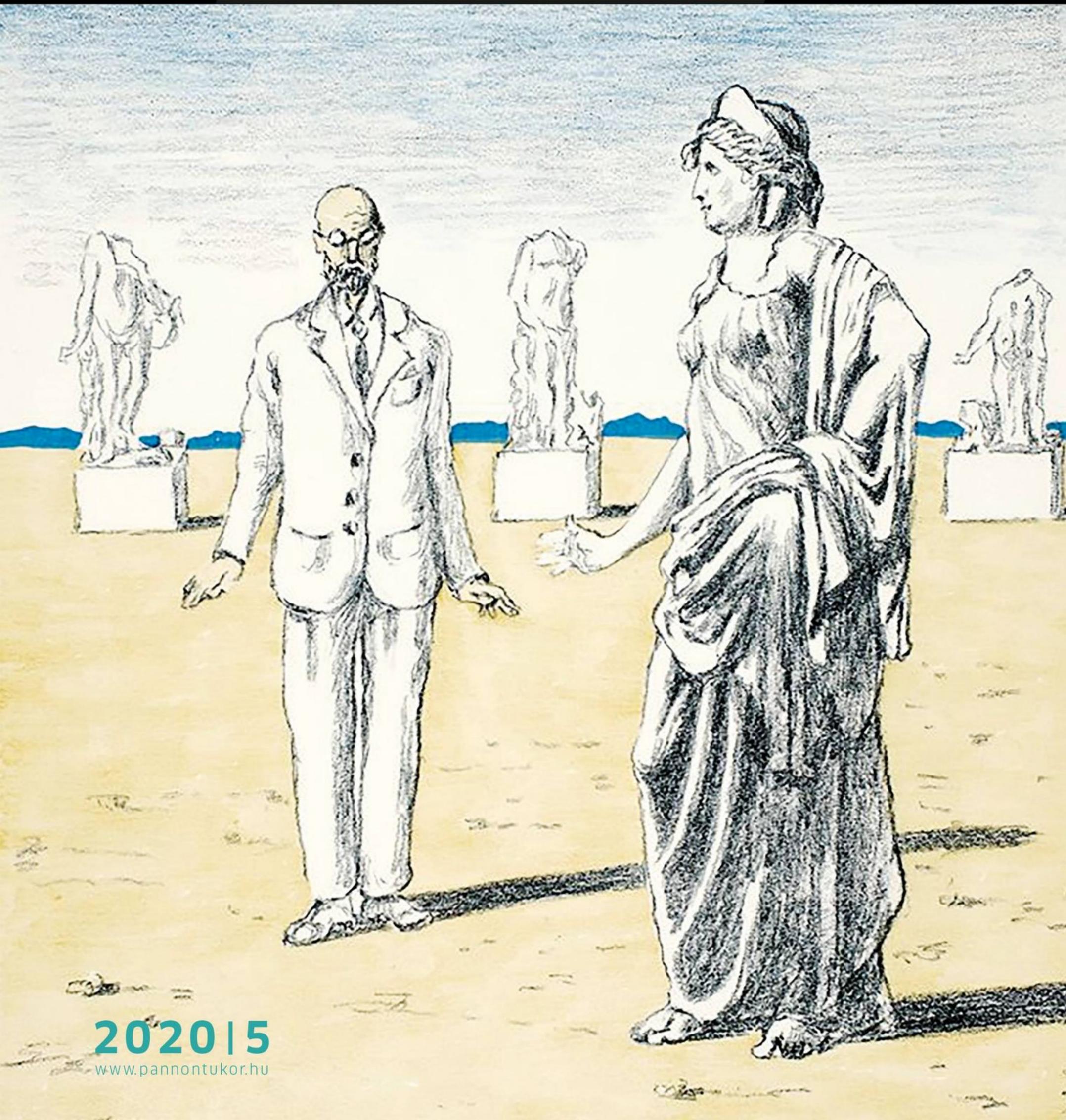

PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

202015

www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

GAZDA ALBERT: Július	3
VARGA MELINDA: Augusztus – harmincegy mondat a nyárból	7

MÚFORDÍTÁS

KERSTIN HENSEL: Zurzach – Tatár Sándor fordítása	10

SZÉPIRODALOM

WIRTH IMRE: Kaputelefon; Tüнемényes ház; Az éj nagy; Kí vagy te, Múzsza?	14
MOLNÁR KRISZTINA RITA: A kalauz	16
SIMON MÁRTON: Szabadságaink	17
BERKA ÁTTILA: Jóvétevő Miklós	18
MIKLYA ZSOLT: Lengés után; Vágott virág is; Visszatérő álmom	22
PEGE IBOLYA: pálya; kedvenc	24
SZILÁGYI ZSÓFIA EMMA: Sanyika, a színpad sztárja	25
SZENDERÁK BENCE: egyhelyben	27
KÉGL ILDIKÓ: Dolgok a múltból	28
ILYÉS KRISZTINKA: bűjőcska	33
VÖRÖSKÉRY DÓRA: A líget	34
OZSVÁTH ZSUZSA: Talált kocka; Mayday	35
KIRÁLY CSENGE KATICA: Ima óvatosságból	36
SINKA ZSÓFIA: Megtörni a rutint	37
VASS NORBERT: Három kívánság	38
VAJNA ÁDÁM: hogy mennek a dolgaid, kérdi a coop előtt, akit valamikor szeretted, roccog a hó a lába alatt; megnézel egy nagyon jó háborús filmet, majd aláírsz egy online petíciót a kiskunfélegyházi fegyvergyár ellen; ne haragudj, nem írtam fel, milyen határidőben is egyeztünk meg?; setőfi pándor	41

DEBÜT

GYÖRGY ALIDA: Kí érti?; Környezettudat	42

LENDVAI SOROK

HALÁSZ ALBERT: Lélek alatt; Ars poetica – Halász Albert fordítása	44
BENCE LAJOS: Ha harminc év múlva; Fura szonett, felkérésre	46
ZÁGOREC-CŠUKA JUDIT: A Muránál	48
GÖNCZ LÁSZLÓ: Magyarföld	50
SZOMI KRÁJ BÉLA: Legyen vége; Egy cseresznyefához	53
PÁL PÉTER: Férfközés; Túlföldi fejezetek I.; Brossúra	55
PISNJAK ÁTTILA: A lendvai de Chirico-kiállításról	58

HELYTÖRTÉNET

KISS GÁBOR: A 47. honvédszászlóalj legénysége	63
BÉRES KATALIN: Szabó Samu, a 47. honvédszászlóalj századosa	70

TANULMÁNY, KRITIKA

KIS PETRONELLA: Egy családfelelőse – Gurubi Ágnes Szív utca című regényéről	78
TOMAJI ÁTTILA: Oszthatatlan, és mégis megosztható – Sirokai Mátyás Lomboldal című kötetéről	80
KOPRIVA NIKOLETT: Zuhanórepülés – Zalán Tibor legszebb verseiről	83

TÁRSMŰVÉSZETEK

STAMLER ÁBEL: „Az író természetes állapota a szemlélődés” – Bertha Bulcsu balatonygyöröki szobrának avatására	86
MOZSÁR ESZTER: Mészi 60 – Játék a fényekkel, pillanatokkal, ötletekkel – Mészáros T. László életmű-kiállítása a Balaton Múzeumban	90
TURBULY LILLA: Angyalszerelem – A Budapest fölött az ég című előadásról	96
CSEKŐ TIBOR: A valóság és a képzelet határai – Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre című filmről	99
KARKÓ ÁDÁM: A csepp – Gyöngyössy Bence A feltaláló című filmjéről	101

KANIZSAI LEVELESLÁDA

KARDOS FERENC ROVATA	106
HÍREK	107
SZERZŐINK	108

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Babiczy Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária –
olvasószerkesztő
Karkó Ádám – szerkesztőségi asszisztens

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV
Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és
a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg,
Landerhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a
szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: ASZTALOS

Gazda Albert

Július

Július 1.

Ez a nyár valahogy olyan szeszélyes nekem, két napig harminchárom fok van, utána huszonhárom fok van, így megy ez, még jó, hogy a változatos-ságot szeretem, és a szakadatlan hőség az, amit nem szeretek, ha hideg van, fel lehet öltözni, ha meleg, nem lehet csinálni semmit, 2014 volt ilyen, mint ez, pocsek lett nyilván a bor, savas és unalmas, senki se vegyen belőle, ha esetleg lát még olyat a polcokon, és 2020-tól se várjon sokat.

Július 2.

Hetek óta nem nyúltam a kézírathoz, azt hittem, azt terveztem, hogy június végére készen leszek vele, tévedtem, nem először, nem utoljára, komolytalan ember vagyok.

Július 3.

Elmentem fodrászhoz, torzonborz voltam egészen, nem csoda, januárban nyiratkoztam utoljára, még Szentpétervár előtt, muszáj volt akkor hasonlítanom az útlevélképemre, biztos, ami biztos, a régi reflexek csak kopnak, el nem tűnnek, most nem kellett hasonlítanom senkire, de nem kedvelem a hajszárítót, nem vagyunk jóban, noha érdekes volt, hogy majdnem a szemembe lóg, hogy látom, ha felnézek, a hajamnak a végét, huszonkét év után először, ám akkor jött a tizenkettes gép, és letarolt mindent, ami az útjába került.

Július 4.

Egyáltalán nem szerettem a Mad Scientistet eddig, bohóckodás sokszor, amit csinálnak, Rákóczi Túrós, Szilvás Gombóc, ugyan már, az alapok sem jöttek be, a Jam 52 vagy a Mango Bay, az East Coast Samurai Sessoin IPA azonban, amit a hiperben vettem, hatszázért, egyszerűen hibátlan, üde, friss, zamatos, ivós, ha nem fogy el legközelebbig, mint a dobozolt Galaxis, veszek belőle megint.

Július 5.

Ráléptem arra a lapos fürdőszobamérlegre, nem ugrottam, csak léptem, a magamfajta ne ugráljon, lenéztem és mondtam, száznegy kiló vagyok, színhús, majdhogynem letettem a terveimről, kis híja, de az fix, hogy kevesebbet kellett volna ennem szombaton, le kéne menni legalább száz alá, tegyünk egy próbát, most lehet, mert most akarom.

Július 6.

Michelle Gurevichet úgy dobta a gép, az e heti kalandban a Spotify, az egyetlen algoritmus, amellyel szemben nincsenek averzióim, a Russian

Balerina c. dalt kaptam, azt sem tudtam, fiú-e vagy lány, olyan a hangja Michelle Gurevichnek, kiderült, hogy nő, orosz emigráns szülők gyermeke Kanadából, Berlinben él, a nullanullás évek második fele óta énekel, mostantól nekem is, csak jó dalai vannak, unalmas dalai nincsenek, rám csaj már rég volt ilyen hatással, úgy értem, zeneileg, amúgy kiráz a hideg attól a szótól, hogy csaj.

Július 7.

Azt mondja a hülye, hogy már gimnazista korában izgatta, miért hosszabb Szerb Antal világirodalom-története, mint Szerb Antal magyarirodalom-története, hibbantakkal van tele a közbeszéd, csordultig, különös, hogy Szerb Antallal telik a nyaram, nyilván a hülyétől függetlenül, és a hosszabbik kötettel, utána jönni fog a rövidebbik is, rengeteget tanulok tőle, nem is csak az irodalomról.

Július 8.

Renan külsejében is mindig megőrzött valamit a papból, és lelkében sem vált soha vallástalanná, vele új korszakba lépett a kételkedés: ő az, aki kételyében is kételkedik, semmi sem áll távolabb tőle, mint az elbizakodott tagadás, amely a felvilágosodás emberét eltöltötte.

Július 9.

A magyar férfiember archetípusa a gazda, szépen köszönöm ezúton is, tucatnyi barátomnak, nem mulasztották el felhívni a figyelmemet a szállóigésült megmondásra, kár, hogy a szállóigék szavatossága napjainkban gyorsan lejár, könnyen megeshet, hogy az olvasó, aki olvassa ezt, máris nem tudja, miről beszélek.

Július 10.

Kijevben lennénk épp, az Atlas Weekend fesztiválon mulatoznánk, az ukrán Szigeten, a gyerek a Twenty One Pilots végett, én szláv fellépőket hallgatnék, köztük jönnék-mennék, de nem vagyunk Kijevben, úgy néz ki, sokáig nem is leszünk, a jegyünk mindazonáltal a 2021-es fesztiválra is érvényes, ördög tudja.

Július 11.

Técsőt álmodtam, pedig nem szoktam, különös, ha odaátot álmodok, Moszkvát álmodok mindig, az aztán odaát van tényleg, és nem is olyan, amilyennek álmodom, de Técső olyan volt most, bicikliztem összevissza a Vásártér könyékén, el kellett valamit hoznom a kórházból, hogy mit, nem emlékszem, a határőrposztra is ránéztem, ott van közel, kicsi épület, gyerekkoromban kutyakölyköket lehetett venni a határőröktől, igazi farkaskutyákat, nekünk is volt, Virágnak hívták, megmérgezték, mert hangoskodott éjszaka.

Július 12.

Minden évben elmegyünk az Udvarház csárdába Bándon, van, hogy kétszer is, nem úgy, hogy arra járunk, és akkor bemegyünk, hanem fordítva, oda megyünk céltudatosan, és abból adódhat arra járás pluszban, birkapörköltet most ettem először, csodálatos, sose volt jobb sehol, utána kávé Füreden, a horvát tengerpart csúcsszezonban ilyen, mint a sétány vasárnap délután, Tótvázsony felől gurultunk előtte lefelé, nem tudtuk, hogy ott volt kicsivel korábban a tömegbaleset a bicikliversenyen.

Július 13.

Átverték kétszáz forinttal az új helyen a Rómain, csodálkoztam is, hogy hétötven a pohár Borsodi, sok, akkor is, ha Hoppy, oda se megyek többet, van a parton más korcsma sok, különbek ennél, annyi, hogy nem este kell menni, este rengetegen vannak, hétköznap is, mint Füreden, és napszálltától a szúnyogok is jönnek.

Július 14.

Levél jött a Budaörsi Latinovits Színházról, írják, hogy mikor pótolnák a Liliomfit, ami márciusban elmaradt, az egyik dátum jobb, mint a másik, a másik sem rossz, ez az egy, ami hiányzik, a színház, főleg az ilyen, a kis Vidnyánszky-féle, a Liliomfi és a többi, mind sorban, akárhányszor, talán ötödször megyek erre októberben, ha nem tér vissza addig a vírus kamatostul.

Július 15.

Nem kerültem fel a shortlistre a pályázaton, másnap elküldtem a szöveget a Tiszatájnak, harmadnap megjelent az online-on, többen is mondták, hogy jó, meg hogy melankolikus és borongós, emellett lírai attitűdöt tartalmaz, igazuk van, az is lehet, hogy giccshatáron imbolyog, sebj, és akkor is sebj, ha nem szeretek borongós lenni, ha azt szeretném megírni, hogy semmi sem úgy volt, ahogy gondolni szokás, semmi sem volt szürke és kegyetlen, csak az a fő, hogy volt, és hogy érdekes volt, és mi csak élünk, mint az emberek.

Július 16.

Mondták, hogy előbb-utóbb meg fogom szeretni a savanyú söröket, hiába tiltakoztam, megtörtént, eddig nem volt olyan, hogy savanyúval zárjak, most igen, a Raven Raspberry Sourját kértem vissza, elképesztőek a csehek, mióta a sima lágereket globálmultik karmai közt készítik, azóta kraftban vágják ki a rezet, sorolhatnám kedvenc főzédímet napestig.

Július 17.

Megnéztem a Кишлога-t végre, régóta vadásztam rá, Alekszandr Gorcsilin rendezte, övé a legjobb alakítás Kirill Szerebrennyikov Леро-jában, Punkot játssza, a rendezése kevésbé sikerült, ellenben a *Nyár* zseniális, ne higgyenek a buta magyar kritikusoknak, imádtam minden kockáját, úgy adja vissza a lényegét, a korszak lényegét, minden lényegét, hogy szabadon szárnyal szanaszét, mindenki politikai állásfoglalást várt tőle, én épphogy attól féltem, hogy pamflet lesz, mint a borzalmas *Leviatán* Zvjagincevtől, nem az lett, hálistennek, minden jól van.

Július 18.

Jó főzni a gyerekekkel, a nagyobbikkal, keres receptet, elkészítjük együtt, ázsiaiban fergetegesek vagyunk, olyan halcurryt tettünk az asztalra, jázminrizzsel, hogy hét nyelven beszélt, habár hallgatott.

Július 19.

Napra pontosan 33 éve vagyunk együtt, krisztusi korba lépett a kapcsolatunk, elképesztő, erre nem lehet mást mondani, és úgy tűnik, vannak még tartalékok is.

Július 20.

Az orosz irodalomban általában a nők a kezdeményezők a szerelemben, ez is mutatja az oroszok eredendően realiztikus látását.

Július 21.

Elhatároztam, hogy lejövök a hírekről, most már tényleg, hozzá is fogtam, ha nincs újság, ami ne hergelne fel pillanatok alatt, akkor nincs mit tenni, amiről nem lehet olvasni, arról nem olvasni kell.

Július 22.

Kizöldült-kiszínesedett az erkély, szépen terem az uborka, kár, hogy a virágokra és a levendulára jönnek a darazsak, mindig féltem tőlük, miként a fogorvostól, a fizikai erőszaktól és a haláltól is.

Július 23.

És ti hova mentek nyaralni, kérdezik folyton, hát mi sehova, válaszoljuk eltökélten.

Július 24.

Vége van az Indexnek, úgy érte, hogy az eddig ismert formájában, szinte mindennel ez van, ahol valaha dolgoztam, csak a Magyar Narancs maradt önazonos, és az is milyen, Kurír már nincs, Magyar Hírlap minek van, Világgazdaság dettó, Index minek lesz, az Origo gyalázat, Cink mint-ha sosem lett volna, a Magyar Nemzet sem az, ami a két-három év alatt volt, amikor írhattam és szerkeszthettem ott.

Július 25.

Alekszej Balabanov filmjeit nézegetem, a két *Brat* sorsfordító élmény volt egykor, a *Háború és a Zsmurki* is nagyon bejött, a *Bádogkoporsó* után leálltam egy időre, az kiakasztott, pótolom most az elmulasztottakat, a *Nekem nem fáj* és az *Én is akarom* is nagyszerű, fogalmam sem volt, hogy az utóbbi, az életműzáró darab végül is Sztalker-parafraízis.

Július 26.

A másik oldal ugyanúgy gyűlölködik magától, ahogy az egyik utasításra, a messzemenő konzekvenciák levonásától óztkodhatnékam támadt.

Július 27.

Azt mondja a barátom, hogy Magyarországon teljes elnyomás van, képtelen vagyok ezzel bármit is kezdeni, válaszolni sem bírok, milyen ostobán hangzik az is, hogy ez egyszerűen tisztességtelen bármely teljes elnyomások bármely áldozataival szemben, hagyom a búsba az egészet.

Július 28.

Nem hittem volna, hogy odaát, túl a tengeren tényleg meg tudják csinálni a buborékot és a buborékban az NHL-playoffot, egyrészt kishitű voltam, másrészt korai temetni az Amerikai Egyesült Államokat, igaz, ha menet közben összeomlik a projekt, akkor nekem, a károgonak lesz igazam, és temethetek tovább.

Július 29.

Heteken keresztül ellenségemnek tekintettem mindenkit, aki nem tette fel a maszkot a villamoson és a boltban, ennek annyi, nincs erőm gyűlölni az egyre szélesebb néptömegeket, sem egyenként, sem csoportosan, kifulladtam.

Július 30.

Hallgatom az új Platon Karataev-lemezt, nemcsak a Kányádi-vers miatt, több interjút is olvastam ezekkel a fiatalemberekkel, egyre rokonszenvesebbek, egyre erősebbnek érzem a dalokat is, megint nem igaz, hogy pusztul a világ, valaki jár a fák hegyén, ki gyűjtja s oltja csillagod, csak az nem fél, kit a remény már végképp magára hagyott.

Július 31.

Ebben a hónapban egyáltalán nem nyúltam hozzá a kéziratához, na majd augusztusban, vagy szeptemberben, vagy ahogy kiadja, előttem az élet hátralévő része teljes egészében.

Varga Melinda

harmincegy mondat a nyárból

első nap

minden napra kitalálok egy kívánságot, és az égre vetítem, az agusztusban sok a hullócsillag, a ki nem mondott szavak üstökösök, messzire világítanak.

második nap

ma újra voltam az erdőnél, behúnytam a szemem, lefeküdtem a magas fűbe, a fürjeket hallgattam, és arra gondoltam, hamarosan megmutathatom neked a tavaszom sétányát, ahová naponta kijöttem, és rólad álmodoztam.

harmadik nap

este megnyitottam egy bort, derűíze volt.

negyedik nap

a mai nap hasonlított az első éjszakánkra, közben hullócsillagok az ablakomra könyököltek.

ötödik nap

az éjszaka forrón ég, páraablakok nyílnak a kertben, a csillagok levetkeztek, rúdtáncolnak a Holddal.

hatodik nap

a határra gondolok, ami hol összeköt és hol elválaszt tőled.

hetedik nap

szkafanderes orvosokkal álmodtam, az orrom felé közelítettek, verítékben úszott az ágy, mire felébredtem.

nyolcadik nap

ma végre írtam egy verset, ami nem a magányról szól.

kilencedik nap

olyan barna szeretnék lenni, mint tavaly nyáron, antik költőket olvasni egy tenger mellett, és csak a szerelemre gondolni.

tizedik nap

nagy nap mai, sose örültem még így utazásnak, és sose szerettem még ennyira a határőröket, ha látok újra hullócsillagot, helyettük is kívánok valamit.

tizenegyedik nap

szárnyainkat bármikor elővehetjük az ágy alól, de csak azzal tudsz repülni, akinek madárlelke van.

tizenkettedik nap

az augusztus végi eget kémlelem, sosem volt ilyen tisztakék, a mindenség ingujjban szaladgál, rövidnadrágos angyalok viháncolnak, a két székely évődésén derülek, akik elszöktek a csiki, ködpárás nyárból egy magyar termálmedence partjára napfürdőzni, az angyalok jól tudják, az Isten a székelyek jókedvében teremtette, hogy legyen min szórakozzon, amikor rosszabb nap-

jai vannak, most es épp azon tűnődik, hogy egy világegés közepén, vírusokkal és hurikánokkal, erőtűzekkel és éhínséggel sem változott az Ember, csupán a székelyekben van némi reménye, bánja es, hogy nem csak ebből a különleges népből teremtette az egész világot.

tizenharmadik nap

álmomban meglátogatott néhány démon egy erdélyi költő verséből, azt hiszem, túl sokat dolgozom.

tizennegyedik nap

vidám társaságban a jól megérdemelt szabadságomat töltöm, boldog vagyok, nyugodt és szerelmes, megcsörren a telefonom, elvitték a démonok a barátomat, és nem tér vissza többé hozzánk, 72 éves volt, költő, az egyik legnagyobbik.

tizenötödik nap

antik költőket olvasok a strandon, a nagy témákat már rég megírták.

tizenhatodik nap

olyan szorosan szeretnék ölelni, hogy ne legyen szükség szavakra.

tizenhetedik nap

egy ideje elszoktam a szociális élettől, egy író táborban vagyok, és túl sok az ember, túl sok az ember, túl sok az ember és a szúnyog is, elvonulunk egy kisebb baráti társasággal, ahol aztán feloldódom.

tizennyolcadik nap

kissé zúg a fejem, nem tudok jól aludni idegen helyeken, szorongok a nyilvános szerepléstől, ez már sose változik meg, azt hiszem, a program végül remekül sikerül, boldog vagyok, egy másik programon a kollégám és felesége kutyát tartom az ölemben, pont olyan puha és bújós, mint az én néhai kutyám, az állatoknak van a legjobb szeretetszozora.

tizenkilencedik nap

Isten saját képére teremtette a költészetet és a szerelmet, az örület két sarkvidékét.

huszadik nap

ünnep van, magamban eléneklem a székely himnuszt is, jó világ volt, amikor csak ide-oda röpködünk, mint a madarak, reggel még a Tisza partján, este már a Szajna partján sétálhatott a halandó.

huszonegyedik nap

reggelek vibráló szinesztéziája hangcsipkét ver az álmra.

huszonkettedik nap

ha tehetném, rajzolnék egy öröknyár-festményt, lenne benne egy tó, amelynek partján szerelmeskedni lehet.

huszonharmadik nap

sötétkék az este, táncol az ujjad a forró hátamon.

huszonnegyedik nap

a túli dolgoknak két arcuk van, az Isten fekete-fehér diafilm.

huszonötödik nap

nem tudok úszni, csak a hegyek szeszélyes hullámain ismerem, az óceánok és tengerek mélyén a félelem korallja csillan, tisztelem a vizet, de nem tudnám meghódítani.

huszonhatodik nap

amikor te főzöd a kávé, nemcsak a koffeintől leszek boldog, belefőzöd az esténk a fekete italba, mámoros lesz tőle a kedvem egész nap.

huszonhetedik nap

mindjárt vége a nyárnak, és már újra sokat dolgozom, egyszerre két helyen vagyok, néha három kezem van, és tíz fejem, jó volna ezt a nyarat kicsit még megnyújtani, és nem gondolni semmi rosszra.

huszonnyolcadik nap

több mint 300 fiatal költő pályázatának kiértékelése, irodalmi est megszervezése korona idején, négy verseskötetet, egy kritika Farkas Árpádról, aki nagyon beteg, egyre több covidos ismerős, jó vers és kevésbé jó versek hada a rovataimban, az erdélyi irodalmi élet megreformálása, újra sokat törődöm a munkával, valami érdekesebb szenvedélyt kéne keresnem magamnak.

huszonkilencedik nap

a maszkról miért nem jut Hamvas senkinek eszébe?

huszonkilencedik nap

ez egy normális ország, nem értem, miért kedvetlen mégis mindeki, és hová sietnek folyton...

harmincadik nap

befelé nyíló nyári rét vagyok, sasok pihennek a pázsiton.

harmincegyedik nap

eresz alá ülnek a mondat, fészket raknak, figyelni, ahogy történetté dagad az alkonyat, ez az utolsó nyári éjjel legalábbis a naptári év szerint, bárcsak ne lenne többé hajnal.

Kerstin Hensel

Zurzach

Két asszonykéz, szélesek, kidörzsölődöttek, megragadja zizegő csípőjénél a négyéves Jaqueline-t, fölemeli, pihekönyű jószág, és betuszkolja a vasúti kocsiba. Dörzsöl és szúr a csipkeruha. Jaqueline ujjacskái, hogy enyhítsék a heves bizsergést, nyughatatlan vibrálással furakszanak gallér, blúz, szoknya, bugyi alá, vakarnak, kaparásznak; egyre cudarabb, mert a csipke szép és drága és külön a Winterthurba tartó nagy útra vették. A kislány a Leipzig–Zürich-IC kocsijában áll, egymáshoz dörzsöli a két térdét, az anyja fölszáll utána, két kézzel emelve megdagadt lábát a lépcsőfokokra – azután Isolde a kapaszkodót markolva a lábai után húzza a testét, amely súlyosan függ a melle alatt, akár egy körte.

Isolde konyhai kisegítő a lipcsei ruhagyárban. Harmincéves korára fölgyűlt a víz a csípőjénél és a lábában. A tűzhely és a mosogató melletti örökös álldogálástól a meglazult a vénái szövete, és Isoldénak földagadtak ezek a testrészei. Az orvos testmozgást rendelt, és kis kapszulákat írt föl az asszony szívére. Isolde nyeldeste a kapszulákat, és napjában egyszer, a szünetben, előrehajolt a kazánházban a meleg csövek között, amikor Friedensreich, a szakács odajött hozzá finom, ám buzgó mozdulatokat végezni. Harmincegy évesen szülte meg Isolde a leányát. A vénák falának állapota egyre romlott, mind vastagabb és vastagabb lett a mosogatóasszony csípője és lábai, miközben felsőteste zsugorodott, az ereje elszivárgott.

Isolde maga előtt tuszkolja a gyereket. Piros és puha az arca, mint a gyümölcskocsonya. Bepúderezte magát, hogy eltakarja a pirosságot; a mosogatómedence lúgos gőzei a szegyenkezt és az örömet egyaránt áteresztővé tették az arcbőrét. Ország-világ mindent lát rajta. Jaqueline ülhet az ablak mellé, az anyja, zihálva a megerőltető beszállástól, lezökken mellé. Elrendezi a kislány ruháját a térdén, és a saját rakott szoknyája redőin is végigsimít – így jó lesz: nem kell, hogy az ember lábáról leolvasható legyen a várakozás; csakhogy a gyermek lábacskaí olyan elképesztően véznák; kizárt, hogy sima maradjon rajtuk a csipkeszoknya. Jaqueline nyafog; a csipke úgy dörzsöl a combjai közt, mint a smirgli. Isolde könnyörtelenül: Várj, míg találkozzunk vele! Ne legyen semmi oka fitymálni minket. – A kislánynak édesmindegy. Azt akarja, hogy induljon végre a vonat. Ssakklín, mondja az anyja, vigyázz, nehogy fönnakadj valahol, amilyen szeles vagy! – Ő maga elnyomja a térde idő előtti remegését, mintha most is csak az üzemi konyha közömbös párája várna rá.

Friedensreich, a szakács hirdetésekkel tolt az orra alá. A vajaskenyér alá, a reggelinél. A férfi vigyorgott a telt ajkával: próbálj csak szerencsét valamelyikkel. Kevéssel a szülés után Isolde a szakács karjába fektette az apróságot, amikor ő maga még gyermekágyban volt. Bezötyögött az üzembe, műszak után elcsípte a férfit, és a hagymás sülttől szagló mancsába nyomta a csecsemőt. Sikerült még a levegőben elkapnia a gyereket, mert a szakács elengedte, akárcsak egy romlott húsdarabot. Attól fogva a szakács elfelejthette a pihenést: végigdolgozta a napot; Isolde visszaállt a konyhába dolgozni, még mielőtt bölcsödébe hordhatták volna a kicsit. Isolde kiadósan reggelizett. Igyekezett kecsegtetni a szakácsot: a kolbászos szendvicset ő maga keni, az tehát tényleg kézzel van csinálva; a pelenkákat, a gyerek pempőit meg az egész hóbelevancot majd elintézi ő, csak legyen vele kedves a férfi, egy kicsit legalább, mert hát mit kezdjen ő magával, amikor alszik a gyerek. A szakács csak dolgozott rendületlenül, mint aki süket, csak néha vigyorgott a mosogatóasztal mögül, ahová Isolde a futószalagról leszedett tányérokat tornyozta, mielőtt a lúgos lébe lökte volna őket, és lapáttyerével lemosta volna róluk az ételmaradékokat; gyorsan, gyakorlottan. Egyik reggel a szakács apróhirdetések csúsztatott eléje, Isolde pedig ráüvöltött, mint egy állat, darabokra tépte, megtaposta és a levesbe szórta az ostoba papírt, a fejét beledugta a mosogatólébe, és visszatartotta a lélegzetét. De így sem tehetett pontot mindenre. Friedensreich, a szakács nevetve kihálászta a fecniket a tésztaból, és a törlőronggyal megszárogatta Isolde arcát. Másnap reggel új hirdetések voltak az asztalon, és Isolde fáradtságosan betűzte a kínálatot.

A két utazóval szemközt egy fehéringes, csíkosnyakkendőű úr ül. A *Handelsblatt* mögé rejti az arcát, és zizeg az újságlapokkal. Elindul a vonat. Jaqueline hangosan ujjong, az úr még jobban kapaszkodik az újságjába. Isolde, a mosogatóasszony most mosolyog. Hét óra Winterthurig! erősíti magában az elszánást, egyben vigasztalja a kislányt, amiért olyan hosszú az út Svájcba. A gyerekek, miután túl van a vonatozás okozta első ámulaton, eszébe jut a csipke meg a viszketés. Követelőző nyekergését – Vegyük le! légszsi, légszsi! Vegyük le! – túlharsogja az anyja: Idegenek előtt levetkőzni?! Fúj, gyerekek! – A kereskedelmi utazó zizeg. Isolde a táj szemlélésével igyekszik elnyomni az izgatottságát: Nézd csak, milyen szép tehenek vannak ott, milyen békések! – Jaqueline engedelmesen bámul. Most már a karja alatt is dörzsölni kezd a ruha. A kislány közönyösen hagyja elhúzni az ablak előtt a falvakat és a teheneket – nincs annyi ujjá, hogy a teste minden pontján egyszerre vakarózhasson. Az úr átveti egymáson a lábait. Fekete, fonott cipőt visel. Isolde kíváncsi, szívesen megnézné útítársuk arcát, és ideges is, mert a gyerek elkezd szökdécselni, valami illetlen táncot járni.

Böngészéskor egyetlen ígéretes apróhirdetést talált: winterthuri férfi, ötven éves, komoly, egyszerű, megbízható. Kisebb járáshiba gyermekbénulás következtében. Ezt az ajánlatot olvasván Isoldénak hevesen kezdett dobogni a szíve: szerette ezt a járáshibát, még mielőtt eszébe jutott volna a saját testi hibája, a víztől földagadt lábai, amelyek a konyhai csapatot szakállas viccekre sarkallták, az orvost pedig egyre nagyobb Hydropsin-adagok felírására. Ennek a férfinak Isolde azonnal írt, pontosabban: Friedensreich, a szakács átvállalta tőle a birkózást a betűkkel, és üzenetet kapart egy, a lipcsei Népek Csataja Emlékművet ábrázoló képeslap hátoldalára. Isoldét cserben hagyták a szavak, és nem volt elég nyugodt ahhoz, hogy tartsa a tollat. A szakács, miután teljesítette ezt a kötelességét, ismét megtarthatta a pihenőit. Isolde, míg várta a választ Winterthurból, szenvedélyesen súrolta a levesestányérokat és a tálakat. A különösen makacs zsírmaradványokat az Ata nevű mosogatószerrel tüntette el az edényekről. Isolde egészen megszállottja volt a tisztaságnak, és minden délután örült a gyerekeknek. Egyszer, aznap, amikor érzése szerint már nagyon hamar meg kellett érkeznie a válasznak Winterthurból, még a szakácsot is magához engedte újra a pincében. Semennyire nem vágyott a férfirra.

A kislány, Jaqueline, ugrabugrál és táncikal a Leipzig–Zürich-IC kocsijában. A mozgás pillanatokra elfeledteti vele a pokolba kívánt csipkeszoknyácskát. Szelíden, szinte hangtalanul gördül át a tájon a szerelvény, Isolde szerencséje felé. A kislány nem sejti ezt, nem tudja, merre tart az utazás, csak el, valamiképpen el innen, valami távoli ismeretlenbe, amit a mama készített elő. Egy *papához*, mondta az anyja, de Jaqueline semmit nem tud azon kívül, hogy az új ruhácska csipkéje sebesre dörzsöli a bőrét Winterthurig, ahol majd kiszállhat végre a mamával. Szemben az úr összehajtja a *Handelsblatt*ot. Isolde megpillantja az arcát: ideges szépség, szögletes és férfias és kimondhatatlanul tökéletes. Se gyermekbénulás, se vizenyő; és az úr remeg a felindulástól, mert Jaqueline táncol és már kétszer rátaposott a fonott cipőjére. Isoldéból ki akar buggyanni a vihogás. Hagyja történni a dolgokat, nem avatkozik be. Összeszorítja petyhüdt combjait, merthogy a lábak árulják el a boldogságot, amikor remegnek, mint a puding, vagy egyszerűen önkéntelenül szétnyílnak. Isolde nem akarja, hogy lelepleződjék a boldogsága az úr előtt, mert akkor alkalmasint helyeselnie kéne neki: nem való össze-vissza ugrálni a vasúti kocsiban és idegen emberekre rátaposni. Az intercity a Sváb-Alb hegységet szeli át. Az úr ismét kinyitja és az arca elé tartja a *Handelsblatt*ot. Az újság fedezékében az ablak felé fordítja a fejét, és nézi a falvakat Tuttlingen és Leipferdingen között. Jaqueline kánkán-módra föllibbenti a szoknyácskáját. A huzat húsíti a kidörzsölődött bőrét. Nézd inkább azt a sok barna tehenet, kiált rá Isolde, és hagyd abba ezt az ugrádozást! – De a kislány csak forog, forog, repül a szoknyácska. Leipferdingent elhagyva kanyarodik a vonat. Jaqueline botladozik és nekizuhan az úrnak és a *Handelsblatt*nak, az újság elszakad, és a kereskedelmi utazó felkiált: Nem tud rászólni a gyerekére!? – Ssakklín! – szól rá a lányára Isolde, és szívhezszólóan kérleli, hogy nézze inkább a teheneket. De Jaqueline-nek saját terve van: fölugrik a férfi ölébe, ide-oda ficáncol a kis fenekével, aztán megnyugszik, és néz kifele az ablakon.

Aznap este, amikor megjött a válasz Winterthurból, Isolde fölmondott a munkahelyén. A víztől fölpuffadt testével nem tehet semmit, ezt tudta, viszont – és a fény felé tartotta a moso-

gatókezeit – az ujjain és az alkarján mutatkozó vöröspikkelyes kiütések ellen tehet valamit. Kiíratta magát betegállományba, és vastag kötésekre bugyolalta a bekenőcsözött kezét, alkarját. Egy hétig nem ment el hazulról, felpolcolta a lábait, kezét-karját bekötötte. Uborkaszeletekkel borította be az arcát, hogy összehúzódjának a kitágult pórusai és elmúljon a vörösség, finom súrolóporral mosta barna fogait. Ápolta magát, miután hátat fordított az üzemi konyhának, és Friedensreichnek, a szakácsnak búcsúzóul a pucér ülepét mutatta. Nem akárci, aki várja őt, hanem egy férfi Winterthurból. Isolde többször egymás után kimondta ezt a nevet. Idegenül és szépen csengett, s Isolde nagyon kellemes érzés kíséretében kapcsolta vele össze a gyermekbénulás szót. Az ekcéma szinte meggyógyult, valamivel világosabbra lettek sikkálva a fogak; Isolde magának új szoknyát vásárolt, Jaqueline-nak pedig a ruhácskát.

Zurzach városkában, kevéssel a német-svájci határ és Kadelberg am Rhein után megáll a vonat. Egyetlen rándulással. Jaqueline leesik az úr térdéről, és előreszánkázva beleüti a jobb vállát a kocsiablak alatti asztalkába. Még Isolde súlyos-terebélyes teste is kizökken nyugalmi állapotából, és nekinyomódik az ülés peremének. A francba! mondja a kereskedelmi utazó, feláll, megdörzsöli a térdét, majd kimegy a folyosóra dohányozni. A francba! mondja Isolde is, mert rögtön elborítja a félelem: Winterthur. Az egyszerű, a megbízható, akinek csak egy aprócska járáshibája van, de emiatt a járáshiba miatt nincs még kedvese. Ha a vonat Zurzachban áll, messze van Winterthur. Isolde megtámaszkodik, erejét megfeszítve fölnyomja a testét, remeg. Az ajtó felé mozognak a nehéz lábak. A szív úgy dolgozik, mint egy nyomókazán. Jaqueline sírva lohol az anyja mögött. Az intercity folyosói megtelnek utasokkal. Senki nem tud semmit. Húsz perc veszteglés után kinyílnak a távműködtetésű ajtók, az utasok lemásznak a lépcsőkön, ki a szabadba. A vonat egyhelyben áll, az utasok fölbátorodva zárókorlátokon másznak át, vidáman és fűrgén, a zurzachi állomás vágányain szaladnak, egyensúlyoznak, szökdecselnek vagy nyújtózkodnak a nyári levegőben, mintha nem lennének előírások, nem volna cél, nem volna idő. A zurzachi vasúti szolgálat tisztviselője kávét oszt a vidám, kíváncsi utasoknak. Valami történt. Ez Isolde számára is világos. Ahogy a lábai bírják, a vágány mentén a vonat eleje felé igyekszik. Jaqueline, még mindig sírva, mellette. A bácsi ölet akarja újra, várni nem akar, és félelmet is keltenek benne az anyja szorongó, kacszázó léptei. Meg a gyenge szíve, amelyről azt mondta az anyja: egy hajszálon függ. A mozdonynál már kisebb csődület alakult ki. Isolde keresztülfurakszik. Tudni akarja, mi a helyzet, mert senki nem mondta meg neki, és Winterthur még messze van, neki viszont pontosan kell odaérni, bizony, de még milyen pontosan! A vonat személyzete és a Svájci Baleseti Segélyszolgálat egyenruhásai visszaterelik a kíváncsiskodókat a mozdonytól: Semmi baj nem történt, kérjük, szálljanak vissza a kocsikba! – Isolde makacs, átnyomakszik az embergyűrűn. Meg kell tudnia, mi történt. Miért kell vesztegléssel kockáztatnia a szerencsésjét itt, ezen a százszor átkozott helyen. Ahonnan a végén kénytelen lesz visszafordulni, visszamenni Friedensreichhoz, a szakácsához, nem pedig tovább, előre, Winterthurba, ehhez a szolid, szomorú szerelemhez. Ha tudná, mi történt, talán tudna segíteni újra mozgásba hozni a szerelvényt, mert Isolde kezeiben olyan erő lakozik, mint a tányéraknákban. Hallja a kislányát felvisítani, a hang maga a rémület, a kis szájából kiszabadulva metszőn járja át egész Zurzachot – Jaqueline meglátta a vért a mozdony elején, meg a cafatokat meg a zöld pépet – hadonászik kiabál ugrabugrál – és *Nem tud rászólni a gyerekére*, háborognak a kereskedelmi utazók, és Isolde, karjában a kislányával, visszakacsázik a kocsi belsejébe. A Leipzig–Zürich intercity háromnegyedórás késéssel indul tovább Zurzachból Winterthurba. Jaqueline, most az anyjával szemben ülve a szabad helyen, grimaszoló pofákat rajzol az ablaküvegre. A kereskedelmi utazó kint áll a folyosón, és dohányzik; talán egészen Zürichig ezt fogja tenni. Gyorsabban, menj gyorsabban! biztatja Isolde a vonatot, a lányának pedig nyugtatólag: Ne bömbölj már, Sakkklín, ki tudja, mi történt, de a bácsi meg fog várni, egészen biztosan megvár! – Ebben a pillanatban Jaqueline abbahagyja a sírást. Kimutat a maszatos ablaküvegen. Elfelejtve a dörzsölő, kemény csipkeszoknya, elfelejtve a rettenetes mozdony – Isolde, a gyerek pillantását követve most egyszer csak mozgásban látja az addig békésen legelésző tehéncsordákat. Amikor az intercity egy-egy csordához közeledik, a tehének futni kezdenek, átdübörögnek a legelőkön, egyre a zakatoló vonatot követve, átszakítják a villanypásztorokat, szántókon és bekerített legelőkön galoppoznak át, míg aztán kénytelenek beszüntetni

vágtatásukat, mert a vonat mégiscsak gyorsabb náluk – a rohanáskényszer pedig a következő csordára terjed át, immár ők követik a vonatot, valamely ismeretlen, tébolyult erőttől hajszol-
tan. – Mama! Mama!, kiabálja a kislány, nézd a teheneket, hogy szaladnak utánunk! – Isolde
azonban hátradől az ülésén. A vagonablak túloldalán füstöl a föld a száguldó állatok fölverte
portól. Hamarosan Winterthurba érnek. Az egészen egyszerű, szolid boldogság. Épp csak egy
kis járáshiba a gyermekbénulástól. Még a dombokról is özönlenek az állatok, csúsza, cuppogva
lefelé, bögnék, múznak... Mama!, kiáltja a színjátéktól lelkesen Jaqueline. Miért csinálják ezt a
tehenek? – Az úr ismét belép a fürkébe. Rázogatja az álldogálástól megfájdult lábát, leül a kislány
mellé, és világfias eleganciával elmagyarázza: kevéssel Zurzach előtt egy tehén futott a mozdony
elé. A többiek megérik a szagot, mert feléjük fúj a szél. – Most, hogy megtartotta az előadását,
széthajtogatja a *Handelsblattot*, és keresztbe veti a lábát. Isolde nem akarja hinni a dolgot. Sötét
szájüregét éles, hitetlenkedő nevetés hagyja el. A vonat tovazakato. Jaqueline az arcára szorítja
a két kezét. Szívesen sírva fakadt volna újra, de egészen üresnek és száraznak érzi a bensejét. A
mellette ülő férfi térdére fekteti a fejét. Látja a fonott cipő mintázatát. És alszik.

Tatár Sándor fordítása

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: A nő

Wirth Imre

A **KAPUTELEFON** gombján
matatok, késtem egy órát.
Vagy kettőt. Elbeszélgettünk,
a lakótelepen lakik
ő is, többé nem látom már.
Kapok két (vagy egy) pofont, mert
megígértem, hogy többé nem,
sohasem kések. Ülök a
terazon, alattunk egy lány
lakik, akit kidobtak a
tízemeletesből. Kedves.
Üzeneteket dobálok
neki, visszanéz. Apja nem
szeretné, hogy bármi köze
legyen hozzám, megértem így
is, tízévesen. Már tudom,
nincs semmi, ami lehetne,
múlna, volna, akkor is, ha
én nem dobnám ki sehonnan.

TÜNEMENYES HÁZ romjain
burjánzó borsó, csalán, egy
égbekiáltó, elképzelt
növény, neve sincs, de a nyár
életre kelti. Sugárzik
rá a fény reggelente. Te
voltál, vagy én? Délben árnyék
kúszik a kék falikútra.
Néha egy csöpp koppan, csempe
piszkos lefolyójába. Te,
vagy én? Jön az ősz tényleg majd?
Kinéz az ablakon a táj,
amiben boldogok voltunk?

AZ ÉJ NAGY biciklitolvaj,
két keréken tovaryargal,
fekete füstöt pöfékel,
röhög és sír, hogy miért kell
kékből és zöldből, fehérből
kockált keverni a vérből,
hangja belevész a csöndbe.
Éjfelete, mély gödörbe.

KI VAGY TE, MÚZSA? Valóság,
vagy renyhe tolakodások?
Vers csavarog és nekidől
villanypásztor halkan zengő
ritmusának? Odabent, a
réten méla csend, mert senki
sincs, ki belebőgne éjbe?
Szerelem, hogy átszíneznéd
a reggelt! Vásznadon botlik
ecset, grafit, káosz minden
pillanat. Ki vagy te? Élet?

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Birkatúra

A kalauz

A kalauz, mióta az eszét tudta, kalauz szeretett volna lenni. Erre vágyott már egészen kicsi fiúként is. Azóta, hogy először utazott édesapjával és édesanyjával vonaton. A nagyapájához utaztak egy kis Pécs melletti faluba mandulaszüretre. Azután még sok éven át minden ősszel megtették ezt az utat. Minden alkalommal három napig tartott, míg összeszedték az öreg fák alá terített vásznakról a lehullott mandulát, aztán zsákba gyűjtötték és becipelték nagyapapa kamrájába. A karácsonyi piacra aztán nagyapapa szépen megpucolta az egészet, az árából megélt tavaszig. A kalauz azonban kisiújként az oda-visszatartó vonatkozás miatt várta egész évben a mandulaszedést.

Az első élmény – mint annyiszor az életben – meghatározó volt. Csodálattal bámulta a kalauz sapkáját, az egyenruháját, oldalán a kemény kis bőrtáskát, kezében az ezüst csillogású lyukasztót. De nem csupán a vasutas öltözéke nyugozta le. Ahogy állt, ahogy beszélt, ahogy nézett, ahogy ellentmondást nem ismerő hangon elkérte a jegyeket és a kedvezményre jogosító okmányokat – maga volt a rend! A biztonság, az áttekinthető, jól berendezett világ. A kisiút megnyugvással töltötte el, hogy rend márpedig létezik, a világ tehát nem az a kiszámíthatatlan, bizonytalan és veszélyes hely, amire szülei gyakran aggodalmaskodó szavaiból, az iskola örökké változó szabályaiból, a többi gyerek zúrós, hol ellenséges, vagy barátságos viselkedéséből következtetni lehetett. A világ rendjének erős megsejtése – mert szavai ekkor még nem voltak kimondására – hosszú időre kijelölte pályáját.

Évek múltán sem fogalmazta meg mindezt, amikor álma már teljesült, és a vonatkalauzok gyöngye lett. Egyenruháján egy szálló porszem el nem hibbant, a munkából tíz másodpercet sem késett, az ő járatain nem maradt egy potyautas sem észrevétlen. Kifogástalan udvariassággal állította fel a helyükről a helyjegy nélkül üldögélőket és indulat nélkül szedte be a pótdíjat a jegy nélkül utazóktól. Békében élt hivatásával, ami lássuk be, kevesekről mondható el.

Aztán egy napon – ezt a napot nem fogja elfelejteni, és javaslom, mi is jól jegyezzük meg! – minden a feje tetejére állt. Vannak ilyen napok. Ha valaki találgatni szeretne, annak eláruljuk, hogy nem Ámor nyíla lőtt a szívébe. Egy csinos hölgyutas nem vette volna le a lábáról. Nem is borzalmas vasúti szerencsétlenség zökkentette ki eltökélt békéjéből és fordította meg a sorsát. Nem ám! A dolgok néha sokkal kisebb eseményektől változnak meg visszavonhatatlanul. Kalauzunk esetében egy leszakadó gomb forgatta meg a sors kerekét.

A gomb szürke zubbonya minden második hét szombatján – a szabadnapján – gyertyaviasszal fényesre suvickolt gombjainak egyike volt. Egész pontosan felülről számítva a harmadik. Ami azon a nem elfelejtendő napon a vonatlépcsőre pityókásan felkapaszkodó öregember kezében maradt. Ugyanis szédelő alakja, ahogy fellépett az éppen induló szerelvényre, valamilyen megbízható fixpontot keresett. És talált, lévén a gomb megfelelően pontszerű. Ez a bizonyos harmadik gomb volt az, amit az öreg határozottan megragadott. Ennek segítségével aztán fellendült a peronra. Ekkor homályos tekintete előtt megjelent a gomb gazdája, a derék kalauz, aki enyhén megrovó tekintettel meredt rá. A gomb azonban ekkor már elszakadt tőle, és az öregúr kezéből villogott csúfondárosan.

– Ööö... – nyögte a kalauz. – Visszaadná? – kérdezte, és döbbenet érzékelte, hogy kizökkent. Hogy zavarba jött. Huszonöt éve szolgált már a vasútnál, de ez még nem fordult elő vele. Ahogy az sem, hogy nem kérte el a későn érkező vonatjegyét. Ez volt az első eset. A zavar, a kizökkenés mértéke azonban nagyobb volt, mint elsőre sejtette. Mert innentől kezdve nem volt megállás. Helyjegy nélkül utazó nagycsaládokat helyezett el bársonyülésű első osztályú kocsikban, és kedvezményes jegyeket állított ki a jegy nélkül felszállóknak. Ami a legszokatlanabb volt számára, hogy mindezt – ahogy esténként, amikor hazaért, jóleső érzéssel bevallott magának fogmosás közben, amikor napját rendszerint átgondolta – fenemód élvezte. Békéje megbomlott, rakoncátlan örömmel és sportszerűen csalt az utasok javára.

Kis idő múltán híre ment. Tudjátok, az a leszakadt gombos! Így beszéltek róla, ha az ingázók között szóba került.

Simon Márton

Szabadságaink

Szabadságaink visszük, csokor lufit
egy helyi járaton ülve, nem biztos,
hogy ez jó ötlet. Csikorgás a fejünk felett.
Ezek olyan szép szabadságok,
amilyenekről a versek szólnak.
Csak a madaraktól mentsen meg.
De mégsem, nem biztos, hogy ez jó ötlet.

Máskor a bútoráruházban körbe-körbe,
a kabátunk alatt csempésszük be,
és próbáljuk itt hagyni, hátha valaki
hazaviszi őket. Szabadságaink. Mind más.
Egyet egy kádban. Egyet egy mályvaszín
takaró alatt. Egy a bambuszok közé,
bele a kaspóba, földet rá, és úgy.
Csak a metrón hazafele jut eszünkbe,
mi lesz, ha kihajt.

Bizonyos szabadságaink álmunkban
belénk esznek, kutya az asztalon
felejtett gyrostálba, ez így milyen tragikus, nem?
Milyen tragikusnak tűnik néha
hajnalonta ez az egész, amikor mintha
megtörtént volna, besétáltunk
volna egy festménybe, csak azután
itt a széle, elértük a végét.
Nézni, és állni, és nézni.

Emlékszünk rá, hogy az elején még
nem így működtek. Voltak stációk.
Rémlik egy citromsárga kanapé.
Lámpaosztály éjfélnél vagyok.
Papírvágóval önvédelem. Véres buszbársony.
Eredetileg egy volt, persze. Egy nagy. Közös.
Csak aztán alakult így. És hazahoztuk
a darabokat, fölnevelni, leválogatni,
megjavítani, mivel mit lehetett.
Azóta is. Tanakodunk. Pofozgatunk.
Nem nagy művészet.

Szabadságaink nem fáradnak
válaszolni, sosem tették. Valaki rád bíz
egy láthatatlan, néma madarat, vigyázz rá.
Tessék. Később a homályos megérezés,
hogy ez ennél vagy tényleg egyszerűbb,
vagy még bonyolultabb kellett volna legyen.
Zsibbadt séta voltál a boltig, élet.
De az esti filmben a gyújtogatás a főszerep.

Berka Attila

Jóvátévő Miklós

OÁ, oá, oá, oá!

Bizony felsír vitéz nagybányai Horthy Miklós a mély és hideg sötét közepén. Zúg a feje, fáj a könyöke. Kényelmetlenül, nyugtalanul aludt.

Hallgatózik: csend.

Hiába erőlteti a szemét is.

Néhány kérdés bukkan fel csak: hol van, él-e még, ez már a pokol...

– Ady Endrének volt igaza, Miklós.

– Ki az?! Ki van itt?

– Én vagyok az, Miklós. Megismersz?

Nem, a szeme még nem szokott hozzá a sötéthez. De hát ki is lehetne, vagyis hát milyen kérdés ez?

– Tisza vagyok. Tisza István.

– Ti...sza...? Tisza István?! De hiszen téged, már megbocsáss... – Keze gyorsabb nyelvénél, előbb mutatja, mint hogy mondaná.

– Igen, Miklós, halott vagyok, rég halott. Egy negyedszázada. Meg egy éve.

Huszonhat esztendeje! Akkor most, akkor most 194... Horthy Miklós agya kitisztul.

– Miklós! A kiugrás! A németek!

– Nyugodj meg, Miklós, a fiadnak nincs semmi baja. Minden megoldódik, minden rendben lesz. A családnak sem esik bántódása. Biztosan tudom.

– Akkor jó.

Horthy próbál magához térni, Tisza Horthyra vár.

– Miben volt igaza Ady Endrének? – kérdezi végül Horthy.

– Hogy minden egész eltörött. Törve volt már rég. Amikor mi még nagyot akartunk tenni, mert nagynak képzeltük magunkat, akkor már rég kicsik voltunk. Például tizennégyben nem kellett volna a háborúba lépünk.

– Nem?!

– Nem. Inkább köszönőlevelet kellett volna küldenünk Gavrilo Principnek, és elszakadni, odahagyni Ferenc Józsefet meg az egész szomorú osztrák-magyarországot, meg persze szembenézni a többszáz éves hazugsággal, hogy Magyarország minden része közvetlenül hozzánk és aláink tartozik, és akkor nincs se Károlyi, se Kun Béla, se aztán Trianon.

– Nincs?

– Nincs. A nemzetiségek már negyvennyolcban le akartak válni, de akkor őket is helyretették a sógorok. Trianonra nekünk már nem volt ütőkártyánk. Az, hogy a Habsburgok nélkülünk soha nem nőttek volna ki, közben meg hálátlanok voltak velünk, nos, az semmit nem változtat azon a tényen, hogy legkésőbb negyvennyolcban észnél kellett volna lennünk. Persze leginkább azt a nárcisztikus, buta Kossuthot kellett volna távol tartani az eseményektől.

– Kossuthot?

– Igen, őt. Amit lehet, elrontott. De mondok még jobbat. Neked is ki kellett volna egyezned Kun Béláékkal az ország érdekében.

– Nekem, a bolsevikokkal?! Hát ezt nem gondolhatod komolyan!

– Miért? A románok meg a csehek jobbak voltak?! Hát nem lett volna világraszóló tett, ha ti és a kommunisták közösen harcoltok az országra támadó ellenséggel? Szerinted nem lehetett volna csodálatos, minden beidegződést, reflexet, a történelmünkben már annyi bajt okozott ostoba önérdeket félretéve utat mutatni az egész világnak? Hogy végre az ország, a nemzet szavak valóban mindenkire vonatkoztak volna? Megmutathattuk volna végre egyszer, hogy azért tartjuk magunkat olyan nagyszerűnek, mert a vész óráiban összefogunk, és a mi együttes erőnket soha senki, de senki nem győzheti le!

Tisza mintha fújtatna és mintha leroskadna.
Horthy nézi, nézi.
– Még mindig mennyi szenvedély van benned! – mondja Horthy.
Tisza fáradtan legyint.
– De tényleg – mondja Horthy. Aztán felpattan, és fel-alá járkal hátratett kézzel, olyanokat mormolva, hogy „tehát akkor”, „tegyük fel”, „végül is”, „kivételesen fogadjuk el”, „feltéve, hogy” és a többi. Méltóságteljes, épp mint egy ellentengernagy. Úgy is áll meg Tiszával szemben.
– Én csak jót akartam. Újjáépíteni az országot. Visszaszerezni, ami mindig is a miénk volt. De leginkább távol tartani a háborút, amennyire s ameddig csak lehet.
– Tudom, Miklós. Én is valahogy így gondolkodtam. Csakhogy figyelmen kívül hagytuk mindketten, hogy a világ megváltozott. Hogy minden egész eltörött, ahogy Ady mondta. És nem most, nem akkor, hanem ötven vagy száz évvel korábban. Mi meg olyasminek maradtunk a hívei, ami nincs is. Életképtelenek lettünk az életképtelen ideáinktól, az idejétmúlt módszereinktől. Még a mondataink is porosak, a beszédünk, a mozdulataink is hullamerevek.
– Azt hiszem, értem, amit mondasz, bár igazat nem tudok adni, azt hiszem, abba azonnal beleőrülnék.
– Megértelek. Megértem a király nélküli királyság kormányzóját, és a tenger nélküli ország ellentengernagyát is. Mindenkit.
Horthy váratlanul, magát is meglepve sértődik meg.
– De ne gyötörd magad – mondja meleg hangon Tisza. – Tartogasd az erődöt a feladatodra.
– Feladatom? Milyen feladatom?
– Mondhatnám, hogy testhezálló: Magyarország megmentése.
Horthy szíve újra, igazándiból verni kezd, a karját meg mintha esküre emelné.
– Kétségtelenül vállalnom kell!
– Vállalnod kell, Miklós? Attól tartok, nem értesz. Kizárólag úgy kapod meg a feladatot, ha tiszta szívvel akarod, ha valóban bármily nehézséget vállalsz. Tehát se visszavonulás, se menekülés. Ténylegesen az utolsó leheletedig tart a feladatod.
Horthy engedni igyekszik, hogy e lehetőség, a feladat rá nehezedő súlya teljes egészében nyomja, préselje. Örül, hogy alig kap levegőt. Persze a kétely férgé azonnal mocorogni kezd benne.
– De a jelenlegi helyzetben mit is tehetnék?
– Ismét te leszel Magyarország első embere.
– De hát ez lehetetlen, te is tudod! Ha a németek nem végeznek velem, megteszik a szovjet-oroszok.
– Nem, senki nem fog téged megölni, Miklós. Lesz ugyan német likvidálóparancs, de megúszod, a szovjetek meg nem foglalkoznak veled túl sokat. Lesz nekik ügyis elég bajuk.
Horthy sóhajt, legyint. Lehunyja a szemét. Szusszan egyet, horkan kettőt, felébred.
– Bocsáss meg, István bátyám, te mennyire előre látod a jövőt?
– Csupán bizonyos folyamatokat, eseményláncolatokat látok. Persze ezek tarthatnak igen rövid és igen hosszú ideig is.
– Értem. Hm. És mit kellene tennem?
– Egy évtizedig elvonultan élsz, aztán felbukkansz, és onnantól harminc esztendeig az ország vezetője leszel.
– Ez elég érdekesen, leginkább hihetetlenül hangzik.
– Hát igen. Van is egy kis szépséghibája. Merthogy kommunistává kell lenned. És a szovjet-oroszokkal kell barátkoznod.
Horthy szóhoz sem jut, bár kavarnak benne kérdésszerű gondolatok, csak nem rendeződnek kimondhatóvá. Nem, ez nem lehet Tisza István, ez az ördög játéka. Vagy a Mindenható próbája.
– Nem, Miklós, nem.
– Tessék? – ocsúdik Horthy.
– Nem az ördög játéka vagyok. Hanem tényleg Tisza István. A Mindenható próbája stimmel, de az rám is vonatkozik. Azért vagyok itt, rám ezt a feladatot róttá ki a Magyarok Istene.

Horthy kétszer a bal, egyszer a jobb combjába csíp. A fájdalom igazi és nem tűnik el Tisza István, nem ébred fel Horthy Miklós.

Sóhajt és ásít Horthy; levegőt!

– Jól vagy? – kérdezi Tisza.

Horthy bólint.

– A családomnak valóban nem esik bántódása?

– A hajuk szála sem görbül. Lesz néhány kellemetlen hónapotok, de aztán mehetek Portugáliába. Ott is fogsz meghalni.

Horthy bólint.

– Azt tudod, hogy mikor?

– Pontosan tudom: 1957. február 9-én.

Horthy megmerevedik.

– Az előbb azt mondtad, harminc esztendődt fogok élni Magyarország első embereként.

– Igen, azt mondtam. Így is lesz.

– De akkor én ezt nem értem, ne haragudj.

– Pedig pofonegyszerű – mondja Tisza. És vigyorog. Nem tehet róla, és maga is meglepődik, de élvezi a helyzetet. – A halálotól számítva kapsz még harminc évet. Kicsit több mint harmincat.

– ??? István bátyám, kérlek, ne szórakozz velem.

– Márpedig én nem szórakozom. Amikor meghalsz, csak a tested pusztul el, szellemed s lelked továbbél.

Horthy rosszat sejt.

– Vagyis olyan kísértet leszek, mint te?

– Dehogy leszel, semmi ilyesmi. Egyébiránt én sem vagyok az. De ez most mellékes is, fogy az időm, és még nem mondtam el a lényegét.

– Akkor ne csigázz, kérlek, ne kínozz!

– Te pedig ülj le, kérlek. – És most Tisza, ha élő ember lenne, mély levegőt venne, de legalább a hangja ünnepélyes. Horthy valóban lélegzet-visszafojtva vár s figyel.

– Tehát: 1957-ben hivatalosan, a materiális világ számára meghalsz. El is temetnek és a többi. Lelked s szellemed viszont hazautazik Magyarországra, és ott megszállja Kádár Jánost, az ország legfontosabb, első emberét. Attól fogva minden pillanatában, minden döntésében vele leszel, ti ketten együtt lesztek ő. Egészen a haláláig.

Horthy mintha a saját arcképe lenne: merev és néma.

– Szörnyű leszel, borzalmas. De muszáj. Nélküled, pontosabban a kettősötök nélkül az ország sorsa rettenetes lenne. Az országnak kettőtökre van szüksége. Abban, ami a nemzetre vár, te és Kádár csak együtt tudjátok a legjobb megoldást. Majd meglátod, miféle figurák lesznek körülöttek és milyen reménytelen lesz a külpolitikai helyzet is.

– Pfü! – mondja Horthy, s aztán: – Wúhh!

– Arra kell csak vigyáznod, hogy mindvégig a hatalom közelében maradj. Hogy ne engedd ki a kezedből a tényleges hatalmat.

– Aham. Egyébként ez a Kádár név valahogy ismerős.

– Hallhattad már, igen. Most még csak egy kis bajkeverő, illegális kommunista. Nem ügyetlen, de a többihez képest kevésbé vérszomjas. Alkatilag nem elég radikális. Ezért lesz ő a megfelelő választás. A háború után ugyanis a szovjetek nem mennek ki az országból, sőt először Sztálin legjobb tanítványa lesz az úr. De aztán változnak az idők, majd hallod a híreket, lesz időd felkészülni, ráhangolódni, és amikor a te feladatod kezdődik, már lesz lehetőség az országnak jót is tenni.

Horthynak ezer, tán tízezer kérdése lenne, de nem akarja feltenni őket, fárasztaná a beszéd, kimerítő feldolgozni, amit Tisza István mondott.

– Tudom, hogy nem könnyű. De választ kell adnod, Miklós. Őszinte választ. A szabad akarat dogmája szent és sérthetetlen. Ha nem vállalod önként, a Magyarok Istene is tehetetlen. Ezért is kérlek teljes valómban, tedd meg, vállald el. A haza érdekében. Így vagy úgy, de ennek a szerencsétlen népnek túl kell élnie a következő évtizedeket. Kádár egyedül nem bírná a nyomást, te

Kádár nélkül gyorsan megbuknál, nem kevés vérfürdővel – bár mondjuk neked, amíg élsz, nem is lenne esélyed helyzetbe kerülni.

Horthy Miklós fáradt. Nagyon.

– Mennyit gondolkodhatok? – kérdezi elhaló hangon, természetesen.

– Hát gondolkodni akarsz? Akkor még mindig nem értesz. – Tisza sóhajt. – Ne akard, hogy csalódjam benned, Miklós, könnyögek, ne akard.

Tisza szomorú, szembogara fénylik, a vaksötét ellenére jól látja Horthy.

– De, István bátyám...

– Na jó, egye fene, Miklós öcsém. Kapsz két percet, jó? Két perc gondolkodási időt. Két percre magadra hagylak.

És eltűnik Tisza tényleg.

Horthy megkönnyebbül a hirtelen magánytól. Nem is gondolkodik, csak behunyja a szemét, és hallgatja a csendet.

Agyrém ez az éjszaka. Nem is olyan régen, az első pillanatban elutasította volna az ötletet, sőt már Tisza István megjelenését is visszautasította volna. Mindez semmilyen formában nem történhetett volna meg. Nem lehetne megtörténnie.

Mégis, mégis, mégis.

Órület.

De még csak meg se örülhet.

A családjáról, a fiáról gondoskodnia kell. Pedig néhány nap pihenő, egy kis nyugalom milyen jó lenne! Vízre szállni újra, elhajózni, ó, arra lenne most igazán szüksége. Ó, a tenger!

– Hogy döntöttél, Miklós?

Jaj, a két perc!

– Nem döntöttem sehogy, István bátyám, mert itt én valójában nem dönthetek...

– Miklós, ne bosszants...

– Isten őrizz, István bátyám! Hadd mondjam végig. Tehát dönteni nekem most nem áll hatalmamban, ehhez én, önmagamban már kevés vagyok. Ezt az elmúlt esztendőben jól megtanulhattam. Viszont amit elmondnál, bármit is hiszel, teljes egészében megértettem, és kész vagyok vállalni a feladatot. Mióta kormányzója vagyok, voltam ennek az országnak, mindig a legjobb szándékkal vezéltek. Tudom, ez is kevés volt, és azt is tudom, hogy a pokol felé vezető út is jó szándékkal van kikövezve. – Feltehetően más okból, de elmosolyodnak, ráadásul egyszerre. – Az ember, vagyis hát én, Horthy Miklós kevés vagyok, de ha a Magyarok Istenének a halálom után is szüksége van rám, s belém helyezi bizalmát mindazok után, amit eddig tettem, nem állhatok félre, nem múlhatok el gyengén, gyáván. S legalább esélyem lesz arra is, hogy jóvá tegyek valamit abból, amit elrontottam.

Tisza megkönnyebbülten sóhajt.

– Köszönöm, Miklós öcsém – mondja.

– Nem, István bátyám, én köszönöm. Teljes szívemből köszö...

Elcsuklik a hangja Horthy Miklósnak, mintha sírni kezdene, de nem sír, csak egy aprócska gombóc nőtt a torkában, ami a meghatott Tisza István lassú eltűnésével párhuzamosan szívódik fel.

Jóvá tenni, jóvá lenni, ismételési vitéz nagybányái Horthy Miklós, hogy álomba ringjon.

Miklya Zsolt

Lengés után

Valamit mondanom kellene még a táncról.
Hogy akkor, egyetlen egyszer, eggyé váltunk,
főbérőnk füle hallatára, a táncban, ahogy előtte
és utána soha, a mozdulatok liturgiájában,
egyfajta beavatásban egymás felé. Hogy aztán
soha többé, egyetlen mozdulatunk se legyen
ártatlan a másik meg nem értésében. Rodolfót
lestük, gyerekként, volt egy bűvészdobozunk is,
tele kellékekkel, mindenki a kezemet nézze,
a számat lesse, hogy mit csalog, csak én tudom,
hogy mit jelent, úgysem kötöm az orrotokra.
Jelentéseken innen és túl, hintavilágban éltünk,
mindketten a saját ingásunkba feledkezve,
sose találkozva, csak egyszer, ott, a táncban.

Valamit mondanom kellene még a táncról.
A mozdulatnyelvről, amiről mit sem tudtam,
az ugrás, ágakról lefelé, a vetődések, a gurulás
koreográfiája számomra olyan természetes volt,
mint számodra a hintázás fejjel lefelé, ágon át-
vetett lábbal, fejedre boruló szoknyával, ég felé
villogó bugyival. Én minden hintázástól, lengő
és körhintától elszédültem, te minden hintán
otthon érezted magad. Vetődéseim a porba, fű
közé vittek, ágakon míméltem csak a repülést.
Hogy is lehetne találkozásunk pornak és fénynek
másképp, mint portörlekskor az ablakon beeső
pázmáfényben, a rögtönzött családi színpad
publikuma előtt. Hogy is lehetne másképp.

Valamit mondanom kellene még a táncról,
mielőtt újraformázom az emlék-mappát.
Miért nem vettem észre, hogy csalsz, kezed
és szád másról beszél, képzeleted már hintál,
arcodra boruló szoknyád meg csuklya, kivégzés
előtt. Az ág messze kileng, hajlása túl minden
határon, csak az elengedés aktusa hiányzik,
bár ki tudja, van-e fogóember odaát. Anya is,
apa is, onnan figyelnek, a rögtönzött családi
színpad áthelyeződött, a temetőlátogatás ízelítő
volt csupán. Hetek óta pásztáztad a netet, csomó-,
zsinór- és családbiztos pozíciót kerestél, már csak
rám volt szükség a mutatványhoz, hogy eggyé
lehessünk, lengés után, a csalás általi csendben.

Vágott virág is

Egy másik hallgatáskultúra normái szerint.
Ahol a munka felment a mindennapi ölelés
terhe alól. Mindennapi távolságunkat add meg
nekünk ma, fohászkodott reggelenként anyánk.
Csak addig hagyj békén, míg beoltom magam,
vár az inzulin. Utána jöhet, az özönvíz is akár.
Özön gyerek, özön hiba, özön javítani való.
Nyelvhasználat görcsei, káromkodások könyve
gyerekkidrásban, mit akarsz még? Itt minden
kimondott szó mögött három elhallgatott lapul.
Ezért fecsegünk annyit, ha ránk jön az ötperc.
Ezért hallgatunk aztán napokon át. Heteken,
éveken, életem át. Hogy a virágba borított sír
alatt végre megnyugodjunk. A hallgatás örök.

Visszatérő álom

Lazán a falnak dőlt fiad, az ablak mellett,
egy könnyűszerkezetes, napfényes házban,
olvasott talán, vagy zenét hallgatott.
A szobában voltál te is, épp őt figyelted,
mikor kimozdult ablak, falkeret, s már bukott
is volna ki, az emeletről. Utánanyúltál,
megfogtad kezét, mint régen, bölcsibe menet.
Te ki vagy? – kérdezte fűtől-fától. Ki hallgatott,
ki elfordult, ki válaszolt, ki játszott, ki nevetett.
Emelet magasról fogtad a kezét, míg földet ért,
bohócos mozdulattal. Látod a kajla mozgást,
érezed a lenyúló kart, majd a lendület hevét.
Utána, nem figyeltél, csak az járt fejedben,
a keretet, tokostul, hogyan is lehetne visszaállítani,
hogy ne mozduljon ki többet, ha nekidől valaki.
Újra- és újrajátszottad, egyszer körbeékelted,
másszor a szerelőnek magyaráztad, hogy esett,
mintha érdekelné őt, a telefon végéről, a történeted.
Minden újrajátszott film tartalmazott egy keretet,
amit a helyére vissza kell állítani. Minden változatban
magyarázatot kellett adnod, hogyan is történt az egész.
Egyetlen változatban sem jelent meg többé a fiad,
bohócosan, kajlán vagy csak úgy. Nagykorú lett.

Pege Ibolya

pálya

abból nem fogsz megélni.
amíg az én kenyérem,
amíg az én házam,
addig azt, amit én.

közben pelyhes szárnyad nagyra nő,
és anyáddal hozzuk a szabóollót.

ne ficáncolj.
mint a szuri kiskorodban,
egy perc az egész.

ebsont beforr.
amíg az én vezetéknevem,
addig ne bőgj.
mondtam valamit.
kész a lecke?

kedvenc

sötétben mész,
sötétben jössz.
ő a kertben.
boldog, hisz szaladgál,

gondolod.
de csak a postást ugatja,
és a cipődbe pisil bosszúból.

este hazaérsz.
üngyüm-büngyüm,
de szeretlek.

tíz perc, ennyi jár.
játékra nincs idő.

minek neked?
mit adsz neki?

jobb, mint a menhely?
jobb, mint a halál?
biztos?!

saját farkát kergeti.

Szilágyi Zsófia Emma

Sanyika, a színpad sztárja

Épp a parizeres zsemlémet burkoltam be, amikor hallottam, hogy a színpadról a nevemet kiabálják. Kipillantottam a világosítófülkéből és láttam, hogy Katica, a dramaturg és a színészek mind a színpadról integetnek nekem. Visszacsomagoltam a szendvicsem, nehogy megszáradjon, és lesiettem hozzájuk. Kicsit aggódtam, hogy megjegyzik, amiért ábrándozva rákönyököltem a pultra és monológ közben húztam le a fényt.

– Sanyika, tudod a szöveget? – kérdezte László, a főrendező.

– Én? Én mindent – húztam ki magamat.

– Nagyszerű! Influenzás lett a mi Rómeónk, de ugye beállópróba van... – Térdem megremegett, az arcom lángba borult. Úgy éreztem eljött az én időm. Dobbantottam egyet, majd kezemet széttártam és fennhangon megszólaltam:

– Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.

– Nem, Sanyika az a Hamlet...

– Ó, bocsánat. Tele vagyok szövegileg, a biokönyvtáram kicsit összezavarodott...

– Nem gond, mert szün...

– De csitt... – mutatóujjamat a rendező szájára tettem – ...mi fény tör át az ablakon? Nap kelte az és napja Júlia...

– Nagyszerű lesz Sanyika, de a dajka és Júlia jelenete fog következni, csak pár perc egészségügyi szünetet tartunk. – Bólintottam és visszasiettem a világosítófülkébe, de majdnem átszaladtam a bezárt üvegajtón. Olyan izgatott lettem, mint az első szerelmes levelem borítékjának megnyalásakor. Levertem magam a székemre és elővettem a szendvicsemet. Gondoltam, a szünetben gyorsan befejezem az evést, de egy falatot sem bírtam enni; csak meredten bámultam magam elé.

Miért én?

Hiszen Katica is tudja a szöveget, és Juci, a sűgő is.

Lehet, hogy László meglátta, amint próbák után felszököm a színpadra és titokban gyakorlok? Tegnap este mondjuk táncoltam is egy órácskát... Vajon meglesett? Lehet, hogy ekkora benyomást tett rá a balettem? Pedig most be sem öltöztem... és zene sem volt, csak magamnak számoltam a lépéseket. Szegény Rómeó... illetve Feri, aki meg otthon betegeskedik. – A szendvicsemre jól rálapogattam az alufóliát, majd visszadugtam a hátizsákom kisrekeszébe.

– Várjunk csak... Azért, mert valaki tüsszent kettőt, még beállópróbáról nem küldik haza. Ó, én marha! – csaptam a homlokomra. – László biztosan nem merete megmondani Ferinek, hogy hitelesebb Rómeót talált. Istenem! Tudtam, tudtam, tudtam! László, Laci, Lacikám... Micsoda szemed van! Mit szemed, orrod! Egy vérbeli rendező szagról megérzi, hogy ki született igazi színésznek! Most már értem, miért tartott olyan sokáig a kászting Rómeó szerepére.

Engem keresett!

Csak nem voltam szem előtt, mert a fénypult a színpaddal szemben van, ugye. Felpattantam a székből, mert volt még annyi időm, hogy kiszaladjak a folyosóra és megnézzem magam a tükörben. Kicsit pacuhán festettem, de jól betúrtem az ingemet a nadrágomba, az ujját pedig felhajtottam. Fésülködni már nem volt időm, ezért megnyaltam két ujjamat és a homlokomra izzadt tincset hátrasimítottam. Szakasztott Marlon Brando, baszki! Az összkép azonban még mindig nem tetszett, mert egy modern Rómeó és Júlia feldolgozásnak kellett megfelelnem. Egy mozdulattal kirántottam tehát az övemet, milyen szép lapos a hasam és elégedetten bólintottam.

– Ez igen, ez aztán igen! A lezser elegancia íveljen csak szépen át minden korokon – lelkendeztem hangosan és körbefordultam.

Elindultam a színpad irányába, de hirtelen eszembe jutott, illik a takarásból fellépni a színpadra – ha már főszerepet kaptam –, és nem a nézőtéren keresztül felcaplatni.

Széthúztam magam előtt a feketefüggönyt, és büszkén, nagy léptekkel megindultam a színpad közepére, hogy jelen legyek. Nem tudtam, pontosan mit kell érteni ezalatt, de a legtöbb rendező mindig azt hangsúlyozza: je-len-lét! Én nagyon is jelen akartam lenni, hisz én voltam Rómeó – az igazi. Hirtelen megtorpantam, kezemet zsebre dugtam és elvégeztem gyorsan néhány artikulációs gyakorlatot, mert gyerekkorom óta gondjaim vannak az „r” betűs szavakkal.

– Rrrrrrépa, rrrrrretek, mogyorrrró! Rrrrrritkán rrrrrrikkkant a...

– Sanyika, csak ülj le oldalra! – zavart meg Katica, így teljesen kizökentett az átszellemülés folyamatából.

Leereszkedően bólintottam és kiültem oldalra, de úgy, hogy pontosan lássam és halljam, mi történik. Érteni akartam mindent, mert hát az okos színész a jó színész. A színészkollégák, kolleginák is megjelentek végre és beálltak kezdéshez. Igyekeztem figyelni, és tanulni tőlük, de folyamatosan azon törtem a fejem, vajon mennyiben változtatja meg az életemet, hogy végre... vezetőszínész lettem!

Igen... Például szereznem kell egy sálat. Egy csikos sálra mindenképpen szükségem lesz. Olyanra, ami nem túl meleg... hogy a bőröm lélegezni tudjon... és sokáig fiatal maradjon, mert ugye a fényképeken látszik, ha... És meg kell növesztenem a hajamat, hogy a drámai jeleneteknél még hitelesebb legyek, amikor az arcomba csapódik... és persze a táncjeleneteknél is legyen, mi lobogjon.

– Sanyika, gyere! – szakított félbe (már megint) Katica, de rögvest felálltam, remek reflexeim birtokában.

– Megnézzük a szerelmesek első közös éjszakáját.

Azzal a lendülettel vissza is huppantam a székre. Annyira zavarba jöttem, hogy azonnal begyulladtam. Marira pillantottam, a Gajdosra, aki Júliát alakította. Egy világi dáma, egy igazi bombasztika. Láttam már rengeteg színésznőt szöveggönyvet olvasni, de ő nyalta meg legérzékibben az ujját, amikor lapozott. Nem tudtam eldönteni sosem, hogy Mari szerepből vagy hétköznap is így nyal. Egyetlenegyszer szólt hozzám életemben, de az bizony megmaradt:

– Még, Sanyika, még!

Én pedig úgy felhúztam neki a fényt, mint még soha senkinek. Beragyogta a színpadot. Most pedig le kell vetköztessenem, meg kell csókoljam és lehet, hogy... Jesszusúristen! Itt mindenki előtt? Ugyan szépasszony rám még nem panaszkodott, de nekifutásból csőrözni, aztán meg... egy ilyen nővel... – Nincs idő erre, Sanyi! – bátorítottam magamat. – Mindent bele kell adnod!

Behunytam a szememet, számat összeszorítottam és magamban ismételttem, hogy meg tudom csinálni. Egy pillanat alatt felpattantam, megragadtam az ingemet és egy mozdulattal széttéptem a mellkasomon. Azonban az első lépésénél a nadrágom lecsúszott rólam. Ott álltam egy szál gatyában a Gajdos Mari előtt. Azonnal a nadrágom utána nyúltam, de a hirtelen előrehajolástól annyira megsédültem, hogy krumpliszákként zúgtam be a zenekari árokba.

*

Mondanom sem kell, a szerepet visszaadták Ferinek, mert eltörtem a lábamat. Ám egy cseppet sem bántam. Legalább volt időm felkészülni arra a pillanatra, amikor majd meg is kell halnom a színpadon.

Szenderák Bence

egyhelyben

avarszagú krokodil
lábamba kap
nem ereszt
pórázon tart majd
madarak ülnek
a fején és mint
madarak a szájából etet

túrhetetlen ránt magával
tűzfalak közt még
mindig megyünk aszfalt
nyaldossa zakatoló talpam
sípoló tüdő a hörgés jön velünk

és mellékutcában vagyunk és sár van
éjbe taposva gesztenyevirágok
hínárba akadt pikkely a fejem
a házak közt sínpár ragyog

ami belém égett a lánc most
elereszt
kimerülve földön a zihálás
fekete égen fekete jelek
villanydrótok krokodilszemek
a távolban még a bozótban hallani
majd a vízbe siklik nem fodroz néma
és kinyílik az utcatorkolat
hogyan menjek

farkasvak álmaim hajnali ködök
homlokomra utcalámpa száll
messze előttem városi zaj a nap
megyek
a láb halott ütemre jár

Dolgok a múltból

Egészen lassan, elnyújtott léptekkel sétált a nő, úgy pásztázta a kereskedők kínálatát. Nem állt meg, csak akkor, amikor egy tárgy megszólította. Ilyenkor teljes lényével figyelt: nem akarta félreérteni a hozzá intézett szavakat. Megfeszült inakkal, lappangó izgalommal várta, hogy vajon ezúttal lesz-e egy agyagba zárt mozdulat, egy tűzzománcba égetett tekintet, ami őt akarja elvarázsolni, hatalmába keríteni, megbabonázni.

Korzózása közben látott patinás, színházi réztávcsovet elegáns gyöngyház berakással, apró, piros pöttös játékvasalót, ezüst púderes szelencét, gondosan felújított Wagner-rendszerű írógépet, csupaszra vetkőztetett, sápadt műanyag babát, régi magyar pénzerméket, és egy gyűrött Nők Lapját, melynek címlapján a huszoneves Pataki Ági mosolyog bájosan. Hatalmas, fekete keretes napszemüvege mögül, gyermeki izgalommal a szívében nézegette a fiatal tanítónő lenyomatait a régmúltnak, pillanatképeit a jelennek. Apró lábaival a Tulipán tömbtől indult ezúttal is.

Értéknek minősített és kacatnak bélyegzett tárgyak takarták be a Széchenyi utcát, melyeket egytől-egyig összekötött valami láthatatlan kötelék. Ez a kötelék képes volt egy csokorba rendezni a félmillióért kínált Kovács Margit-szobrot, és a működésképtelen búgócsigát. Mert az a különös emlékcsokor a világ körforgásáról tudósította a bámszokdó halandót: hírt adott elmúlt korokról, elmúlt emberekről. Emlékillata volt itt mindennek, s ahogyan a fiatal tanítónő lépdelt ebben az emlékillatú vasárnapban, egyszeriben megakadt a szeme egy öntöttvas gyertyatartón, ami egy karcsú, női alakot formált.

Lenyűgözően szép kivitelezés volt, valóságos mestermunka. A vashölgy bal kezével hosszú, redőzött szoknyáját emeli meg kacéran, jobb kezével a vállán tartott korsót támasztja. Megállt a nő, napszemüvegét fejére tolva bámulta megbabonázva a szobrot, majd magához emelte. Valóban öntöttvasból készült, erről abban a pillanatban meggyőződött, amint megemelte, mert egy kézzel nyúlt a vasasszonyért, s mivel az egy kéz ereje kevésnek bizonyult, az kis híján visszazúdult a szőttessel beborított asztalra, ahol egy hollóházi porcelán étkészlet megszámlálhatatlan darabjai sorakoztak. Fellélegezve, örömmel nyugtázta, hogy a vashölgy mégsem törte darabokra a kereskedő portékáit, s jobbnak látta, ha nyomban visszateszi a helyére. Egy ovális – meglehetősen gazdagon aranyozott, virágmintás – pecsenyéstál, és egy hasonlóan díszített sószóró közé került. A kezeivel elengedte ugyan a fodros ruhácskát viselő, formás hölgyet, ám a tekintetét képtelen volt levenni róla. Első pillanatra magával ragadta a szobor, az a vasba zárt bájos mozdulat, amiből megannyi impulzus érkezett felé. A leheletnyi bujaság és a nemes elegancia ötvözete volt ez a szobor, s olyan porcelánszerű könnyedség áradt belőle, hogy a nőnek az a benyomása támadt, alkotója nem pusztán tehetséges, de bizonyára makacs ember lehetett, aki foggal-körömmel elhatározta, hogy minden erejével és tudásával megszelídíti a szívós anyagot. Talán ez az anyag és forma között feszülő izgalmas, huncut ellentét viccelte meg a tanítónőt is, s lehet a magyarázata annak, miért esett ki kezéből hajsza híján a műalkotás.

– Hatvanra mondom, de meg fogunk tudunk egyezni! – szólt abban a pillanatban egy testes cigányember, akinek dús, fekete szőrzete kikandikált félig begombolt szivárványszínű ingje alól.

– Hatvanezer forint? – kérdezte a nő elkerekedett szemekkel, és némi lemondással a hangjában. Elszomorodott, mert képzeletben már elhelyezte tölgyfa komódjának tetején a vashölgyet, egy hatalmas páfrány árnyékában, közvetlen a Németh László-kötetek mellett. Már azt is alaposan kigondolta, hogy nem gyertyatartóként fogja használni, inkább afféle könyvtámasznak, mely egyszerre őrzője megsárgult lapokba zárt bölcsességeknek, s hirdetője az időtlen szépségnek.

– Híres kassai öntöttvas üzemből való – tette hozzá igencsak meggyőzően a kereskedő, s hangjából kisejlett, annyiszor elmondta már a vevőlelkesítő szlogent, hogy mostanra tán maga is elhiszi.

– Meglehet, de ez nem az én pénztárcámnak való – konstataulta a nő, majd vetett még egy búcsúpillantást a vashölgyre, s csalódottan továbbindult.

– Várjon, szépasszony! Ötvenért jó lesz? – kiáltott utána a kereskedő.

A nő hátra se fordult, csak legyintett egyet, és ment tovább. Nem látta értelmét az alkudozásnak, mert az ő fejében levő összeg és a cigányember által odarikkantott ötvenezer forint között is áthidalhatatlan szakadék tátongott. A pajkos márciusi szél – mintha csak vigasztalni akarná a fiatal tanítónőt – hátulról hirtelen szőkésbarna hajába kapott, s megannyi hosszú, hullámos tincsel borította be finom vonású arcát.

Megállt, kisöpörte arcából a rakoncátlan hajszalakat, és kémlelte a miskolci belvárost, ami havonta egyszer néhány órácskára képes volt foglyul ejteni a múltat. Ilyenkor, vasárnaponként ott feküdt a múlt kényelmesen elnyújtózva a sétálóutcán, bárki megcsodálhatta. Csoda volt az a vásár, misztikum. Mert a kényesen-fényesen fetrengő múltnak nemcsak a tárgyasult emlékeit, nem pusztán a formába öntött, kézzel fogható valóságát lehetett látni olyankor, de megelevenedtek a régmúlt eseményei is. Ilyenkor a sétálóutca – a Tulipán tömbtől egészen a Városház térig – megtelt hinta kocsis, púderillatú álomképekkel. Szeretett bandukolni a múltban, s kezében képzelt törtfehér, csipke napernyőjével belesimulni ebbe a hintakocsis, púderillatú Miskolcba.

Így sétált kecsesen, elnyújtott léptekkel a belvárosban, átadva magát régi bútordarabok, régi korok hangulatának. Amikor egy díszesen faragott barokk tálalót pillantott meg rézveretekkel, nemcsak egy díszesen faragott barokk tálalót pillantott meg rézveretekkel, de látta a komornyikot is, aki elegáns öltözetben felszolgálja a szarvast a főúri családnak, amit Batthyány-módra, szelídgesztenyével és áfonyával készített el a szakács. Amikor pedig egy csiszolt parfümös üvegcsét látott, nemcsak egy csiszolt parfümös üvegcsét látott, de a hófehér bőrű, puha kezű fiatalasszonyt is, aki fésülködőasztaláról elveszi, majd lágyan bepermetezi hattyúnyakát a bódító, tömény illattal. Amikor megsárgult fotón fiatal katona arcképét fürkészte, akkor sem pusztán egy fiatal katona arcképét fürkészte a megsárgult fotón, de a menyasszonya arcát is látta, aki hiába várta haza a frontról a jókiállású, daliás legényt.

Tornacipőjének meglazult fűzője hívta vissza a valóságba az ábrándozó szőkeséget. Durcásan nézett a kioldódott cipőfűzőre, majd lehajolt, türelmetlen mozdulattal, erősen megragadta annak két végét, s szorosán újrakötötte azt. Ekkor kopottas, fából készült, bőröndszerű táska került a látóterébe. Rozsdás, ám szép ívű fémfogantyúja sokat tompított a szögletes forma szigorúságán.

– Iskolatáska volt valaha – szólt lelkesen egy beesett arcú, borostás férfi, akinek szomorkás tekintete megdöbentő kontrasztban állt tüzes hangjával, energikus mozdulatával. „Ha kinyitja, még az órarendet is megtalálja benne – magyarázta, és már kattant is a táska fém csatja. A csat felületén éppúgy, mint a fogantyún vörösésbarna réteg éktelenkedett. Mint a napégette emberi bőr, amikor vörösre pirul, felhólyagzik, majd aprócska lemezekben hámlani kezd, épp olyan töredezett volt a rozsdaréteg is a régi iskolatáska fém részein.

Meglehetősen siralmas állapota ellenére a nő úgy döntött, megveszi, s még aznap felújítja. Azonnal tudta, hová fog kerülni a régi iskolatáska, s azt is, miféle célt szolgál majd. Kívül-belül aprólékosan megcsiszolja, aztán sötétbarna páccal átkenve új ruhába öltözteti szerzeményét. Nem ijedt meg az ilyesfajta kihívásoktól, gyakorta lehelt életet olyan tárgyakba, amelyekbe metszőfogaival bizony mélyre harapott az idő. Barkácládikájában különféle finomságú csiszolószivacsok és vásznak, s a legváltozatosabb méretű ecsetek sorakoztak. „A dohányzóasztalon lesz a helyed” – tervezgette. „Te leszel a legegységibb könyvespolc a világon! De legalábbis Észak-Magyarországon! Nyitott állapotban tündökölsz majd a nappali közepén, a legbecesebb könyvritkaságaim őrzőjeként” – mosolygott elégedetten, majd végigsimított a táskán olyan gyengéden, mintha egy újszülöttet érintene meg. Kifizette a szomorkás tekintetű eladónak a 3200 forintot, és izgatottan tervezgetve hazafelé indult. Ez az ócska iskolatáska annyira megmozgatta a fantáziáját és egy irányba terelte gondolatait, hogy el is felejtette a vashölgyet. Egész addig, amíg nem haladt el ismét a hevesen gesztikuláló cigányember mellett.

– Harmincnyolc! Ez a vége – mondta nem túl barátságosan a kereskedő egy magas, barna hajú férfinak, majd afféle megerősítésként hozzátette: – Kell, viszi, nem kell, itthagya. Ennél egy fillérrel sem adom olcsóbban! Ezt is csak azért, mert már pakolunk! – dörmögte. A nő nem állta meg szó nélkül a jelenetet, felháborodva szólt oda: – Bezzeg nekem ötvenért kínálta, alig egy órája. Pofátlanság!

– Nem pofátlanság ez, hölgyem, hanem kereskedelem – mondta a testes kufár.

– Na, tegye be akkor valami erős szatyorba, elviszem – szólt a magas férfi, miközben a pénztárcájáért nyúlt.

A nőnek, aki eddig felváltva nézte a szobrot és a kereskedőt, hirtelen megtorpant a tekintete.

Bizonytalanul, szinte riadtan pihentek meg szemei a magas férfin, aki tevebarna tárcájából épp két húszezer címetet húzott elő. Ismerős volt ez a hang, túl ismerős. Ismerős volt az alkat is, és az a dús barna haj is. Sőt, ismerős volt az a kék lenvászon ing is, ami a magas férfi széles vállaira feszült. Ugyanolyan tengerkék árnyalata volt annak az ingnek, mint a férfi szemének! A nő vette neki. A férfi negyvenegyedik születésnapjára. „De ez mégsem lehet!” – sóhajtott a tanítónő. „Talán csak hasonlít rá! Ő nem jár Miskolcra. Akkor sem járt! Alig mozdul ki a fővárosból.”

Csak állt tétován, amikor a férfi megfordult, s elégedett mosollyal az arcán – mintha egyáltalán nem lepte volna meg ez a véletlen találkozás – ráköszönt.

– Szia, Éva! – mondta azon az ismerős hangon, és mélyen a nő szemébe nézett azokkal az ismerős tengerkék szemekkel. Ezekben a pillanatokban minden kétség eloszlott, s bizonyossá vált, hogy ez a férfi az a férfi. A férfi, akihez három éve köze volt.

– Paczoly Krisztián vagyok! – tette hozzá még szélesebb mosolyra húzva a száját, és kedves iróniával bemutatkozásra nyújtotta jobb kezét.

– Igen, persze! – dadogta a nő, aki még mindig nem tért magához. Csak állt egy kecses kovácsoltvas kandeláber mellett, miközben gondolataival a múltat, vékony ujjával pedig a régi iskolatáska rozsdás fülét markolta. Alig egy méterre állt a férfitől, s annak a karnyújtásnyi távolságnak egyszeriben minden hézagát megtöltötték az emlékképek. Megannyi kép szaladt elő a múltból: százszínű temperával megörökített gurgulázó pillanatok, amelyek nem halványultak az idő múlásával, s most észrevétlenül hidalták át a közöttük levő maradék távolságot is. Mennyi emlék elfér egy méteren – csodálkozott a nő, akit a rögtönzött tárlat egyszerre elvarázsolt és felkavart, idő kellett hozzá, amíg visszatalált a jelenbe.

– Szép a táskád! Csak egy picit rozsdás! Új szerzemény? – próbálta lazábbra venni a beszélgetést a férfi. Ekkor a nő végre felocsúdott, s abból a három évvel ezelőtti tavaszról visszatért a mostaniba. Píze orrát felhúzva, elkerekedett szemekkel, szinte számon kérve kérdezte:

– Hogy a fenébe kerülsz te ide?

– De hiszen ez egy régiségvásár! – nevette el magát a férfi, akit igencsak meglepett az átmenet nélküli váltás. – Én legalábbis nem láttam sehová kiírva, hogy zártkörű rendezvény!

– Igen, de... de egyáltalán Miskolcra! Te mindig... Te sosem! – A nő ismét képtelen volt kifejezni magát, csak motyogott zavartan, miközben érezte, ahogyan erei kitágulnak, és furcsa bizsergéssel kísérve arcába tódul a vér. Rakoncátlan, szőke fürtjeivel, kérdő tekintetével és vöröslő arcával úgy nézett ki, mint egy megilletődött kislány. Örült a férfinak. Örült tiszta szívéből, de nem maradéktalanul. Nem örülhetett maradéktalanul, mert egy árnyék ott ült az örömen, s nem is volt olyan anorexiás az az árnyék. Az árnyék és az öröm nászából pedig csak ilyesfajta zaklatott boldogság tud születni. Ezért volt hát összezavarodva. Mert nem tudta, hogy csak pár percig örülhet a férfinak, vagy ezúttal hosszasan. Szeretett volna hosszasan örülni neki. Két és fél éve remélte, hogy egyszer talán eljön az idő, amikor nem percekig vagy órákig, de akár egy egész életen át örülhet neki.

– Tudod, milyen régóta kutatlak? – kérdezte a férfi, s a mosolygó arc egy csapásra komorrá vált. – Tavaly ősztől minden hónap első vasárnapját itt töltöm. Itt, Miskolcon. A híres-neves régiségvásáron, amiről annyit meséltél. Ilyenkor bóklásztam órákig, csak épp nem a kínálatot, hanem a járókelőket fürkészve abban a reményben, hogy talán meglátlak. Tudtam, ha valahol, hát itt biztosan rád találok! Csak azt nem gondoltam, hogy ilyen sokára – mondta bánatosan. – Látni akartalak. Mondani valamit!

– Ennek manapság van egyszerűbb módja is: hívás, üzenet. Tudod, Viber, Messenger, ilyesmi... – felelte a nő egyre határozottabban, miközben szemében ott ragyogott a márciusi napsugár minden reménye. Napsugárszemével kérdőn a férfira nézett, úgy, mint aki régóta várja ezt a pillanatot. Várta, hogy elmondja neki azt a valamit. Valami kis semmiséget. Olyasfajta semmiséget, amitől meg akarnak születni az első rügyek a kajsziarackfa ágain. Amitől képesek megállni botladozó lábaikon az újszülött macskák. Nem kellene géniesz módjára összerakott mondatok, ínycsiklandó mázzal bevont szavak, színes költői képek. Egy tőmondat is képes megváltoztatni az ember jövőjét. Kíváncsi tekintettel állt a tanítónő ebben a vágyott pillanatban, és várta a valamit.

– Igen, talán egyszerűbb lett volna, ha felhívlak. Valószínűleg könnyebb is lett volna. Könnyebb lett volna azonnal feleletet kapni egy kérdésre, ami tavaly szeptember óta válaszáért sóhajt. Ami 184 napja bizonytalanságban tart – szólt a férfi lehorgasztott fejjel, miközben az utcaburkolat apró, andezit szürke kockáit pásztázta. – Egyszerűbb lett volna azokon a vasárnapokon nem úgy visszaindulni Óbudára, hogy nem sikerült. Hogy ma sem sikerült. Hogy ez az út és ez a nap is felesleges volt – sorolta enerváltan. – Jó lett volna boldogan kanyarodni fel az M3-asra, mosolyogva nyomni a gázpedált Miskolc-Budapest között, és torkomszakadtából beleénekelni a vasárnap nyugalmaiba, hogy „180 kilométer, néha több, valamiért mégis mindig eljövök”. Ezt vártam azokon a vasárnapokon, amikor hajnali ötkor ébredtem, megborotválkoztam, és izgatottan ültem a volán mögé. Ezt a mai pillanatot vártam. Hogy elmondhassam végre! Szemtől szemben! Látni akartam a reakciót, a tekintetedet, amikor elmondok valamit. Tudtam, hogy egyszer eljön a nap, amikor találkozunk, és én neked szegezhetem a kérdést. A kérdést, amit két és fél éve kellett volna feltennem, de nem volt hozzá elég bátorságom.

– És mi lenne az a valami? – kérdezte a nő remegő hangon.

– Éva! Nekem nem megy nélküled! Egyszerűen semmi sem megy... És ezt már abban a pillanatban tudtam, amikor hagyta elmenni – vallotta be a férfi feszengve, miközben egyik lábáról a másikra állt.

– Mégis a feleségedet választottad – emlékeztette a nő, s szemei a távolba révedtek.

– Akkor igen – felelte sejtelmesen a férfi.

– Mit jelent az, hogy akkor? – kérdezte nyugtalanul a nő.

– Akkor azt kellett tennem. Becsületből, vagy Isten tudja, miből, úgy éreztem helyesnek. Azt hittem, elmúlik majd. Hogy idővel halványul az emléked. De tévedtem! Aztán azt kezdtem sulykolni magamba, hogy nem is volt ez olyan komoly, fellángolás volt csak! Bármennyire is akartam, nem tudtam hazudni magamnak – sóhajtott a férfi. – Nem lehet így élni, Éva! Képtelenség úgy élni egy házasságban, hogy nem látom már benne a feleséget, csak téged! Magamat sem láttam már benne, csak egy állandóan a múltba révedő, szerencsétlen alakot, aki még túl fiatal ahhoz, hogy belevöljön ebbe az áldatlan állapotba. Mindenről te jutottál eszembe: az ablakunk előtti vadgesztenyefáról, aminek terméséből megformáztál minket, a kókuszfagyiról – mindig kókuszillatú volt a hajad –, a tányérról lelógó borjú bécsiről. Nem láttam még női ilyen élvezettel enni – nevetett fel, majd idegesen a hajába túrva hozzátette: – Még Loretta gyöngyöző nevetéséről is te jutottál eszembe. Kislányosan nevetesz! Mondták már? Úgy nevetesz, mintha soha nem ért volna fájdalom!

– Hagyd abba – szólt egészen halkán a nő, aki napszemüvegét arcába húzva akarta elrejtetni könnyeit. Aztán tüdőből feltörő mély sóhaj után azt kérdezte: – De miért nem kerestél? Miért nem hívtál soha? – faggatta hatalmas napszemüvege mögé bújva.

– Értsd meg, el akartalak felejteni! Minden igyekezetemmel meg akartam menteni a házasságomat! – szólt a férfi. – De...

– De? – kérdezte türelmetlenül a nő.

– De nem sikerült. Nem tudtam! Egy idő után aztán már nem is akartam. Fél éve elváltam! – szögezte le a férfi.

– És olyan biztos vagy benne, hogy nincs senkim!? – érdeklődött a nő, aki egyszerre volt boldog és felháborodott. – Három év telt el azóta! Az nem olyan kevés idő – mondta dacosan, miközben csak arra tudott gondolni, hogy húzza már magához végre a férfi, ölelje át, és ne engedje el sosem.

– Nem, ebben egyáltalán nem voltam biztos! Most sem vagyok az! De abban igen – és ezért merem idejönni –, hogy ha neked is ugyanezt jelentette ez az egész, mint nekem, akkor... akkor nem fog menni egymás nélkül. Akkor újra egymásra fogunk találni!

– Apa, apa! A katicásat választottam, gyere gyorsan, megmutatom! – szaladt ekkor a férfihez egy hétéves forma, copfos kislány. Pöttyös harisnyanadrágjában, piros ballonkabátjában maga is úgy nézett ki, mint egy kis katicabogár.

– Nagyon sokféle volt! És mind gyönyörű, de azért mégiscsak sikerült választanom! – hadarta egy szuszra a copfos. Úgy mondta, mintha valami nagy, nemes feladatot hajtott volna végre azáltal, hogy a szomszédos árusnál több tucat ezüstgyűrűt szemrevételez, majd aprócska ujjaira próbál, és igazán jól esne neki némi elismerés e nem mindennapi teljesítményért cserébe. Hangjából édesapja is kihallhatta e vágyat, mert fejecskéjén végigsimítva, nevetve így szólt:

– Ügyes vagy, Loretta! Hát jó, menjünk akkor, fizessük ki azt a gyűrűt! Csak előbb azt mondd meg,

emlékszel még Évára? – kérdezte az izgatottan topogó kislányt édesapja, s a tanítónőre sandított.

– Te jó ég! Mekkora lett ez a lány! – konstátálta csodálkozva a nő, mielőtt még a copfos megszólalhatott volna. – És milyen gyönyörű! – Aztán egy gyors számítást követően így folytatta: – Hiszen te már iskolás vagy! – Azonmód burjánzani kezdtek az emlékképek, s felsorakoztak az előbbieket mellé: a gofris kirándulások a Normafánál, a bábszínházból elkésés és titokban belopózás, a mosógépnyi méretű Lego-hajó megépítése. Idáig valahogy nem tudatosodott benne, micsoda élményeket gyűjtöttek ők hármában is. Csak arra emlékezett, mennyi gurgulázó nevetés volt abban a tizenhét hónapban.

– Évaaaa! – mondta kényesen a copfos, és felragyogott az arca. – Persze, már elsős vagyok! Ráadásul második féléves elsős! – tette hozzá büszkén. – És Mackó úrfi is elsős! Jár iskolába ő is!

– Mackó úrfi? – kerekedett el a tanítónő mandulaszeme. Barna kockás vászonból ő maga készítette a textilmackót a kislány negyedik születésnapjára. Sem azelőtt, sem azóta nem csinált ilyesmit. Egy Praktika Magazin címlapján látta meg a fiúmedvét, s arra gondolt akkor, talán örülne a kislány egy ilyen ajándéknak. A kislány, akit szeret! A kislány, aki a férfié, akit szeret! A kockás vászonból lelkesen szabta a hátsó, és mellső mancsokat, a fejet és a kerek hasat. Sötétbarna fonálból nagy karmokat varrt rá, majd vatelinnel kibélelte a testrészeket, a hasat jó alaposan, és hatalmas pelenkaöltésekkel elkezdte összezárni a testet. Végül feketén ragyogó gombszemeket, és elegáns, türkizkék csokornyakkendőt kapott a textilragadozó, amitől valóban úgy nézett ki, mint egy századelőről itt ragadt gavallér.

– Persze! Ráfér egy kis tanulás! De ez titok, te se mondd el senkinek! A táskám mélyén lapul, mert nem akarom, hogy dedósnak gondoljanak!

– Rendben, ígérem, egy szót sem szólok! – kacintott cinkosan a copfosra, aki ebben a pillanatban előreszaladt, babrált egy keveset valami dobozban, s már mutatta is feléjük jobb kezét, ujján a katicabogaras gyűrűcskével. A nő hosszasan pásztázta az ékszeret, a cserfes, ballonkabátos kislányt, és a férfit, majd tekintete a szemközti ház homlokzatának míves vakolatfaragásain pihent meg. Fürkészte a romjaiban is gyönyörű épület hatalmas ablakait, az ablakok közötti falfelületből kecsesen kiemelkedő oszlopokat, s a felettük ácsorgó puttókat, akik kezeik között füzért tartva csaknem száz esztendeje hallgatták kíváncsian a sétálóutcán ballagó párok titkait. Miközben a pimasz gipszangyalok húsos combját méregette, azon töprengett, mit tegyen. Hogyan mondja el a férfinak – annak a másiknak, akivel egy éve vannak együtt –, hogy történt valami.

S hogy emiatt a valami miatt nem akarja azt az eljegyzést mégsem.

Ilyés Krisztinka
bújócska

amíg a pirosfazék pöttyei mögé bújtam,
te újra számolni kezdted.
én is behunytam a szemem,
rejtőzködéskor sosem szabadul
hajamból az erőszakos kóc.

a sötétség hintázó óriásokat
bújtatott, lovagló csillagok
foglalták el a tengert, madarak
szárnytollaiból volt a képkeret.

felpillantottam: eljátszottuk
az egész délutánt, már
nem volt se felhő, se pötty,
és te talán sosem számoltál el tízig.

A liget

Ismét sokan futnak a ligetben, miután letartóztatták a szatírt. Tíz előtt nem jövök ki, mert a lassúakat kerülgetni kell, a gyorsak pedig engem kerülgetnek, a nap izzaszt, a szél meg csak áll, általában velem szemben. Egyszerűen megvárom, míg besötétedik.

Fél órát kocogok, egy negyedét pihenek a legnagyobb platán alatt, majd hazasprintelek minden hétfőn, szerdán és pénteken. Most a fa alatt heverészek, hétfő van, a sötét lombkoronát bámulom. Vajon a szúnyogok látnak? Nyitva van még a Tesco? A NASA tényleg ufókról közölt videót? Végül válaszoltam Sára üzenetére?

Surranásokat hallok magam mellett, a bokor pedig megzörren. A telefonom már a kezemben, százhét vagy százöt a rendőrség száma – stresszhelyzetben sosem tudom. De csak egy kutya az. Előlép a bokorból, vállát jól megtömött hátizsák húzza le, mellső mancsával a hevedert tartja. A szíjra erősített fémkarikán apró emberfigura himbálózik. Az elsőt egy második követi, majd egy harmadik és negyedik. Fekete, fehér, tarka, jönnek szép sorban, cipelik a hatalmas batyukat, néha megtörlik a homlokukat, és zihálnak, ahogy én szoktam kocogás közben. Gyorsan eltűnnek.

– Hé, uram! Melyik út megy Budára? – Bújik elő a kutyakaraván lemaradt tagja.

– Talán az emötös? Kecskeméten át? – kérdezem tőle, magamtól, nem utazom sokat.

– Merre? – lihegi lógó nyelvvel, miközben a távot pásztázza. Arra mutatok, amerre a menet haladt.

Bár már letelt a tizenöt perc, várok még egy kicsit, mert nem szeretném, ha bárki leszakadna a csoporttól útmutatás híján. Ismét hallok valami szöszmötölést, de máshogy hangzik, mint a kutyakaraván. Odamászok a kányabangita-bokorhoz, és elhajtom az ágait. Két sakktáblát és a négy játékos látom. Egerek kontra macskák, a fehér oldalon a rágcsálók apró, műanyag cickányokkal, hörcsögeikkel és patkányokkal, feketével pedig az egerészek sötét, csiszolt üveg nagymacskákkal. Eposzi csatának nem nevezném, ahogy lassan tologatják a bábukat, de az tény, hogy a bandza cirmost megizzasztja. A kövér fekete mattot ad az egerének, majd gyorsan bekapja, a cirmos pedig nem bírja tovább a feszültséget, borítja az asztalt, és ő is befalja ellenfelét.

– Megöl ez az állandó stressz! – Simogatja bajuszát.

– Már elnézést! – köhintenek alattam. – Direkt akadályozza a munkánkat? – Egy apró, fekete pötty bökdösi csápjával a tenyeremet, amivel társai egyenes sorainak jó részét letaroltam.

– Pardon – kérek elnézést gyorsan, és felpattanok.

– Gyerünk, csajok, szedjétek össze a sebesülteket, aztán folytassuk a munkát! – Társaikat és az ő csomagjaikat is a hátukra kapják a megmaradtak, és újfent serény menetelésbe kezdenek. – Maga meg ne álljon itt! Nappal futkorásson! Mi talán megjelenünk maguknál napvilágnál? Hátráltatjuk, kukkoljuk, ízzé-porrá zúzzuk? De nem ám! Ez egy amolyan íratlan szabály, névtelen megállapodás, maguk nappal, mi éjszaka! Nem elegendünk, épp, mint az olaj és a víz, csak élünk szépen egymás mellett, akár egy hosszú, kiüresedett kapcsolat résztvevői, akiket már csak a közös kamra, a peték és a megkopott, szép emlékek tartanak össze. – A műszakvezető kipislog egy könnyecppet a szeméből, mielőtt bármelyik melós meglátná. – Na, eredjen innen! – teszi még hozzá gyorsan.

Pardon, rebegem újfent. És hétfőn, szerdán és pénteken délelőtt fogok jönni – fogadom meg –, már tudom, nem véletlenül fut mindenki napközben. Hazasprintelek.

Ozsváth Zsuzsa

Talált kocka

Kétféle tér egy nagyításon.
Nem tudni, művészi szándék,
vagy az alkotó elfeledte volna
tovább vinni a tekereszt.
A képen ketten alszanak.
Az egyik alvó épp elfordul az ágyon.
Ez látható, a fordulás iránya,
az arc belemosódik az álomba.
És mintha álmát látnánk,
egy másik arc tűnik elő.
Most dönteni kell, hogy melyik álmodik.
Nem tudni, művészi szándék,
vagy az alkotó elfelejtette volna.

MAYDAY

Néha csak egyszerű jelszavakra futja.
Néha még arra se.
Boldogok a lelki szegények.
De ez nem az ő történetük,
róluk szó sincs, nem hogy jel mutatna rájuk.
Azokról beszélek, akiknek néha csak
egyszerű jelszavakra futja, néha még arra se.
Nem hajótöröttek. Ők a semmiből tanultak élni.
Ezek a mindenséggel méregetik magukat,
aztán alulmaradnak.
Nem hajótöröttek. Roncsok. Talán repülő.
Az egyik turbina, a másik fekete doboz.
Ó, Kapitány, Kapitányom.
Szólj most, vagy hallgass örökre.

Király Csenge Katica

Ima óvatosságból

A kicsi nőket nem illik gyűlölni,
ezt mondja a Természettudományos Határozó 53. oldala.
Te kicsi nő vagy, de cipőt fűzni csak úgy tudsz,
ha két ujjnyi hurkot összecsomózol.
Kivéve mások előtt. Mások előtt unatkozol.
A kicsi nőket nem fogom gyűlölni. Mert ennek semmi köze ahhoz, hogy kicsik.
Ahhoz, hogy bármit és bárminek az ellenkezőjét megtehessek,
gyűlölet kell. A kicsi nők előtt nem szabad sírni,
mert akkor a válluk madárgerincként összesorvad.
A szabályaik is kicsik, akár egy kavics. Könnyű
bennük elbotlani, milyenek lennének.
És a frizurájuk sosem feltűnő.
És fogalmuk sincs, mik lesznek, ha egyszer
odakerülnek, hogy döntsenek. De tippelni jól tudnak.
Például, ha megkérdezed, szeretnek-e.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Szénégető

Sinka Zsófia

Megtörni a rutint

Felkelek hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön
pénteken, szombaton és vasárnap.
Remélem, hogy ez most más nap lesz.
Remélem, hogy a tükörbe nézve működik
a szelf ker, és elég a mantra, a habos fürdő,
meg a gyertya. Remélem, hogy egy szép ruha,
táska vagy cipő kitörli azt, amit a meditáció
nem tudott. Remélem, hogy a zabpelyhem jól
beázott az este, és hogy eperrel finomabb lesz,
mint áfonyával tegnap. Remélem, hogy a kávé tényleg
felébreszt, és nem leszek mocsári szörny egész nap.
Remélem, hogy a délutáni jóga átnyújt, és
remélem, hogy az oktatónak lesz igaza, mikor arra utasít,
hogy nyisd a tested, érezd az áramló energiát.
Hisz ennyi vagyok csak. Egy kis nyújtás, prána,
oxigén, meg porckorong.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Kikötő

Vass Norbert

Három kívánság

Miért nem játszik a Nirvana Fonyódon sose?, kérdezte a Fehér Egér a szürke beton pingpong asztalnál, és mindenki nézett csak, hogy tényleg, bassza meg. Hogy ide miért nem jönnek a zsíros hajukkal, a bávataag arcukkal, a kinyúlt pulcsijukban, amilyenél ezerszer jobbat túr bálabontáskor, kedden az ember anyja amúgy, mert ezek, ugye amerikaiak, és arra jutottak, akik ott voltak, a Fehér Egéren kívül a Szabó Pisti még, a Husztik meg a C-ből a Hudacsek, hogy jól összegabalyítják a hinta láncait, mert ha nekik Nirvana nincs, a játszótéren akkor hinta ne legyen, és megfordult a Fehér Egér, és kirúgott mérgében a mókuskerékből a Martensával egy lécet. Acélbetétes volt a Martensa, a jobb fűzője kék volt, a bal pedig piros, mert a Fehér Egér kommunista volt egyrészt, másfelől meg a rendőrököt vetette meg nagyon, és le is rúgott volna, szíve szerint egyet, de mondjuk a lécet, azt vesztére most, mert két hét múlva szerdán, a Nirvana után, cigivel a szájában, részegen, arra gondolt, hogy megtekeri, mint szokta, a mókuskeréket. Csakhogy a fűzője, a piros színű, beakadt oda, ahonnan a léc hiányzott, a Fehér Egér meg arcra esett, és nemcsak a barna Szofit nyelte le, de a szemfoga is kitörött, a bal felső hármasa, a szeme alatt meg barnászöld monoklik lettek, mint a Kurt Cobain kinyúlt pulóvere, olyan színűek.

Nem volt az teljesen igaz, hogy nem volt Fonyódon Nirvana, mert azért volt. Megnyúlt magnószalagokon nyűszített nyári konyhák mélyén a Kurt Cobain. Összekócolt hajjal, borostásan ült a garázsokba kitett, szakadt szélű plakátokon, ha meg nem fújta a parti szél a parabola elé a zöld fenyők ágait, és emiatt a kép nem havazott, bejött akkor a késő esti műsorsávban, a Viva Zwei-on, a liláskéken villogó Ruf mich, jettz!-reklámok előtt, amikben bambán vonaglottak a nyugatnémet nők, akiket Sandrának hívtak, vagy Elkének esetleg. Szóval, azok előtt elcsíphette az ember fölmosóröngyostul, pompomlányostul a Smells Like Teen Spiritot. A számot, amitől úgy érezte magát a C-ből mindenki, hogy hívná a neonszínű, emelt díjas saar-vidéki számot egyből, hogy amíg kicsöng, gombóc legyen a torkában addig, de aztán fehérenműszínekről hebegjen halkán, és elvárja, hogy vissza is kérdezzen a vonal végéről öblös hangon valamit valaki. Volt tehát Fonyódon, végül is Nirvana, de így csak, az igaz.

Szóval ott voltunk, hogy ott volt, amikor a hintát gabalyították, a Hudacsek is, az a nyurga kosaras gyerek, aki a menza felé eső palánknál dobálta minden szünetben, Sonics-mezben a büntetőket a szertári Moltennal, annak a gyűrűjén volt még pár hálócafát. És a fejébe vette hazafele ez a Hudacsek gyerek, hogy írni fog a Dévényi Tibi bácsinak egy szép hosszú levelet, hogy a Nirvanát kérje Fonyódra, születésnapjára, a Három kívánságból tőle, mert neki egyenesen a hetedik mennyország lenne az. Azt írta a Tibi bácsinak a Hudacsek, hogy ezeknek a seattle-i gyerekeknek ismerős lenne a balatoni táj nagyon, mert a bakonyi bukószél úgy fújja az esőt be ide pont, ahogy Washington államba az óceán a monszunsós harmatot, és ahogy Seattle-ben, úgy Fonyódon is fűrtökben ringnak a kikötőben a hajók, az meg tényleg mindegy szinte már, hogy nyugati vagy déli part, és hogy ettől kezdve meg hazajönne szinte ide az a kócos Kurt Cobain gyerek. És odaírta még a Hudacsek azt is, hogy a Fehér Egér meg tudja amúgy, hogy a Tibi bácsi Pesten hol lakik, és ha valaki, akkor a Fehér Egér, az nagy cobainos, és hát, hogy seggbe rúgná a felemás fűzős bakancsával a Tibi bácsit szerinte nagyon ez a nagydarab kommunista gyerek. Hogyha a Nirvana valami oknál fogva, esetleg mégse jön.

Olvasta a tévétúdióban a Dévényi Tibi bácsi ezt a levelet, és arra gondolt egyből, hogy tökök egy balatoni gyerek ez a Hudacsek, és szólt is a gyártásvezető Áts Bandi bácsinak, hogy hát Bandikám, föl kellene hívni akkor talán, Seattle-ben ezt a Kurt Cobain nevű gyereket, és venni a cimboráinak meg neki a sármelléki reptérig ahányan vannak, annyi jegyet. De a hangszereiknek is jusson ám, mert zenélni röpnélne át Seattle-ből ezek a lezser, kábszeres gyerekek. De azt mondta a Bandi bácsi erre, hogy hát, Tibikém, hát nem nézed te akkor a Music TV-t a parabolán ezek szerint eleget, és hát akkor azt se tudod, hogy ez a Kurt Cobain, ez mennyire egy elbaszott szomorú

gyerek, és hát félfő, hogy ha pár fonyódi kisdobos megy csak el a koncertre lézengni, akkor ez a zsíros hajú Kurt gyerek, hát ez a Balatonnak megy, egyenest. Hogy a lukas tornacsukájában, a kék stégen át ez a vízbe gyalogol, és amíg megfűl, addig ez meg se áll. És hát, mert ugye Fonyód az déli part, az nem kevés azért. Az meg, folytatta még a Bandi bá, hogy utána mondogassák a gyártásról neki, hogy ennek a tehetséges Kurt gyereknek épp a Három kívánságban kellett kinyúlnia, az pont nem hiányozna most, úgyhogy maradjon csak a seggén szerinte az a Hudacsek, mert hogyha rajta múlik, akkor nem kap a születésnapján Fonyódra Nirvanát.

Hát, ez az, hogy nem rajtad, Bandikám, a szerencse éppen ez, mondta a Dévényi Tibi bácsi, és egy kicsit föl is emelte a hangját talán, mert hogyha levittük nyolcvanhatban Hajdúnánásra a Beatlest, akkor csak lehozom ennek a rokonszenves, kosaras gyereknek a déli partra most ezt a Nirvanát! Milyen Beatlest?, Milyen Beatlest?, erősködött a Bandi bá tovább, hát akkor már nem voltak azok régen, Tibikém, mert addigra a John Lennon, az régesrég halott, de itt a Dévényi Tibi bácsi, akinek nagy szíve volt különben, a fölfújt pöttyös labdánál is nagyobb, úgy érezte, hogy vitának helye nincs, úgyhogy azt ordította, hogy neeem, Bandikám? Hát, a lófaszt nem!, és a műsorszerkesztéssel kapcsolatban fölmerült vitát a maga részéről le is zárta így, és most már a saját szakállára csak, a Szaknévsort emelte le a polcról. Seattle körzetszáma után kutakodott.

Kicsöngött a szám, amit a seattle-i tudakozó a Kurt Cobainhoz a Tibi bácsinak megadott, és hallatszott a háttérben, mikor szomorú hangon beleszólt ez az énekes-gitáros gyerek, hogy nagy eső esik éppen ott, de lebeszélte a Tibi bácsi a Cobainnal hamar, hogy akkor a Hudacsek születésnapján, két hét múlva, szerdán Fonyód, közben meg foglalkoztatta azért az is, amit a Bandi bácsi mondott, mert nem volt egy hülye gyerek a Bandi bá amúgy, csak néha indulatba jött, úgyhogy írt Fonyódra, a Hudacseknek egyből egy levelet, hogy a Nirvana az rendben, csak aztán kurva sokan legyenek, mert ez a Kurt Cobain, ez elbaszott egy szomorú gyerek. És a művházzal is beszélt, hogy azt írják a plakátra, hogy a Pa-dö-dö meg a P. Mobil, a Nirvana helyett, és mondja a Hudacsek is, legyen szíves mindenkinek ezt, és akkor teltház lesz biztosan. Hadd örüljenek ezek a mufurc, seattle-i gyerekek, akik mégiscsak jó messziről röpülnek Fonyódra el.

Úgyhogy elkezdte a Hudacsek a szünetekben mondogatni, hogy a születésnapján föllépteti neki a Tibi bácsi a P. Mobilt meg a Pa-dö-döt. És lázba jött ettől az egész C-osztály, de még pár sporttagozatos is, és többen gyűltek a művházban aznap este össze, mint mikor a Jimi Hendrix hetvenben a karcagi könyvtárban gitározott. És néztek csak az emberek, hogy ezek meg kik, meg hogy a Lang Györgyi aztán jó sokat leadott, a Schuster meg megborotválkozott, mert ezek a rosszul öltözött, holdképű gyerekek nemigen hasonlítottak a P. Mobilra, de a Pa-dö-dőre se. Meg a számaik se. Semennyire. De nem számított ez akkor már olyan sokat, mert mindenki ott volt, és szisszentek a Balatoni Világos sörök, a Husika néni meg azt kezdte a nézőtér közepén énekelni, hogy De jó, hogy mi, soha nem leszünk katona, és a Cobain, az csak nézett azokkal a fáradt szemével, amik kékek voltak, mint a címke a Világoson, hogy ez meg, ahova került, ez meg micsoda. Volt, aki a Bye-bye Szását, valaki meg a Menj továbbot követelte a Nirvanán, a Hörsikné meg annyira be volt állva, hogy a Nyolc óra munkát akarta hallani, de eldölni azt nem tudott, mert annyian voltak bent tényleg, hogy olyat a művház régi tűzvédelmese se látott, még soha.

És akkor, amikor a Pollynak a felénél jártak kábé a Cobainék a színpadon, megjelent a Fehér Egér is. Úgy lépett be a bálterembe, hogy szemberöhögi majd a szuvas szemfogaival a Mobilt, aztán meg hazamegy, mert azoknak sose szerette igazán a számait. De kiköpte ehelyett maga elé a langyos Balatonit, mert megismerte egyből a Cobain-t, és ordítani kezdte, hogy, hát, gyerekek, baszd meg, ez nem a Mobil itt, hanem a Nirvana! Hogy itt vannak a Cobainék, a művházban, Fonyódon, baszd meg. Erre a Rapi Erzsike is fölbátorodott, és kiabálta nekik, hogy a Heart-Shaped Boxot játsszák, pedig azt meg sem írta akkor még a Cobain, de akkor valami hirtelen beugrott neki. A kozmetikus Klári meg úgy transzba jött, hogy a Rape me-re rázta magát, de a Fehér Egéren meg a Rapi Erzsikén kívül senki nem tudta, hogy ez a Nirvana itt, és nézett csak mindenki, hogy milyen egy szar ma a Mobil.

Ja meg a Hudacsek tudta még. Az meg mosolygott csak magában, valahol a hátsó sorban meg mutatta, hogy Lithium, de mikor a koncertnek vége lett, a Tibi bácsi bevitte az öltözőbe, hátra,

hogy kezét rázzon a Novoselic-vel, a Grohllal meg a Kurt Cobainnel. Hoztak neki pár esőcseppet Seattle-ből, jó koszosat, és azzal köszöntötték föl ezek a rosszkedvű, falfehér gyerekek, és elsírta hazafele magát a Hudacsek kicsit, hogy csak lehozta Fonyódra a Nirvanát a Tibi bácsi neki. Még ha a lelkére kötötte is, mielőtt visszaindult a Bandi bával a stúdióba Pestre, hogy amíg be nem dob száz büntetőt egymás után a menza fele eső, cafatos gyűrűbe, addig erről nem beszélhet. Senkinek.

És hogy most mi van? A Rapi Erzsike a Kurt Cobaint próbálja a női wc-ben fölvidítani, a Schuster a pesti sötét éjszakában Balatoni Világost iszik valahol, a Fehér Egér, az meg most töri, ugye, épp össze magát a mókuskerék alatt. A Hudacsek meg Sonics-mezben, kikötött fűzővel áll a büntetővonalon, pattogatja a szertári Moltent, és harmadszor dob be vele zsinórban kilencvenet, de kifújja most is a bakonyi bukó a gyűrűből a kilencvenegyediket. Váratlanul és gyorsan érkezik északról ez a szél. Pont, ahogy a Nirvana Fonyódra jött.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Végtelen

Vajna Ádám

hogy mennek a dolgaid, kérdi a coop előtt, akit valamikor szerettél, roccog a hó a lába alatt

bocsánatot kérsz tőle,
amiért nem ismered meg,
miközben a hátad mögött kilép
valaki az üzletből, akinek pontosan
ugyanolyan kabátja van, mint neked

megnézel egy nagyon jó háborús filmet, majd aláírsz egy online petíciót a kiskunfélegyházi fegyvergyár ellen

éjjel kettő van,
és megpróbálsz elhíttetni magaddal,
hogy semminek sincs értelme,
ez nagyjából hatvanöt százaléknyra sikerül,
elégedetlenül fekszel le

ne haragudj, nem írtam fel, milyen határidőben is egyeztünk meg?

arra ébredsz,
hogyan a házban valahol porszívóznak,
és a laptopod szundi módban
az öledben fekszik,
miközben az előbb azt álmodtad,
hogyan megírtad azt a verset,
ami miatt letartóztatnak

setőfi pándor

forradalom van egy európai országban,
és egy ismerősöd
naponta posztol valamit róla,
fiatal nő kockakövet dob,
száműzetésben élő költő angol nyelvű verse,
békés tüntetők a diktátor palotájától
háromszáz méterre számodra eddig ismeretlen
történelmi eredetű zászlót lengetnek,
elképzeled, hogy milyen lenne
a rendszerváltást követő pezsgő években
verset írni a versírás nehézségeiről

György Alida

Ki érti?

A legtöbb nő érti, miért volt nálam gázspray aznap este,
amikor csak két utcával arrébb kellett mennem.

A legtöbb nő érti, milyen veszélyeket hordoz a sötétség.
A visszatartott lélegzetet, az összeszoruló gyomrot,
a közeledő és távolodó léptek ritmusára gyorsuló szívverést.

A legtöbb férfi még nevet a történeten, amikor arról mesélek,
hogyan törte meg a csendet az unatkozó taxis hangja,
aki a parkoló autók egyikéből kiszólt:
BÚ!

Nevetnek, amikor mesélem, hogyan sikoltok fel és ugrok arrébb.
Azon viszont már nem, hogy használtam a gázsprayt.

Nem nevetnek, amikor mesélem, hogy futás közben még hallom,
köhögve még utánam káromkodni a taxist.

Néha én is nevetek, mikor mesélem ezt a történetet.
Néha viszont magyarázkodni kezdek,
mert a férfiak még mindig nem értik.

Környezettudat

Hiába engedték meg,
már nincs kedvem kimenni a házból.
A facebook-oldalam elégett
koalák és kenguruk képeit mutatja,
gyerekeket gépfegyverrel,
egy hírt valami félresikerült útjavításról,
és egy fiatal nőről, akit a gyereke előtt
késelt halálra a férje.

Chipset eszek, görgetek a telefonon,
felugranak a chat ablakok: gyere, jó lesz.

A kávézóknak mostanában már nem kérek szívószálakat,
ha a pincér mégis hoz, mindig hangosan megjegyzem,
hogy pedig én külön szoltam, nem kell.
Ilyenkor mindenki elmeséli, velem is volt már ilyen.

Egy másik világban, pár évvel ezelőtt
még gyűjtöttük a szívószálakat,
a szívárvány színei szerint rendeztem őket.
Mindegyik egy külön emlék volt.

A szívószálak idővel fakulni kezdenek.

Arról sosem beszélünk, hány bálna halhatott meg,
torkába szorult emlékeink miatt.
Vajon hány állat pusztult bele abba,
hogy valaha ismertük egymást.

Halász Albert

Lélek alatt

felemelsz mindent a mélység magasságába
ingerelsz minden érzéket
csörgedezéssel borzolod a bőrt
átfolysz a testen mindent átítatsz
nedves vagy minden érintésnél
de maradsz medreid közt
mindent elvonnél tudom felbőszülten
mint amilyen vagy nehezen megszelídíthető
életet adsz halált kínálsz
neked a tánc adott a tánc te magad vagy
a kő hordoz az iszapot táplálsz
most csiszolod magadban az aranyat
hova hova sietsz menyasszony
ki megfojtasz minden igaz csókot
hiszen nem is vagy örökkévaló vagy
habot fodrozol a fátylad szövöd
fehér csipkét versz megfulladt örvényeknek
neked hajol meg derékban minden zöld
mindent táplálsz és mindent elveszel
mi neked szánt mi neked van megírva
sosem eresztesz gyökeret sosem állsz meg
egy pillanatra aztán vadul medret váltasz
szántod a gondolatokat és szántod a szemet
hűen hűtlen állandó vagy
állhatatlan zabolátlanul magának való
partra veted elmerültjeidet
gyengéd lelkeket szülsz magad fölött
utadon elhordandó murva
mindent leraksz mi lerakandó
és ami feletted van az az ég
alattad a föld a mi anyánk

vesztőhely vagy ki voltál s ki leszel
mikor nem voltunk s rég nem leszünk
mikor véglegesen elmos minket az idő
ó víz ó folyó ó zavaros lidérc
ó örökké bömbölő kegyes Mura

Ars poetica

Szemhéjra szélre
kovácsolták a felhőket
minden oly csendes
semmi semmi sem mozdul
pislantásra vár a lámpa
mozdulatra a túl nyugodt kő
minden múlandó állandó
az öröklétre
a nagy hegy az éjre
könnyűre és nyugodtra is
a jó éjtre
és a nyugtalan reggelre
hozzájuk kovácsolták
az elillanó árnyakat
és a túl gyors Napot
és a lámpát a mennyezetre
hogyan pislogjon az úton
a szemek és a nyugós
visszhangok útjában

rekedt gramofon
táncra szóló zenével
kialudt cigaretta
lassú tánc
a lábak alatt és
lassú merev jazz
kirázott magvak
lankadó kalászkok
vagyok én én én
ki táncolok csak magammal
csak én én én

Halász Albert fordítása

Bence Lajos

Ha harminc év múlva

Ha harminc év múlva
majd olvasod e sorokat,
s rájössz, hogy életedből
mi minden kimaradt, mert
kimart az idő rozsdája,
mindent elfed a köd.

Bár örökre nem marad
semmi homályba,
s mennyi minden
éled újra nap, mint nap;
a kalapos emberből
csak a kalap, a besúgóból
egy-két jegzettömb marad,
melyet soha senki
nem olvas már el.

Ne légy reménytelen:
a szöveg nem ég el,
a vers megmarad,
s megragad, mint minden,
mi a bogáncson fennakadt:
érző szív, megriadó lélek.

S ha lesz még, ki
akkor is szülőföldről
regél, értő nyelven,
magyarul, s szebb
otthont magának is remél,
megtartásról szól,
beérik a harminc éve
kallódó gondolat.

S ha lesz még, ki érti
az ígét, akkor lesz
diadala a szónak,
a megdicsőült jónak.

Fura szonett, felkérésre (ars poetica újbóli megerősítése)

Mert ma még nem ettem
szomorú hangú a szonettem.
S bár hiányos az etikettem is,
azért még nem vagyok hamis.

Mert ma még nem ittam,
nem hiányzik nekem a hittan.
Vár rám úgyis száz meg száz
bugyrával a pokoli katlan.

S mert kevés a havi fixem,
nem hiányzik nekem a twistem.
Körmölök csak, hisz ez a

tisztem, bár nem lesz belőlem,
sem úr, sem fiskális movister,
sem másfajta földi isten.

Zágorec-Csuka Judit

A Muránál

Prológus

Állok a Mura partjánál, nézem a távolban
Hotiza határánál ahogyan folyik a Mura,
halkan állok és csodálom a sodrását.

1.

Ki tudja, hogy mióta folyik így
a trianoni határok mezsgyéjén,
Jugoszláviában, majd Szlovéniában,
mindig a határszélen, az idők fátylán
áttörve, őseim temetőinek árnyékában,
Kapca határában, közelemben.

Itt maradtam én is, mint őseim
ingoványos szelleme, amely azóta is
kering az agyonmosott Mura-parton.
Már csak a homályban látom őket,
a Zala megyei parasztokat, odaátról,
a folyó medrének a mélységéből bújnak elő,
akik e földből éltek, s e földbe esett szét
testük is, de már nincsenek velünk.

2.

És, hol vagytok ti, mai, muravidéki magyarok?
Hol van a fészketek? Lelketek? Hol vannak a vágyaitok?
Egyedül kószálok én a Mura partjánál.
Itt járt valamikor régen a költő és hadvezér
Zrínyi Miklós, itt írta a folyó-mentén szerelmes
verseit múzsájához, Draskovics Mária Eusébia
grófnőhöz, hiszen itt volt szerelmes és ennek a tájnak
a szépségével gyógyította viszonzatlan vágyainak sebeit.
És, ki vagyok én, most a Mura partján?

3.

Az vagyok, akinek születtem,
apám és anyám vére, amit fiaimnak
adtam át, most gyenge vagyok, mint
a Mura-parti nádszál, lassan múlok el itt a

határsávban a hullámok lágy tánca közepette,
amely meglebbenti hajam s a végtelenség
felé sodor, lassan, lassan, lassan, lemerülök.

Epilógus

Szomorúan, de mégis a szélbe
kiáltok, itt a Mura partján, ilyenkor
őszidőben, amikor hullatják a leveleiket
a fák az avarra, a Mura csak folyik,
csendben, feltartóztatlanul, áttörve
országhatárokat és összemosva
Európa nemzeteit, osztrákot, szlovént,
horvátot, magyart, és széles szárnyával
magával sodor engemet is, s elveszek
habjaiban majd egy ködös hajnalon.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Fogóságban

Göncz László

Magyarföld

Mintha visszafelé utaznék az időben, olyan érzés kavarg bennem, amikor Szentgyörgyvölgyről Magyarföld felé dökögök az autómmal. A szűk úttesten lassan lehet haladni, mivel az útfelületet millió kátyú tarkítja, helyenként az aszfaltburkolat teljesen tönkrement. Az út menti legelő és a tölgyfákkal tarkított erdő a gyermekkoromra emlékeztet. Emlékeim felidézése az egykori gyepűelve eldugott útján zajló lassú ütemű közlekedés következménye. Az agytekervényeimben ösztönösen kibuggyanó merengés összemosza a múltat a jelennel. Hasonló természeti környezet kényeztet itt, mint amilyen gyermekkoromban a falusi legelő mögötti tölgyfás látványa volt. Olyannak tűnik, mintha egy csepp előleg lenne a mennyországból. Csak az angyalok hiányoznak a képről, akiket pedig könnyű odaképzelné a vagy húsz méter átmérőjű tölgyfakoronán át ficánkoló napsugarak közé.

Az erdőséget átszelő út, amelyen „poroszkálok”, bizonyára zajosabb időket is megélt, amikor az őrségi gerencserek agyagból készült portékáikat szállították a keletebbre fekvő megyékbe. Netán a Mura menti szlovén falvak aratómunkásai is erre indultak a távoli somogyi és baranyai beláthatatlan terjedelmű búzaföldekre, hogy a megélhetéshez élelmet és pénzt keressenek. Ellenkező irányban alkalmanként katonacsizmák és lovak patái kopogtatták az utat, néha dübörgő hernyótalpas társaságában. Vonultak errefelé németek, magyarok egyaránt, amikor szorította őket nyugatra a front megállíthatatlan irama. És jöttek maguk a „felszabadítók” is, akiket, az igazságot, várták is sokan. Azok voltak ők ideig-óráig, amíg megtisztították Európának ezt a szögletét az emberiség egyik legsötétebb borzalmától. Aztán maguk is megszállók lettek, a következő, nem kevésbé rettenetes önkényuralom bábái és kovácsai. Sokan gyanakvóak voltak irántuk már megérkezésük előtt, mert durvaságuk, erőszakoskodásaik híre jóval megelőzte őket. A béke után esedező kisember csöbörből vödörbe pottyant. Újabb nyomorba taszították az istenadta népet, mellesleg úgy kényszerült bálványokat imádni, hogy énekelnie kellett mellé. Az oktatás és a kultúra szentélyeiben ódákat zengtek saját leigázásukról. Hiába vártak csodát a jóakarató emberek, nehezen kúszott fel a horizontra a szabadság pirkadata.

Néhány kilométerrel nyugatabbra, az országhatáron túl, gyakran lehetett arról hallani, magyarok között is, hogy „Magyarban” nem szeretnének élni, mert ott jóval rosszabbak az életkörülmények, kevésbé szabadok az emberek. Kamaszkorú fiatalok felvetették, amikor a magyarországi hetési falvakban, vagy éppen Magyarföldön és Szentgyörgyvölgyön utaztunk át, hogy „itt rosszabb az élet, mint nálunk”. Gyakran látták, hogy az udvarokon néhány kifáradt, idős ember botorkált a roskadt fakerítés mellett. A ház előtti rozoga fapadon, a még megmaradt néhányon, már csak elvéve pihen egy-két fejkendő anyóka. A pipázó nagyapák is régen eltűntek e falvak képéről. Gyermek kacagás ritkán hallatszik a portákon. Minden második-harmadik udvaron csak a kútkáva dacolt az idővel, bizonyítékul, hogy néhány évtizeddel korábban ott is élt egy család. Nehezen értik meg a rendszerváltás idején születettek, hogy bő fél évszázaddal korábban a helyzet azonos vagy hasonló volt a „muravidéki” és a „burgenlandi” oldalon tapasztaltakkal. Arra kevesen gondolnak már, hogy a huszadik században bekövetkezett sorsfordulók a korábban hasonlóan élő és gondolkodó, akármilyen nyelven beszélő embereket szétfejlődésre kényszerítették.

A Magyarországon maradt határszélben 1945 után a „testvéri szovjet szeretet” és a vasfüggöny nyomasztó árnyéka az életszínvonalat messzire visszataszította, a korábbi tatár- és törökjáráshoz hasonlóan. Nem duhajkodó jókedvében zsugorodott maroknyira a hetési és őrségi falvak népe, a huszadik század könyörtelen, rá oktrojált rendszerei vitték rá arra!

Ha az agyunkat pihenni hagyjuk, akkor a szemünkkel csak az idillt látjuk ebben a varázslatos környezetben. Ennél békésebb szeglete Európának, látszatra, kevés akad. Amikor az erdei út végén kitágul előttünk a látóhatár, úgy érzi az ember, hogy megállt itt az idő. Olyan benyomá-

sa támad, hogy valaminek a közepére vagy a végére ért. Ösztönösen a fékre taposok, a motort is megállítom. Enyhe szellő simogatja végig a környező bokrokat, méhzümmögés hallatszik körülöttem, fenséges harmóniában. Egy lélek sincs a látókörben, csak a közeli dombra ácsolt fatemplom „bontja meg” a természet rendjét. Még egyedibbé, szentebbé varázsolja a nyugalom után esedező vándor képzeletét. A templomot tudatosan alkothatták fából, hogy idegenségével is - mivel ember alkotta teremtmény - a természetet szimbolizálja. Mérete, aránya többszörösen meghaladja a település vallási igényét. Alkotói más szerepet szánhattak neki. A pusztából kiáltó bibliai szóhoz hasonlítható, mert egy letűnt világra figyelmeztet, amelyből hiányzik a lényeg, ami egykor itt volt: az élet, a gyermeksírás, a kacagás. Nyaranta, legalább egy alkalommal, mesébe illően, a fatemplom saját árnyékába varázsolja a magas művészetet, a népdal, a zene és az irodalom szerelmeseit. Neves alkotók, köztük a fatemplomépítés megálmodói is, a fővárosban megszokott színvonalon szórakoztatják a környékbeli és az éppen errefelé nyaraló közönséget. Azon a három napon a templom és környéke zsúfolásig megtelik, még ökumenikus istentisztelet is van benne, mellyel – hálaadásként – a művészfesztivál rendszerint befejeződik.

A falucska mai neve Magyarföld, korábban, a 20. század elejéig, Dobraföldnek nevezték. Zala megyének a szomszédos Vas megyébe kunkorodó csücskében bújik meg. Lakossága az évszázadok során teljesen elmagyarosodhatott, azért keresztelheték át „magyarföldre”. A faluban és a környező településeken a magyarok mellett a múltban más nyelvet beszélők is éltek, amire a térségben előforduló családnevek utalnak. A középkorban nem volt fontos a földesúrnak vagy más hatóságnak, hogy ki milyen nyelven beszélt, akkoriban más volt a mérték és az érték. Aztán a 19. századra az emberek többsége magyar lett, nem törődve genetikai és más összefüggéssel.

Az egyetlen ember, akivel találkoztam a falusi utcán, nem volt bőbeszédű. A múltból nem sokat tudott, vagy nem akart róla beszélni. Azt azonban megjegyezte, mivel felfigyelt gépkocsim idegen rendszámára, hogy „jobb lett volna nekünk is, ha odacsatolnak bennünket”. Az „oda” kétségtelenül az egykori délszláv államot vagy a mai Szlovéniát jelentette, de bizonyára emberünk az osztrák fennhatóság ellen sem tiltakozna. Kijelentése beszélgetésre buzdított engem, de a hetven év körüli ember nem állt kötélnek. Kényszerű mosollyal elköszönt, és betért az egyik udvarra, amelyen néhány tyúk kapirgált a szilvafák alatt. Az alig néhánytíz lakossal bíró faluban a házak legalább felében nem lakik már senki, de az „élő” portákon sem lehet mindenütt tyúkot látni. Ez nem csupán Magyarföld sorsa, ilyen a helyzet Hetésben, Őrségben és másutt is a határ mentén. Az emlegetett felszabadítók szájíze szerint kialakult nyugat- és Tito-ellenesség addig fajult, hogy a múlt század közepén vasfüggönnyel építettek több száz kilométer hosszúságban a nyugati és délnyugati államhatár mentén, aminek az lett a következménye, hogy a helyi lakosság a szülőföldje elhagyására kényszerült. A folyamat sokrétű és bonyolult volt, közvetve még ma is zajlik. Napjainkban összetettebbek az elvándorlás okai, az „eredmény” azonban ugyanaz: ürül, elnéptelenedik a falu. Egykor azért volt ott szörnyű az élet, mert a határsávban még a házuk mögötti telek vagy szőlőskert megművelését is minden alkalommal engedélyeztetni kellett, naponta akár többször is. A legtöbben megelégtették a zaklatást, a zártságot. Az idősebbek maradtak őseik földjén, a gyermekeknek viszont azt tanácsolták, hogy másutt keressenek boldogulást. „Idegenben sem lesz könnyű” – hangoztatták- „de ott reménykedni lehet”. A határ menti magyar falu az 1950-es években zsákutcává vált, ahol élni nem volt érdemes, mert errefelé megállt az élet, beborult a látókör, csak meghalni lehetett.

Tényleg bánkódtak az emberek azért, hogy nem csatolták el őket a hazájuktól, hogy nem lettek osztrákok vagy jugoszlávok? Túlzás lenne azt állítani! Azonban nem szabad zokon venni, hogy amikor a negyvenes évek végén tombolt a szegénység Magyarországon, és sokukat elhurcolták a Hortobágyra, olyasmire is gondoltak, hogy netán másutt jobb sorsuk lett volna. Arról keveset tudhattak, hogy az elcsatolt magyar közösségre mi várt mindkét világháború után, amikor félezer embert elhurcoltak, mert magyarok voltak. Arról talán hallottak, hogy már a két világháború között a magyarok beolvasztására törekedtek, azonban a legtöbb ember úgy van vele, hogy ha biztosítva van a napi betevő falat, és fedél van a feje fölött, nem sokat törődik mással. Mindenkinek csak egy élete van, és jogosan azt kívánja, hogy emberhez méltóan tudja azt leélni.

A határ mentén élők, bármelyik oldalra sodorta is őket a sors, rosszabb helyzetben voltak,

mint az országok belsejének a lakossága. Ennek ellenére a magyarországi oldalon a „Tito lán-cos kutya”-időszakban rosszabb volt a helyzet, mint a túloldalon. Ezért motoszkálhattak olyan ötletek egyesek agyában, hogy az elcsatolással, ha őket is érinti az ún. impériumváltás, többet nyertek volna. Kishitűek voltak talán a „megtántorodottak”? Ez sem mindig igaz! Egy kedves, idős barátom, aki ízig-vérig magyar volt, és a hazájáért akkora áldozatot hozott, hogy másik tíz ember együtt sem, elmesélte néhányszor, hogy volt a huszadik század ötvenes éveiben olyan nehéz időszak az országhatárra ékelődött családjukban, amikor az édesapja felvetette, hogy „miért nem szálltak meg minket is a délszlávok?” Rá gondoltam, amikor eltűnődtem a magyar-földi ember kurta mondatán. Talán egyedül maradt, jobb esetben a párjával; a szülei meghaltak, gyermekei, ha voltak, másutt éltek világukat. Mi maradt itt neki, amitől jókedve támadhat? A nyári „fatemplomfesztivál” talán tetszik neki, ha nem azzal küszködik, hogy a falura rácsodál-kozó vendégsereg folklórfigurának tekinti. Bár az is lehet, hogy felesleges az aggodalmam a jóemberért, mert ő így is jól megvan a bőrében, hiszen a természetből és az egészséges levegőből itt tényleg nem hiányzik, és talán a megélhetéssel sincs gondja.

Ki tudja miféle gondolatok teremnek a másik ember agyában? Egy szeles, téli napon vizsla kutyámmal a vasárnap délelőtti gyalogtúrát jártam, amikor megállt mellettünk egy személyau-tó. Az anyósülésen ülő hölgy megkérdezte tőlem, hogy beszélek-e magyarul. Mi tagadás, elszomorított a kérdés, pedig a kedves asszonyság nem akart megbántani, csupán információra volt szüksége a szomszédos országban. A hideg, szeles időjárás miatt vastag kabátot és sapkát viseltem, ezért bizonyára furcsa, vándorra emlékeztető látványt kelthettem. Miután biccenthet-tem, az ötven körüli hölgy valamennyire félvállról megkérdezte, melyik út vezet a dobronaki orchidea-centrumhoz. A szabad kezemmel megmutattam nekik az irányt. Amikor elhajtottak, úgy éreztem magamat, mint Toldi Miklós Arany János nagy művében, amikor Laczkfy Endre, a nemesi sereg élén kevélyen lovagló hadvezér megkérdezte tőle: „hé paraszt, melyik út megyen itt Budára?”

Az emberek többsége szerint indokolatlan lehet a belső gyötrődésem, mégsem tehetek róla, hogy akad még manapság is ilyen érzékeny határ menti lélek. Hogy miért éppen az én bőrömbé bújtt bele, hosszú lenne magyarázni. Biztos, hogy ezt az érzést ma már kevesen osztják, és akad-nak olyanok is, akik – talán jogosan – „szélsőséges” jelzővel illetnek érte. A kisebbségi léten belüli állandó feszültség és őrlődés az ember általános értékrendjét bizonyára valamennyire eltorzítja. Olyan kerékvágányban járunk, ami a legtöbb ember számára ismeretlen és érthetetlen.

A nosztalgizáló, a múlt nyugalma iránt vágyakozó magamfajta embernek ezért varázslatos Magyarföld nyugalma, a közeli erdő menti virágos rét csodálatos látványa. Bizonyára az is így érez, aki idegenként vásárolt és berendezett itt egy kihalt családi házat. Idejönni néhány napra, hétre, elrugaszkodni a zajos világtól, mesebeli élmény, amilyen ma már nem sok helyen lehet találni. Azért is jó, hogy egyre többen ezt az életformát választják, mert tősgyökeres ember nem sok maradt már erre felé. Így legalább éldegél a település, lassul a pusztulása. Az már hab a tortán, hogy a fatemplomfesztivál fontos részévé vált a tájegység kulturális kínálatának, és életet lehel a múltidéző tájba. Így fénylik Magyarföld külső szemmel. Belülről azonban az itteni, és általában a határ menti mindennapok, amikor segítség nélkül egyedül kell tengődni öregén és betegen, kevésbé lehetnek leányálom!

Akkor sem lenne talán jobb a helyzet, ha az amerikai szakértőnek, aki az első világháború utáni békekonzferencián a zalai és vasi határvonal alakulását javasolta, megbillent volna a toll a kezében, és a virtuális vörös vonal öt-hat kilométerre nyugatabbra húzódná. Az államha-tárok szerencsére veszítettek múlt századbeli jelentőségükből, elválasztó merevségükből, és Európának ezen a részén légiesedtek. De, ahogy mi, a határ közelében élők gyakran mondo-gatjuk, a fejekben mélyen rögződött a korlátokat szabó államhatár, és a hozzá fűződő félelem is valamennyire megmaradt. Ha mégis megfeledekeznék róla, akkor mindig jön valami külső rákfene, mint 2020 tavaszán a rettenetes világjárvány, a koronavírus, amikor – még ha rövid időre is – ismét hermetikusan elzárt bennünket egymástól. A járvány megfékezésére vonatkozó, jogosan alkalmazott óvintézkedések mellett talán azért, hogy el ne feledjük...

Szomi Kralj Béla

Legyen vége

Nem is tudom, mióta, talán száv éve
fekszünk csak egymás mellett,
két idegen, nem is ismerlek
többé, kivertél minden szép emléket
a szívemből. Nem is értem,
mikor történt a váltás,
s ki itt a szörny, s ki az áldozat,
de lerombolt, veled együtt engem is.

Nehéz átvedleni egyik bőrből a másikba,
úgy gyorsan váltani természetet,
s meggyőzni magamat, hogy szerelmes
nem vagyok többé, így merevedőn,
nagyon nehezen tűröd a léteimet,
akármit csinállok, hibás vagyok
és csak omladok, roskadok, roskadok,
kérem az istent, legyen már vége ennek.

Nem is tudom, mikor épített
a csönd hatalma körénk elválasztó
falat, rajzolja rá ködösítő,
minden-homályosító szavakat:
apró gyönyör-pillanatokra, feledésre,
melyekkel kinyitottad az ablakomat
a nagyvilágra, leleplezve hitem.

Ott fekszünk abban a túlnagyra méretezett
ágyban, mint két ellenség, két idegen,
mintha elfulladtunk volna egy záporvízben,
a valaha szerencsében, nagy vágyban,
ott fekszünk mindketten ébren,
s szerencsénk egy reménytelen árva,
mert a csókokat is visszadtuk egymásnak.
Csak azt kérem: legyen vége, legyen vége.

Egy cseresznyefára

Cseresznyefám, kit Isten
magának teremtett,
hamar eldobod utolsó leveleid,
itthagyd utolsó termésedet is,
s megadod magad a baltásoknak.
Gallyaid már régen s törzsdet
is benőtte a moha, rügyeid
is megritkultak, s évről évre gyérülő
virágaid száma is egyre kevesebb.

Eső mosta kérged halvány
színű mintázata a széllel,
utolsó hang-bordázata
sötét gyászdalt füttyül,
fuvoláz. Édes nővérem,
régi tavaszokon esküvői
színekben – virágaiddal
mennyasszonyi ruhában,
küszöbünket borítottad be.

Most seregélyektől fáradtan,
ahogy én is a szavaktól,
fásultan – ballagunk öreg harcosok
módjára , s keressük legalább már
csak egy év távlati tervben remélve ,
a haladék értelmét is felmérve,
lombjaid között figyelő
fekete károgó madarak
módjára, az egyetlen
gondolat-vígaszban
reménykedve: hogy életünk
talán nem volt hiábavaló.

Pál Péter

Férközés

Ne kényszeríts rá, hogy
vers legyen belőled!
Miért tekeregsz folyton?
Sokáig vártam,
hogy nyár legyen.

És te addig veséztél,
amíg ki nem martad belőlem
a lendületet.

Szimatolnálak, ha lenne orrom,
s az üregeimbe rejtenélek,
hogy titokban is bizsergess.

Nyáladzunk, mert július végén
az alvástól, a rolós napsugaraktól
elzsibbadnak az arcizmok
és titokban egymás
emlékeit kuszáljuk.

Rezzelés.

Eldobom a láthatárt,
és az agyamra ragadok, hogy
ne lássalak, amikor úgy ragyogsz,
mint reflektorfény egy
mozdulatlan néző fölött a
zsöllye közepén.

Azt mondják, kicsik vagyunk.
Meg hogy nincs tető az ég felett.
De én akkor is hallom szakadozni
az ereszt odafönn,
mert a bolygók könnye
ránk csöpög.

Ha billentyű lennél egy zongorán,
nem játszanék akkordot,
csak téged simítana ujjam,
amíg el nem megy az áram,
mert nedvesek lettek a húrok.

Aggódom érted, nehogy megbotolj.
Hisz nem kap el, ki csak
zsigereidbe férközhet.

Túlföldi fejezetek I.

Olyan makacs az est.
Nem mászom ki a tokból,
hogy lássalak.

Pókhálós csontvelő csikorog,
s az ég is csak
másolat.

*

Sziklafalra ékelt gondolat
vagyok, s a test még
esetlen.

Mint pojáca grimaszol, s
réceként totyog az
éterben.

*

Huzatos gondom vagy,
s a takaró túl rövid.
Ember legyek, ha alszom itt.

*

Ne bánd a lámpalázam,
sokáig perzseltek,
s még hangyádzik a szemem.

Én lépek, te fenn csücsülsz,
így játszol tűzoltósdit velem.

*

Ovális álmok peremén
kergetőzünk, s a
való- korom.

Golyóálló tojánhéjregeteg.
Fehérje csorog a
torkodon.

*

Eleven szénnek hittelek,
de már tudom-
ez nem te vagy.

Látni csak úgy tudlak
mégis, ha nem tilt,
az emberagy.

Brossúra

Íme a határ. A szerelem lekerül
az infúzióról, a kezek édig érnek,
és nem sajog a bordán a repedés.

A kiskedvenc ostobán vigyorog
az igazolványon. Még feszül a
gyeplő, mert e jószág csapodár-

csóbe vazel, szesz iszik,
szórtelenít.

Itt nincsen éj, csak a tág
táj hevít. Ha hiszed –
Ő leszel,

s a gégehad -mert nem kell-
nem felel.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Házórző

GIORGIO DE CHIRICO: Antik lovak – 1972, litográfia

Pisnjak Attila

A lendvai de Chirico-kiállításról

A 2020-as év a végéhez közeledik, de még azért bőven tartogathat meglepetést az élet minden területén, viszont már most kijelenthető, hogy az idej a korona éve volt. Ez nem csak a mindennapokban: a boltlátogatásokban, a maszkviselésekben, a távolságtartásban, hanem a kultúra minden szegmensében is megnyilvánult. Nem nyitottak ki a színházak, nem fogadtak látogatót a múzeumok, nem léptek színpadra a zenészek. Üres színpadok, üres könyvtári olvasófülkék és üres kiállítóterek fogadták azokat, akik (többnyire munkaugyileg) betévedtek a kulturális intézményekbe. Mintha csak ezt az ürességet jósolták volna meg Giorgio de Chirico képei, amelyek március 6-tól lettek – a vírushelyzet miatt csak korlátozottan – láthatóak a lendvai Galéria-Múzeumban.

Már nem újdonság, hogy a muravidéki kisváros évről évre igyekszik valamilyen érdekes, mondhatni nagyszabású kiállítással meglepni a látogatóit. Idén az intézmény programjának zászlóshajója kétségtelenül az olasz mester, Giorgio de Chirico A metafizikus művész című kiállítása volt. A festő, grafikus, szobrász és íróként is tevékenykedő alkotó a 20. század eleji művészeti mozgalmak egyik legjelentősebb alakja volt. Az ő nevéhez fűződik a metafizikus művészet, amelynek nemcsak alapítója, de egyben a legjelentősebb képviselője is volt.

Giorgio de Chirico 1888. július 10-én született a görögországi Vólosz városában olasz szülők gyermekeként. Giorgionak két testvére volt: egy nővére, aki még fiatal korában, 1891-ben elhunyt, és egy fivére, aki később Alberto Saviniora változtatta a nevét. Édesapjuk 1905-ben bekövetkezett halála után édesanyjuk úgy döntött, hogy a két fiúval elhagyja Görögországot. A család Münchenben telepedett le, ahol Giorgio beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiára.¹ Ekkortájt előszeretettel tanulmányozta Arnold Böcklin és Max Klinger művészetét, miközben nagy érdeklődést mutatott Nietzsche, Schopenhauer és Weininger munkássága iránt. 1909-ben Milánóba, majd 1910-ben Firenzébe költöztek. A művész így emlékezett erre az időszakra: „Firenzében az egészségem rosszabb lett. Néha csak kis vásznakat festettem. A Böcklin-korszaknak vége lett, elkezdtem olyan témájú képeket festeni, amelyekkel kifejezhettem azt az erős és titokzatos érzést, amelyet Nietzsche írásaiban fedeztem fel: az olasz városok gyönyörű őszi délutánjainak melankóliáját.”² Feltehetőleg ez ihlette a metafizikus művészetének kibontakozását, így ennek hatására 1910-ben megalkotta az *Egy őszi délután rejtélye* című képet, majd ezt követték *Az orákulum rejtélye* és *Az óra rejtélye* című alkotások.

Mivel a metafizikus művészetnek nem volt hivatalos kiáltványa,

1 James THRALL SOBY: Giorgio de Chirico. New York (Museum of Modern Art), 1955. pp. 13-15.

2 Giorgio DE CHIRICO: Memorie della Mia Vita, Rome (Astrolabio), 1945. p. 89.

Kiállítási enteriőr
Lendván,
a Galéria-
Múzeumban

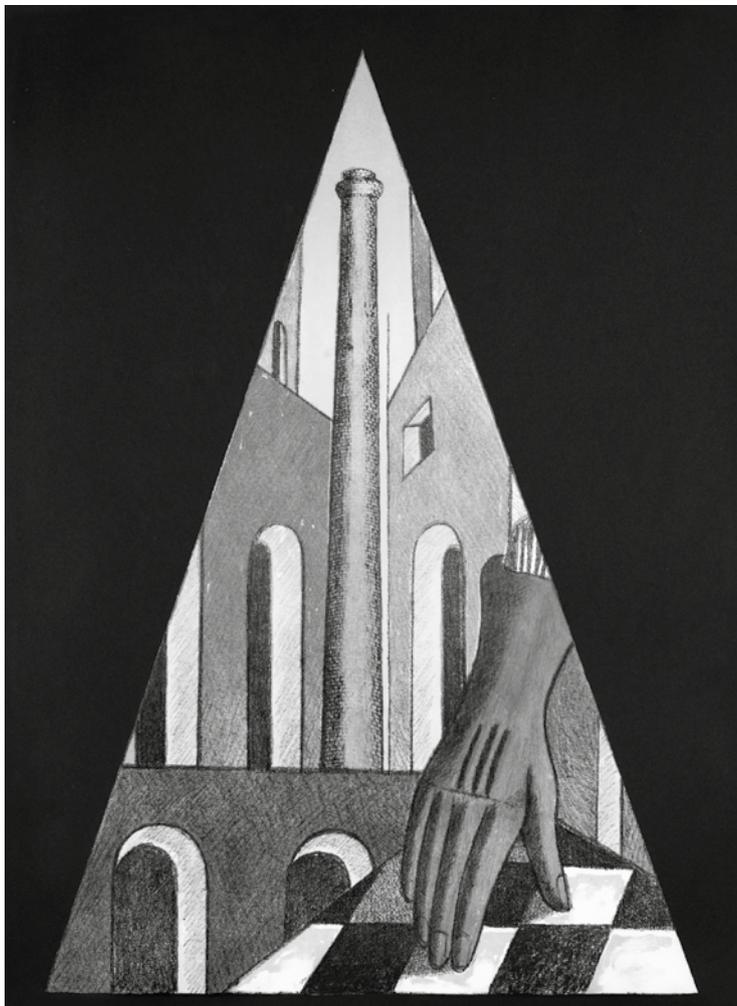
ezért csak de Chirico munkáiból és az aktuális társadalmi, politikai, technológiai és művészeti történésekből lehet körülírni annak lényegét. A metafizikus művészetet sokszor állítják párhuzamba a szintén akkortájt kialakuló és teret hódító futurizmussal. De míg a futuristák a technológiai fejlődést, a dinamizmust, a sebességet, a nagyvárosi hangulatot állították művészetük középpontjába, addig de Chirico ennek pont az ellenkezőjét kereste: az örökkévalóságot, a mozdulatlanyságot, a merevséget próbálta belevinni munkáiba. Ehhez megfelelő kulisszaként szolgált neki a reneszánsz és a klasszicizmus ihlette építészeti háttér és a klasszicizáló szobrok. Ezek azonban nem hangulatképek, hanem a tudatalattinak, az e világon túlinak (a metafizikainak) a képi kivetülései. De Chirico kizárólag az anyagtalán dolgok láthatóvá tételére törekedett munkáiban, de nem szó szerinti jelentésben. De Chirico ennek kapcsán Schopenhauerhez nyúlt és az ő rivelazione-ját, azaz a revelációt, a feltárást, a kinyilatkoztatást vette alapul. Ezáltal azt a pillanatot fogta meg, amikor a művész a tiszta megismerés alanyává válik és ezzel olyan külső impulzust kap, amely hatására műalkotás jön létre. A revelációt kiváltó tárgy és a műalkotás között viszont nem lehet felismerhető hason-

lóság.³ De Chirico szerint ahhoz, hogy dekódolni tudjuk az ábrázolt dolgok jelentését, ismerni kell a metafizikai jelentésrendszerét: „...mi, akik ismerjük a metafizikus ábécé jeleit, tudjuk, milyen örömeket és fájdalmakat foglal magában egy porticus, egy utca sarka vagy pedig egy szoba, egy asztalnak a felülete vagy egy doboznak a széle. Ezeknek a jeleknek a határai az ábrázolás morális és esztétikai kódexét teremtik meg számunkra, és mi továbblépve tisztánlátásunkkal a festészetben a dolgok új, metafizikus lélektanát alkotjuk meg.”⁴

A művész 1911-től Párizsban élt, ahol összebarátkozott Guillaume Apollinaire-rel, aki körül írók, költők, festők, az új stílusok képviselői gyülekeztek. Az új környezetben kezdett kibontakozni de Chirico Firenzében elindított művészeti irányvonala. Haladva az idővel képei és motívumvilága folyamatosan alakult, fejlődött, és apránként feltűntek azok a jellegzetes mozzanatok, amelyek felismerhetővé tették a festőt. A „tér” fontossága már az *Egy őszi délután rejtélye* című képen is megjelenik, amelyen a firenzei Santa Croce tér és bazilika stilizált

3 Paolo BALDACCI: Teoria e iconografia della metafisica. In: *Arte italiana del XX secolo. Pittura e scultura*, Milano, Leonardo Editore, 1989. p. 63. (LUKÁCSI 2016, pp. 84–85.)

4 Krisztina, PASSUTH: De Chirico, Budapest (Corvina Kiadó), 1973, p. 13.

GIORGIO DE CHIRICO:
Piros kesztyű – 1975,
litográfia

változata látható. A szobor és a klasszikus építészeti elemekből merítő építmény már ekkor rámutat arra, hogy de Chirico az antik világból és a reneszánsz nagymesterek munkáihoz nyúlt ihletért. Az 1912-ben megfestett *Olasz tér* – később sorozattá nővi ki magát a téma – című képe már sejteti, hogy a művész figyelme nem csak a motívumokra, hanem azok térbeli elhelyezésére is éppúgy irányul. Az utcák, terek furcsamód kezdenek el a térbe nyúlni, mintha a művész több nézőpontból festette volna meg képeit. A perspektíva így részben az emlékezet szimbolikus formájává válik, ugyanis az emlékezet megvilágosodások révén halad egyszerre a múltba és a jövőbe.⁵ A képek lényegében egy bizonyos pillanatot örökítenek meg, amelyben összefut az „idő”, és ez

5 Margit, LUKÁCSI: *A fantázia mesterei a XIX – XX. századi olasz irodalomban Collóditól Calvinóig*. Budapest (L'Harmattan), 2016. p. 88.

a pillanat nem más, mint a *reveláció* pillanata.⁶

1915 májusában a két testvér visszatért Olaszországba, hogy jelentkezzenek a katonai hatóságoknál. De Chiricot nem sorozták be harci szolgálatra, hanem Ferrarába küldték gyógykezelésre...⁷ 1917 januárjában a városba érkezett Carlo Carrà, a futurista mozgalom egyik vezéralakja, és ugyanabba a katonai kórházba került, ahol de Chiricot is kezelték. A két művész megismerkedett és barátságot kötött egymással. Kettőjük együttműködéséből jött létre programjuk, a *scuola metafisica*, „a metafizikai iskola”, amely lényegében de Chirico korábbi munkáin alapult.⁸ Carrà 1917 tavaszán leszerelt és Milánóba utazott, ahol futurista és metafizikai munkáit állította ki. De Chirico szerint Carrà ki szeretne volna sajtóítani a metafizikus festészetet: „Miután hosszú lábadozásából felépült, Carlo Carrà Milánóba utazott és magával vitte azokat a metafizikus képeket, amelyeket a firenzei kórházban készített. Milánóban haladéktalanul kiállította azokat abban a reményben, hogy a metafizikus festészet egyetlen és kizárólagos megalkotójává válik, én pedig egy ismeretlen, szerény képességű másoló leszek.”⁹ Kettőjük barátsága teljesen megszakadt, miután 1919-ben Carrà kiadta *Pittura Metafisica* című könyvét. Ennek tükrében ismét úgy tűnt, hogy a metafizikus művészet valójában Carrà nevéhez fűződik. A mozgalom viszont csak a felbomlása után vált ismertté, miután kettőjük képeit közölte a *Valori Plastici* című magazin.¹⁰

De Chirico a háború után Rómában telepedett le és fokozott érdeklődést mutatott a nagy klasszikus mesterek iránt. Stílusában meglepő fordulatot lehet érezni, miután egyre inkább kezd a természet után festeni. Naturalisztikus ábrázolásmódjának kibontakozása érdekében Raffaellót, Tizianót, Courbet-t és Michelangelot tanulmányozza és másolja, de inspirációt keres Dosso Dossi, Géricault és Renoir művészetében is.¹¹ A stílusváltással új motívumok is felbukkannak művészetében. Megjelennek a barokk stílusú

6 Atilla, PISNJAK: *Giorgio de Chirico – A metafizikus művész*, Lendva (Galéria-Múzeum Lendva), 2020. p. 11.

7 THRALL SOBY1955. p. 107.

8 THRALL SOBY1955. pp. 117-119.

9 DE CHIRICO 1945. p. 129.

10 THRALL SOBY1955. p. 117.

11 PASSUTH 1973, p. 18.

portrék, a reneszánsz ihlette, klasszicista elemekkel tűzdelt képek, a trubadúr hagyományokra építő lovas-ábrázolások és a romantikát idéző romos tájképek.¹² Képein római villák, gladiátorok, amazonok és atléták tűnnek fel. Ahogy az új motívumok használata és új stílus kialakítására tett kísérletének lendülete fokozódott, úgy tűnt el művészetéből a jellemzően metafizikai vonal.

De Chirico 1925-ben visszatért Párizsba, ahol ekkor már javában működött a szürrealista mozgalom. A mozgalom tagjai de Chiricóban a szürrealizmus előfutárát és alapítóját vélték felfedezni. Viszont az a de Chirico, aki 1925-ben Párizsba ért, nem volt azonos a „metafizikus” de Chiricóval, aki 1914-ben elhagyta Párizst, és emiatt a szürrealisták többször is erőteljesen támadták őt. A viszályt de Chirico és a szürrealisták között tovább mélyítette, hogy 1928-ban a szürrealizmus vezéralakjai egy szórólapon támadták az olasz alkotó brüsszeli kiállítását, ugyanis teljesen elfordult kezdeti művészetétől, amit nem tudtak elfogadni a mozgalom tagjai.¹³

Lényegében az 1919/1920 és 1968 közötti viszonylag hosszú időszakot de Chirico munkásságában joggal nevezhetjük egy neoklasszicista korszaknak, hiszen eltűntek művészetéből a metafizikus jellemvonások, és előtérbe kerültek a már említett ábrázolásmódok. 80. életévéhez közeledve kezdte meg utolsó művészi szakaszát, amelyet neometafizikai művészetként ismerünk. Motívumvilágában szinte felelevenített mindent, amellyel addigi alkotói folyamata során foglalkozott. Sok esetben az 1910-es, 1920-as és 1930-as években megalkotott művek szolgálták előzményként, amelyeket újrafogalmazott ebben az időszakban. Stílusában ismét felbukkant a metafizikai korszakában a művészetére jellemző stílus, amelyben nem a természet utánzását vette alapul.¹⁴

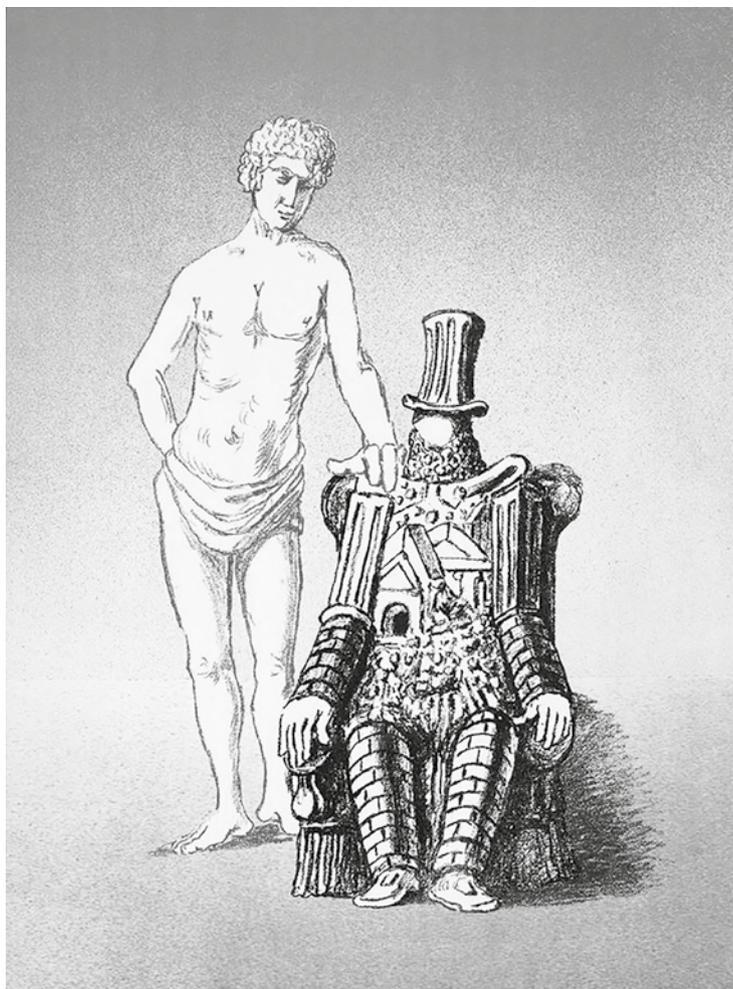
Giorgio de Chirico 90 éves korában, 1978. november 20-án hunyt el Rómában.

A lendvai kiállítás zömében a művész utolsó alkotói periódusában készült műveket mutatja be, amely olyan szempontból különösen érdekes, hogy ezáltal szinte a teljes életműve meg-

12 THRALL SOBY1955. p. 159.

13 THRALL SOBY1955. pp. 160-161.

14 <https://fondazionede chirico.org/en/giorgio-de-chirico/#biografia>

GIORGIO DE CHIRICO:
Az archeológus pihenője – 1975,
litográfia

ismerhető. Az 1968 utáni időszakot a szakirodalom „neometafizikus” időszakként jellemzi, de valójában nemcsak az 1910-es évek metafizikai munkáihoz nyúlt vissza, hanem későbbi időszakainak alkotásai is visszaköszönnék.

A kiállításon de Chirico metafizikai művészetének legkorábbi példáját idézi a *Melankólia* című kép, amely az 1912-ben készült *Olasz térnek* a módosított változata. Nagy vonalokban szinte ugyanaz a két kép: a perspektíva/perspektívák, a térelosztás és a motívumok is azonosak, igaz, kisebb eltérés fellelhető a motívumok között. Így például a tér közepén megbújó antik szobor a melankólia esetében hangsúlyosabb és tisztábban kivehető, valamint a távolban álló két alak is precízebb körvonalakat kapott a későbbi képen, mint elődjén. A *Piros kesztyű* című alkotása is egy korábbi képnek, az 1914-ben készült *A sors rejtélye* címűnek a „másolata”. Mindkét kép

az üres térből épül fel és a személy, az ember teljesen a kikerül a fókuszából.

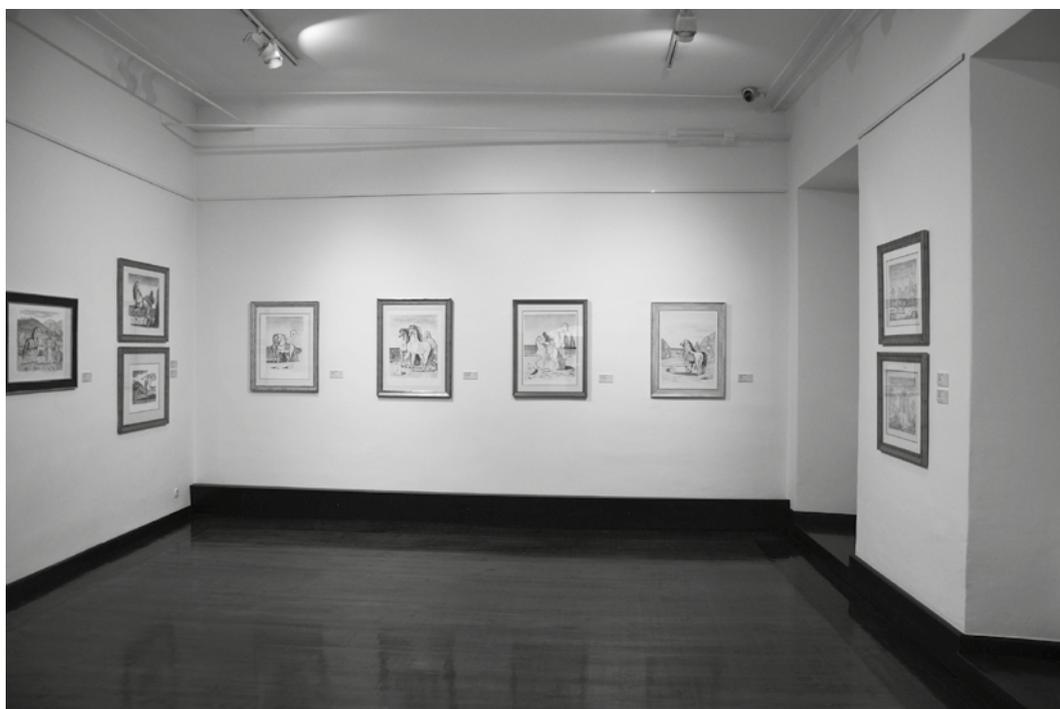
De Chirico metafizikus művészetét erőteljesen meghatározták a próbabábuk. A tojásfejű, arc nélküli képződmények sok esetben helyettesítették az ember jelenlétét munkáin. A *Szívárvány* című kép – noha nem tekinthető metafizikai alkotásnak – érzeteli velünk azt, hogy a művész milyen megfontolásból használta ezeket a figurákat: egyfelől ezzel el tudta kerülni a konkretizálást és a metafizikus művészetnek eleget téve általános érvényűvé tette az alakokat, másfelől pedig a teljes érzelmi semlegességet tudta velük illusztrálni.

Utolsó alkotói korszakában de Chirico nemcsak metafizikai műveihez nyúlt vissza, hanem későbbi, klasszicizáló munkáihoz is. Ez a lendvai kiállításon is megnyilvánul. Ennek a korszaknak is megvoltak a kedvelt motívumai, amik fel-feltűntek a képein. Ilyen például a római villa és az antik templomok. Utóbbi sokszor kulisszaként, a táj szükségszerű elemeként jelenik meg képein. Az 1920-as években,

stílusváltásával párhuzamosan jelentek meg a mitológiai alakok és témák a művészetében. A reneszánsz és barokk mesterek közelebbi tanulmányozásával kerülhetett a művészet és az antik szépségideálok vonzásába.¹⁵

Annak ellenére, hogy a kiállítás de Chirico egy alkotói korszakából merít, mégis híven képes bemutatni teljes alkotói tevékenységét, és ezzel el is éri célját, ami nem más, mint a nagy olasz mester megismertetése a szélesebb régió közönségével.

Sajnos a koronavírus megfékezése érdekében hozott szigorítások miatt de Chirico üres terei kivetültek a kiállítóterekbe is, ugyanis a kiállítás március 6-ai megnyitását követően a múzeum egy hét elteltével kénytelen volt bezárni kapuit. Az újranyitásra május 5-ig kellett várni, de az azt követő szigorítások és határozatok tovább nehezítették a kiállítás látogatását. Ezért a Galéria-Múzeum vezetősége úgy döntött, hogy 2021. január 31-ig meghosszabbítja *De Chirico – A metafizikus művész* című tárlatot.

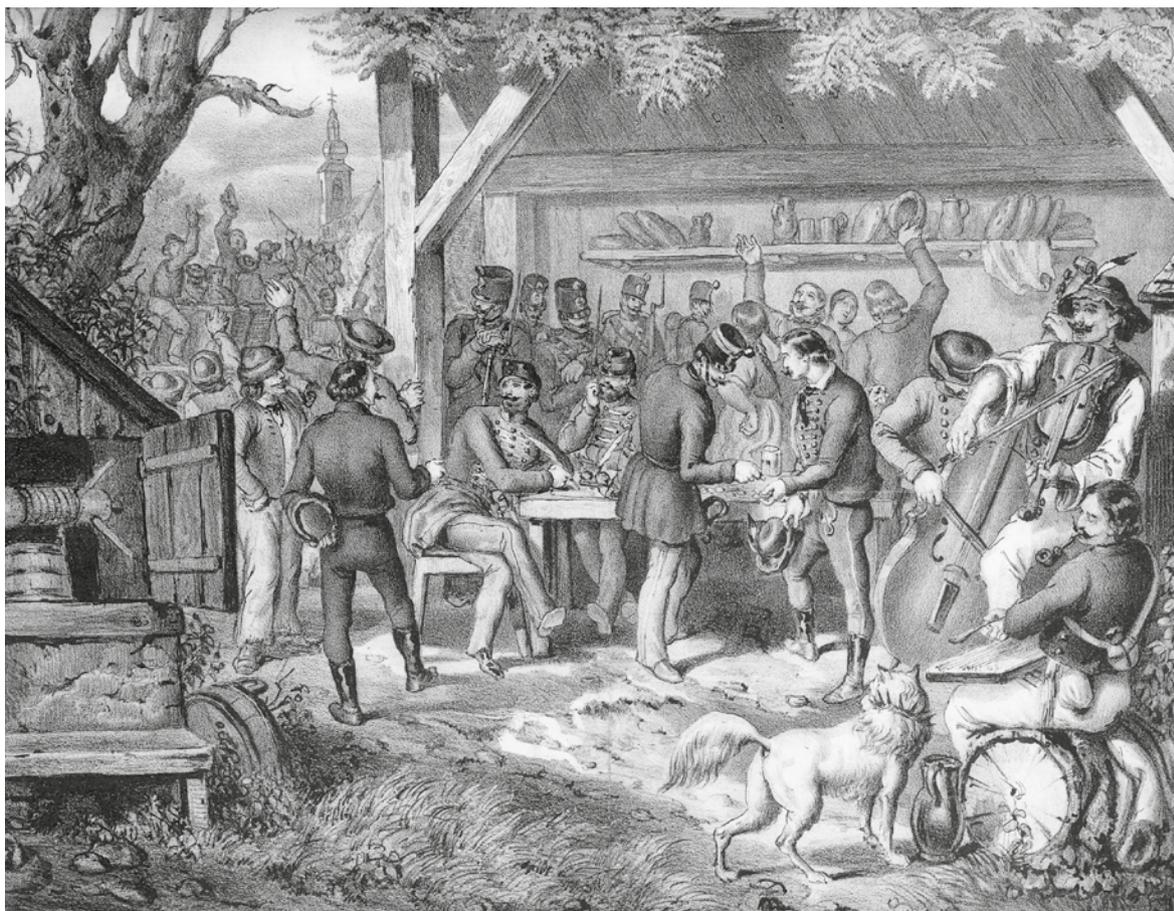

Kiállítási enteriőr
Lendván,
a Galéria-
Múzeumban

15 A kiállításról bővebben: Atilla, PISNJAK: Giorgio de Chirico – A metafizikus művész, Lendva (Galéria-Múzeum Lendva), 2020.

Kiss Gábor

A 47. honvédszászlóalj legénysége¹

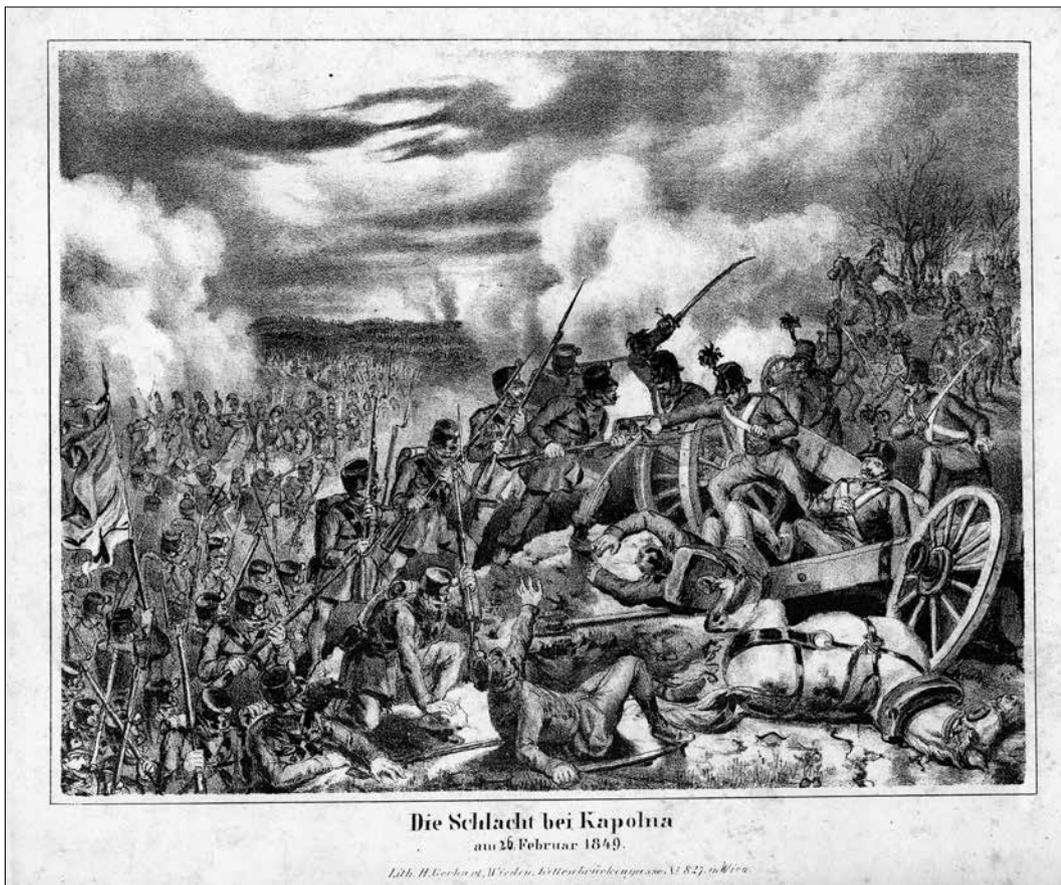

Az 1848. évi forradalmi események, majd az országban kibontakozó önvédelmi harc óriási erőket mozgató meg a magyar nép körében; hatalmas áldozat és hatalmas élmény volt a résztvevők és a felnövekvő generációk számára egyaránt. Sok napló, visszaemlékezés, emlékirat készült, és látott napvilágot már az események nyomán szinte azonnal vagy néhány évvel később (ilyen fontos forrás például a 47. honvédszászlóalj századosa, Szabó Samu 1849-ben írt visszaemlékezése, amely csak a közelmúltban

Honvédtoborzás
(Ismeretlen művész litográfiája,
Hermann Róbert gyűjteménye, Budapest)

¹ Az írás „A 47. honvédszászlóalj emlékezete” című tudományos konferencián Zalaegerszegen, 2020. szeptember 16-án elhangzott előadás szövegének kissé bővített és jegyzetekkel ellátott változata.

A 47. honvéd-zászlóalj katonáinak rohamja egy cs. kir. ágyúúteg ellen a kápolnai csatában, 1849. február 27-én (Heinrich Gerhart litográfiája, Hermann Róbert gyűjteménye, Budapest)

vált ismertté és publikussá),² majd ahogy a politikai helyzet engedte, gyakorlatilag már a kiegyezés évében szerveződni kezdtek az egykori harcosokból létrejövő honvédegyletek.

A Zala vármegyei honvédegylet 1867 júniusában alakult meg, törzskönyvében mintegy 2400 egykori, igazolt honvédet írtak össze a kiegyezés után. Ezt is felhasználva készítette el Novák Mihály tanító a „Zalavármegye az 1848–49. évi szabadságharcban” című forrásértékű könyvet,³ amelyet a századforduló körül két kiadásban is megjelentetett; ebben hosszú oldalakon keresztül közli az egykori honvédek névsorát.⁴ A települések szerinti névsor – bár korántsem teljesen; arra nem

volt lehetősége – az összeírt személyek foglalkozását, társadalmi állapotát is megjelölve készült el, tiszteket, altiszteket és legénységi állományú honvédeket egyaránt megörökítve; külön fejezetben a nevezetesebb honvédek rövid életrajzát is közli.⁵ Novák – több mint ötven évvel az események után – az adatgyűjtés és publikálás fontosságát külön hangsúlyozta: mint írta, „Szinte határos a hálátlansággal, egyenlő a hazafiatlansággal az, ha tud valaki egyáltalán a 48-as időkből valamit s azt agyonhallgatja és veszni hagyja. A mai kalmárszellemű világ fiai részére hazafias példákra szükség van.”⁶

Nem feladatom most áttekinteni az 1848–1849-es zalai események historiográfiáját (az egy másik előadás tárgya lehetne), de annyit a témánk kapcsán meg kell jegyezni, hogy a harci alakulatok, a harcokban részt vevő személyek történetének kutatása – leszámítva Darnay-Dornyay Béla 1948-ban megjelent, az 56. hon-

2 Hermann Róbert: Szabó Samu honvédszázados emlékirata a 47. honvédzászlóalj történetéről. In: Egerszegi történeti tanulmányok 2010. (Zalaegerszegi Füzetek. 11.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2010. 131–172. p. (A továbbiakban: Hermann Róbert 2010.)

3 Novák Mihály: Zalavármegye az 1848–49. évi szabadságharcban. 2. bőv. kiad. Zalaegerszeg, 1906. 400 p.

4 Ugyanott 354–391. p.

5 Ugyanott 341–347. p.

6 Ugyanott 260–261. p.

védzászlóalj történetét röviden összefoglaló művét⁷ – igazán csak az 1980-as években élénkült meg, és azóta teljesebben ki, elsősorban Molnár András és Hermann Róbert, valamint Béres Katalin, Bona Gábor és mások kutatásai eredményeképpen. Fontos része ennek a Csány László tevékenységére vonatkozó szakirodalom kiteljesedése is, hiszen ő a zalai katonai alakulatok létrejöttének, az itt folyó védelmi intézkedéseknek, harcoknak egyik kulcsszereplője volt kormánybiztosi minőségében. A kutatások nyomán született meg 1992-ben, a korszakkal foglalkozók számára ma is nagy haszonnal forgatható tanulmánykötet, amely „A szabadságharc zalai honvédei 1848–49” címet viselte.⁸ Ennek igen fontos része volt, a tisztek és a honvédzászlóaljok története mellett, mintegy 160 oldal terjedelemben, a korabeli Zala megye területéről összegyűjtött honvéd névtár, mely a mai napig alapmű.⁹ A névjegyzék összeállítói számára elsősorban a Zala Megyei Levéltárban fennmaradt újoncokozási jegyzőkönyvek, illetve az 1849/1850-ben keletkezett Megyefőnöki iratok szolgálták forrásul; császári rendeletre ugyanis az akkori megyei hivatalnokok járasonként, településenként összeírták a volt honvédeket. Persze ebben is sok bizonytalanság van; a névazonosságokon, elírásokon túl (pl. Fackh Gedő botfai bérlő, egykori huszárszázados, Pöltenberg Ernő tábornok veje és egyben unokaöccse Fakk Fedő néven szerepel) annak az esélye is megvolt, hogy a hivatalnokok valakiket „véletlenül” kifelejtettek az összeírásból...¹⁰

A kutatások természetesen a további évtizedekben is folytak, újabb nevekkkel, újabb adatokkal bővült a zalai honvédek névtára, újabb források bukkantak fel, mint pl. Szabó Samu említett műve..., és most, a 47. honvédzász-

7 Darnay-Dornyay Béla: A Keszthelyen 1848. november végén felállított 56-ik honvéd zászlóalj vázlatos története. In: Keszthely és az 1848–49-es szabadságharc. (Balatoni Múzeumi Füzetek 6.) Keszthely, 1948. 1–6. p.

8 A szabadságharc zalai honvédei 1848–1849. (Zalai Gyűjtemény 33.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 1992. 423 p. 16 tábla. (A továbbiakban: A szabadságharc zalai honvédei.)

9 Az 1848–1849-es szabadságharc zalai honvédeinek névtára. (Összeállította: Árkovics Istvánné, Csomor Erzsébet, Molnár András, Oláhné Szakály Gabriella.) In: A szabadságharc zalai honvédei 261–421. p.

10 Ugyanott 261–265. p.

lój történetének eddigi legteljesebb összefoglalója keretében¹¹ az alakulat forrásokból kikutatható, lehető legrészletesebb névsorát is elkészítette Hermann Róbert és Molnár András, amely alapul szolgálhat a zászlóalj legénységének bemutatására.

Ami a kiválasztást illeti, kérdezhetnénk, hogy miért éppen a 47. honvédzászlóaljra esett a választás – tekintve, hogy több zalai szervezésű, kiegészítésű alakulat vett részt a harcokban. Röviden talán úgy lehetne válaszolni rá, hogy az ismert alakulatok közül ez volt a legteljesebben zalai feltöltésű, önkéntes nemzetőregységből jött létre, és ez volt a legismertebb is: a Dráva-Mura menti csatákban edződött, végigharcolta a szabadságharcot és azon kevés egységek közé tartozott, amelyet a Magyar Katonai Érdemrend III. osztályú koszorújával tüntettek ki.¹² A megye területéről egészítették ki az 5. (Radetzky) huszárezredet is, de őket nem engedték haza, Itáliában harcoltak, csak a tartalék századuk volt Magyarországon. Az elsők között megszervezett, toborzással létrehozott 7. honvédzászlóalj csak részben állt Zala megyeiekből (ide léptek be a keszthelyi Georgicon hallgatói, de zalaegerszegiek is szép számmal) – ők az őszi, tél eleji felvidéki harcok nyomán Lipótvárba szorultak, és a vár feladása nyomán hadifogságba kerültek. Az utoljára, tulajdonképpen félreértésen alapuló, egymásnak ellentmondó intézkedések nyomán megszervezett 56. honvédzászlóaljban már valamivel kevesebb zalai illetőségű volt, a kényszerű sorozás, sorshúzás miatt sokan helyettesítőként kerültek a legénységbe, kevesebb harci cselekményben is vettek részt, és Komárom erődjében tették le a fegyvert.¹³

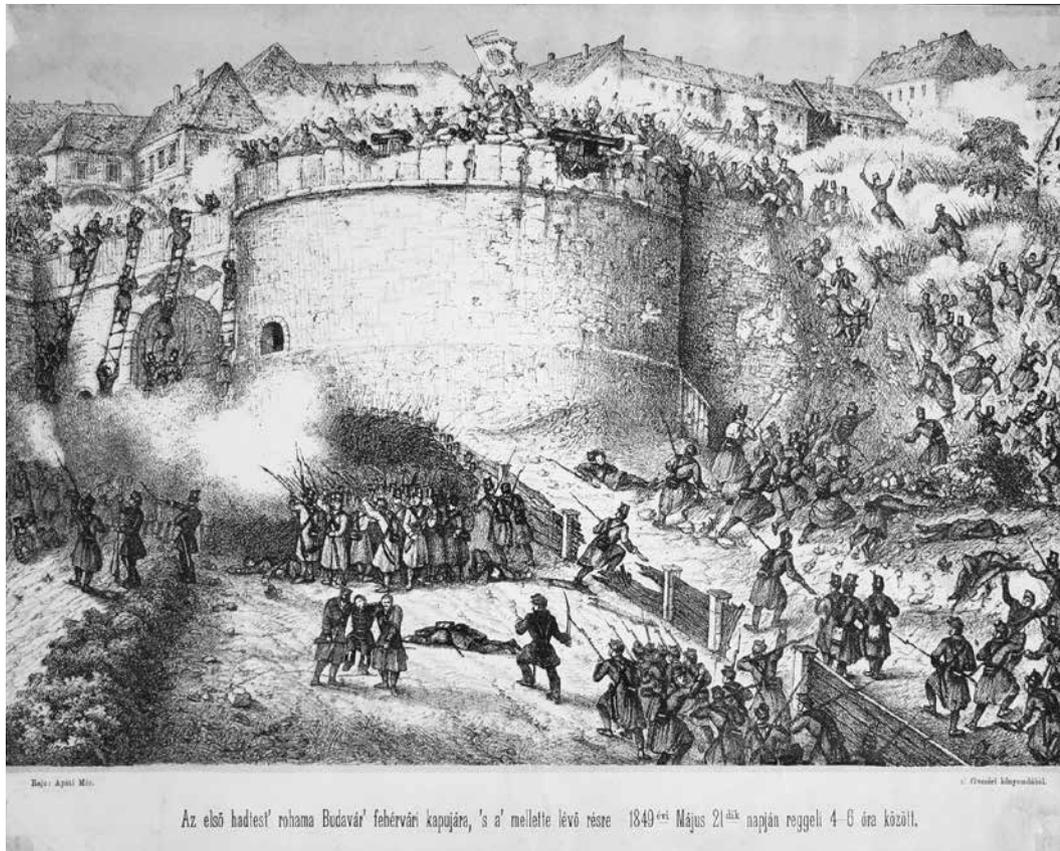
Amint említettük, a 47. honvédzászlóalj elődje a megye déli határaitra vezényelt, még az 1848. XXII. törvénycikk alapján felállított nemzetőrségben gyökerezett. E törvény cenzusos alapon kötelezte nemzetőri szolgálatra

11 Hermann Róbert – Bona Gábor – Molnár András: A 47. honvédzászlóalj története 1848–1849. (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2020. 334 p. 8 t. (A továbbiakban: A 47. honvédzászlóalj története.)

12 Hermann Róbert: A 47. honvédzászlóalj a szabadságharc történetében, 1848–1849. In: A 47. honvédzászlóalj története 9–159. p. (A továbbiakban: Hermann Róbert 2020.)

13 A 7. és 56. honvédzászlóalj történetéhez lásd: A szabadságharc zalai honvédei 53–112., 195–256. p.

A 47. honvédszászlóalj
rohama Budavár
ellen a Fehérvári
rondellánál,
1849. május 21-én
(Than Mór
litográfiája,
Hermann Róbert
gyűjteménye,
Budapest)

Az első hadtest rohama Budavár fehérvári kapujára, 's a' mellette lévő részre 1849^{évi} Május 21^{évi} napján reggeli 4-6 óra között.

az ennek megfelelő vagyonnal vagy jövedelemmel rendelkező 20 és 50 év közötti férfiakat, és bár fő feladatuk „a személyes és vagyonbátorság, a közcsend, a belbéke biztosítása” volt, a jogszabály lehetővé tette a község, sőt a törvényhatóság (esetünkben a megye) határain túli szolgálatot is.¹⁴ Így kerültek a megye területén szolgálatba állított nemzetőrök, több váltásban a Dráva vonalára őrködni, hiszen a Jellasics tábornok, horvát bán által mozgósított haderő egyre fenyegetőbben készülődött Magyarország ellen vonulni. Csakhogy közben kiderült, hogy ezek a sokszor idősebb évfjártú, fegyveres szolgálatra, harcra kevésbé alkalmas csapatok nem lesznek képesek a reguláris haderő feltartóztatására; a magyar szolgálatban álló szerezdi csapatok, a tíz honvédszászlóalj egy része már a szerb felkelők ellen harcolt, vagyis kevés erő jutott erre a vonalra – tehát augusztus 13-án Batthyány Lajos miniszterelnök utasította a törvényhatóságokat, hogy „egy nemzetőrökből álló hadi erőt teremtsenek, mely önkénytelen ajánlkozó, erős, egészséges egyénekből legyen alkotva, kik kötelez-

14 Hermann Róbert 2020. 12. p.

vék mindaddig, míg a harc tart, vagy a haza szolgálatukat igényelni fogja...”¹⁵ E rendelet nyomán jött létre az úgynevezett önkéntes mozgó nemzetőrség, a honvédségre vonatkozó szabályoknak megfelelően.

Kezdetben a Zala megyei bizottmány a szervezéssel kissé hezitált, de Csány László erélyes fellépésére mégis megindult a folyamat, az önkéntes nemzetőrszászlóalj felállítása. A szervezési feladatokat a megyei bizottmány járásoként határozta meg, így nem teljesen egy időben, egyszerre történt a létszám feltöltése (a szántói és a tapolcai járás nemzetőrei még a Jellasicsot üldöző sereggel voltak), de ami lényegesebb, hogy itt már nem a korábbi nemzetőrségi gyakorlat érvényesült, hanem járásoként/településként létszámkivetéssel határozták meg az elérendő létszámot. Így az önkéntesek toborzása itt-ott keveredett a sorozásszerű gyakorlattal, akadtak helyettesítők is (volt, aki kétszer is eladta magát).

A legfiatalabb, katonának már alkalmas korosztályokra számítottak, amely meg is látzott aztán a legénység korösszetételén (a

15 Hermann Róbert 2020. 14. p.

kutatók az összeírásakor ténylegesen felvett életkorukat visszaszámolva számították ki a születési éveket, s eszerint a legénység óriási többsége 1820 után született). Ebben nyilván volt ráció, hiszen ezek a fiatal emberek testileg már elég fejlettek voltak, hogy a kiképzéssel, meneteléssel, mostoha körülményekkel járó fáradalmakat bírják, de még nem volt saját családjuk, gazdaságuk, amelyről gondoskodni kellett volna.

(A tisztek között is akadtak rendkívül fiatal emberek, az alakulat átlagéletkora tehát bőven 30 év alatt volt...) A kiállítandó nemzetőrzászlóalj létszámát előbb 1000, később 1350 főben határozták meg – ekkora létszámot egyébként soha nem értek el. Legtöbben a novemberi időszakban voltak, több mint 1200-an, ám a szabadságharc során, az újoncok további beállítását is figyelembe véve, mintegy 1650 fő lehetett azoknak a száma, akik a 47. honvédszászlóalj állományához tartozhattak. Ezeknek kb. a felét, 815 főt sikerült felderíteni és az alakulat névsorában elhelyezni.

Az egység első katonái a Nagykanizsa visszafoglalására indított szeptember végi hadműveletben vettek részt – felszerelésük és kiképzésük lassan, de folyamatosan történt.

A tisztikar kérését tolmácsoló Gyika Jenő őrnagy már szeptember 30-án, a megyei bizottmány pedig október 10-én kérte a zalai nemzetőr-alakulat rendes honvédszászlóalj alakítását – ezt Perczel Mór, a Dráva menti sereg parancsnoka is támogatta, így november 11-én a Haditanács közleményben tudatta a 47. honvédszászlóalj létrejöttét. Így a folyamatosan belépő újoncok már a honvédi szolgálatra kötelezték el magukat – a megye pedig megszabadult a felszerelési és ellátási feladatoktól.¹⁶

A most közzétett névsor¹⁷ a legénységi állományba tartozókat őrmesteri rangig veszi számba. A legmagasabb altiszti rendfokozatot a kimutatásban szereplő honvédek közül több mint húszan viselték – későbbi foglalkozásukat tekintve látható, hogy elsősorban a képzetebb és vagyonosabb társadalmi csoportokhoz tartozhattak, hiszen több ismert megyei földbirtokos család – Babos, Lochuch, Skublits

16 Hermann Róbert 2020. 119–133. p.

17 Hermann Róbert – Molnár András: A 47. zászlóalj legénységének adattára. In: A 47. honvédszászlóalj története 193–212. p.

família – tagjai is megtalálhatók közöttük (egy Malatinszky pedig tizedes volt). Többen lettek tanítók, gazdatisztek, megyei-városi tisztviselők, de iparos – bognár, kőműves, mészáros, takács – is található közöttük. Utóbbiak talán mesterlegényként állhattak be a zászlóaljba, a foglaló és rendszeres zsold egyszintenciálisan is vonzó lehetett számukra. Az őrzetetői, tizedesi rendfokozat viselői között is szép számban találunk hasonló társadalmi állású/foglalkozású honvédeket. A későbbi sümegi városbíró, Kondor József szintén ebben az alakulatban szolgált, 19–20 évesen, közvitézként.

A 47. honvédszászlóalj legénysége a legnagyobb számban a szegényebb, paraszti népelemek közül került ki. Molnár András korábban, 1987-ben egy 300 fős mintán csaknem 80 %-ra tette arányukat, kb. 55 %-ra téve a földműveseket (ide számította a zselléreket és a napszámosokat is), és 24 %-ra számolta ki a különféle szolgáltók – béresek, kocsisok, pásztorok, cselédek – arányát.¹⁸ Nyilván együtt is kell számba venni őket, hiszen a szolgáltók többsége is a mezőgazdasághoz kötődött... A kézművesek és az értelmiségiek arányát 9,2 illetve 9,6 %-ban határozta meg.

A most közzétett névsorban ezt az arányosítást nem tudjuk elvégezni, mert sok esetben hiányzik a foglalkozás megnevezése, de a megjelölt foglalkozások hasonló megoszlásra engednek következtetni. Legnagyobb számban és arányban a földművesek és a szolgáltók találhatók (253, illetve 84 megjelölt foglalkozás), és iparosok is szép számmal vannak (35 fő). Az értelmiségiek között az említett tanítók, megyei hivatalnokok mellett egy katolikus pap, Trimmel Sándor, egy gyógyszerész, Belus József és egy későbbi színész, színházigazgató, Balogh Alajos is szerepel.

Ezt a fiatal, katonailag képzetlen, hiányosan felszerelt csapatot kellett rendkívüli gyorsasággal kiképezni úgy, hogy fel tudják venni a harcot a begyakorlott és megfelelően ellátott császári katonasággal. Szerencsére az alakulat tisztikarában voltak egykori katonaviselt, képzett tisztek, tisztjelöltek, altisztek, illetve a serezedektől is jöttek át katonák, akik

18 Molnár András: A zalai 47. honvédszászlóalj felállításának 1848. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1987. (Zalai Gyűjtemény 26.) (Szerk. Bilkei Irén) Zalaegerszeg, 1987. 113–128. p.

Belus József gyógyszerész, a 47. honvédszászlóalj őrmestere, 1872-től Nagykanizsa polgármestere (Fényképfelvétel, Thury György Múzeum, Nagykanizsa)

ezt a feladatot fel tudták vállalni. A Dráva-Mura menti csatározások, az élesben folytatott előrsi szolgálat jó tanító iskola volt, és alkalmat adott a zászlóalj összekovácsolására, a legénység és a tisztek összehangolódására. Az alakulat fennmaradt parancskönyvéből¹⁹ tudjuk, hogy a rendszeres szolgálatadás mellett kiképzés, fegyvergyakorlatok is folytak, melyeket a zászlóaljparancsnokság ellenőrzött.

Sokat kellett küzdeni a fegyelem megszilárdításáért is – ne felejtjük el, hogy huszoneves fiatalemberekről van szó, akik sokszor nehezen tudtak parancsolni ösztöneiknek. Ebből kifolyólag kellett elrendelni például, hogy „a zászlóaljban elhatalmazott bujasenyveknek [nemi betegségeknek] gátlása tekintetéből a századok minden héten orvosilag

19 Hermann Róbert – Molnár András: Okmánytár a 47. honvédszászlóalj történetéhez. In: A 47. honvédszászlóalj története 213–232. p.

megvizsgálni rendeltettek”.²⁰ Visszatérő probléma volt az indokolatlan fegyverhasználat, lövöldözés, nemcsak közveszélyes volta miatt, de azért is, mert a muníciót indokolatlanul pazarolta. A zászlóaljparancsnok a lövöldözők megfékezésére rögtönítélő haditörvényszéket rendelt – kegyelemre az sem számíthatott, aki véletlenül vagy tisztítás közben sütötte el fegyverét. Nem is mindenki viselte el a kiképzés és a tábori élet nehézségeit, a katonák kezdtek elszökдösni – a november 20-án kelt zászlóaljparancs halállal rendelte büntetni a szökéseket.

A mulatozásokat, kilengéseket is meg kellett fékezni – a parancs szerint „minden százados uraknak meghagyatik, hogy a takarodó után cirkálókat rendelvén, minden az utcán és csárdákban dombórozó legényeket befogassa, és keményen büntessék meg.”²¹

Ez pedig nem volt tréfa: a kikötés, kurtavas, pálca alkalmazása mellett sor került kivégzésekre is; az indoklás szerint „a hadseregben igen elhatalmazó visszaélések, lövöldözések, csatangolás, rablás” kényszerítette Perczel Mór tábornokot a „legszigorúbb fenyíték alkalmazására”, két honvéd főbelövetésére.²² (A kivégzettek nem zalai honvédek voltak.) Ez később is előfordulhatott, mert a december 17-i napiparancs is halállal rendelte büntetni a majorságot, húst, mézet rabló katonákat – akik valószínűleg leginkább éhesek lehettek; ezért december közepétől a legénység napi 3 krajcár pengő húspótlékot is kapott, ételmének javítására.

Ez az egyre inkább összekovácsolódott, fegyelmezett, harcokban edződött zászlóalj december végén elhagyta szülőföldjét, és a szerencsésen megúszott móri ütközet után előbb a Dunán, majd a Tiszán is átkelve besorolt a magyar főszeregbe. Számos csatában vettek részt, ahol a tisztek és katonáik is nagy-szerűen megállták a helyüket, sokszor elképesztő nehézségek közepette. Szabó Samu már idézett visszaemlékezésében leírja például, hogy a kápolnai csata, majd az egerfarmosi ütközet után visszavonulva milyen borzasztó körülmények között, esőben, hóban, sárban meneteltek napokon keresztül az Alföldön, sokszor a szabad ég alatt éjszakázva. Mint írja, Cibakháza előtt megállván „éjjelre már roppant hideg lett: fa nem volt, s hogy meg ne fagyjak, egész éjjel jártam-keltem; egyik volt legkínosabb éjszakáim közül.”²³ Egy másik alkalommal, a tápióbicskei csata alkalmával a mocsárban kellett

20 Ugyanott 215. p.

21 Ugyanott 219. p.

22 Ugyanott 220. p.

23 Hermann Róbert 2010. 149. p.

gázolniuk, ahol Inkey Kázmér százados annyira kimerült, két emberének kellett támogatni, hogy tovább tudjon menni... Ezek után nem csoda, hogy a legénységből sokan kerültek kórházba, és a harcban szerzett sebek mellett hagymáz, kolera, tifusz, tüdőgyulladás, vérhas pusztította őket. Véres volt a zászlóalj számára az április 26-i ütközet; a honvéd névsorban számos helyen olvashatjuk, hogy az illető fejsérülést szerzett – ezt a lovasrohamban támadó vértések okozták, s akkor a legtöbb sebesültje a 47. honvédzászlóaljnak volt.

A budai ostrom során is sokan megsebesültek és meghaltak, de a dicsőségnek ára van, hiszen a zászlóalj katonái voltak az elsők, aki betörték várba, és kitűzték a magyar zászlót.

A veszteségek itt már olyan jelentősek voltak, hogy a zászlóalj legénysége a március 15-én számbavett 905 főről a budai ostrom után 686 főre apadt.²⁴ A nyár elején mintegy 600–650 főnyi zászlóalj (az adatok itt némileg bizonytalanok) június végén jelentős számú újoncot kapott – akik már nem feltétlenül zalai származásúak voltak –, így az alakulat létszáma 1046 főre emelkedett. Ez a nyári harcok során ismét fogyásnak indult; végül a zászlóalj az I. hadtest hadrendjében 850 fővel, amelyből 825-en voltak altisztai és közvetézi állományban, augusztus 13-án tette le a fegyvert.

A zászlóhoz mindig hűségesebb legénység nem hagyta azt most sem az ellenség kezére jutni. Spur János százados visszaemlékezése szerint „2 óra tájban indultunk Borosjenő felé, hova estefelé érkeztünk, a fegyvert gúlába rakva, a zászlót szalagjától és érdemjelétől megkönnyebbítve, illetve azt magunk között felosztva, a csonka rudat néhány foszlánnyal a fegyverekhez támasztva, féljobbra fordulva, nehéz szívvel, sírva búcsúztunk el.”²⁵

A zászlóaljával jóban-rosszban kitartó parancsnok Világos alatt köszönt el a legénységtől. Ugyancsak Spur János írja, hogy „másnap reggel Inkey Kázmér kijött, és a zászlóalj négyszögben felállítva, a legénységhez intézett beszédében őket felkérte, hogy a meglévő viszonyokkal számolva, a sorssal kibéküljenek; megköszönvén mindenkor tanúsított odaadásokat, kezelt fogva minden egyes legénnyel, búcsúzott el sírva.”²⁶

Így ért véget a 47. honvédzászlóalj története; a megtorlás során sokakra, tisztekre-legénységre egyaránt hadbírótság, börtön, kényszersorozás várt – de akik túléltek, a kiegyezés utáni időszakban megtalálták a helyüket a társadalomban, és megbecsült tagjai lettek a szabadságharcra büszkén tekintő közösségnek.

24 Hermann Róbert 2020. 113. p.

25 Hermann Róbert – Molnár András: Visszaemlékezések a 47. honvédzászlóalj történetéhez. In: A 47. honvédzászlóalj története 262. p.

26 Ugyanott 263. p.

Béres Katalin

Szabó Samu, a 47. honvédzászlóalj századosa

A homokbödögei evangélikus templom, ahol Szabó Samut keresztelték (képeslap, <http://homokbodoge.hu/galleries/levlapok.html>)

Szabó Samu, a 47., zalai szervezésű honvédzászlóalj századosa az alakulástól kezdődően a világosi-szóllósi fegyverletételig végig küzdött a szabadságharcot, azonban elsősorban mégsem vitézségével írta be nevét 1848–1849 történetébe, hanem „Utazási s történeti magánnapló a magyar hadjáratból” című emlékiratával, amely a jeles zászlóalj históriájának egyik fontos, és néhány dátumtól eltekintve hitelesnek tekinthető forrása lett. A visszaemlékezést Hermann Róbert tette közzé 2010-ben, a Zalaegerszegi füzetek II. kötetében. Ő és Bona Gábor írták meg Szabó Samu rövid, tárgyyszerű életrajzát is, melyet most kiegészítünk.

Szabó Samu a Veszprém megyei Homokbödögén látta meg a napvilágot 1813. november 4-én. Sámuel néven anyakönyvezték, de szinte egész életében Samuként emlegették. Családja evangélikus vallású volt, a köznemesség közé tartozott, nevük elé az Iklódi előnevet illeszthették, címereslevelüket II. Ferdinándtól nyerték. Az édesapa, Szabó András már nem a földbirtokból, hanem néptanítóként gondoskodott családjáról, édesanyját Vadátzy Eszternek hívták. A család később Kapolcsra költözött. A szülők Samun kívül még két fiút neveltek, Andrást (az 1845-ös nemesi összeírás

Szabó Samu országgyűlési képviselő portréja, 1866 körül (Borsos József felvétele, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény)

szerint Andor), aki a szabadságharc idején ugyancsak a 47. honvédszászlóaljban szolgált századosként, valamint Pált.

Mint Samu későbbi nekrológiájában írták: a fiú „Szelid természete, szorgalma s [...] korán felismert szép tehetsége arra indították a szülőket, hogy szerény vagyoni körülményeik mellett is iskoláztatják és tudományos pályára képezte-
tik.” Tanulmányait Sopronban kezdte, majd Győrben bölcsészetet tanult, 1833 és 1835 között pedig a pápai református kollégium hallgatójaként jogot végzett. Két évi patvaristaság után – 1837-ben – Pesten kapta kézhez „dicséretesen nyert” ügyvédi diplomáját, amit még ebben az évben Zala vármegye közgyűlésén is kihirdettek, s egyúttal a vármegye tiszteletbeli tiszti alügyészévé nevezték ki. Egy év múlva, 25 éves korában Zalaegerszegen kötött házasságot a szombathelyi, nem nemesi családból származó 21 éves hajadonnal, Móczer Máriaival. Házasságuk tartósnak bizonyult, ám gyermektelen maradt. Az ifjú pár hamarosan Légrádra költözött, Szabó Samu ott lett a mezőváros jegyzője és ügyvédje. De – mint nekrológja írja – „csakhamar felismervén benne a megye községe a tehetséget, törekvést és jelle-

met, a megyei gyámi választmánynak tagjává választotta és Zala-Egerszegre, a megyeszékhelyére tette át lakását.” 1841 decemberében már biztosan Egerszegen tartózkodott, ekkor fordult elő neve először a sajtóban, a Pesti Hírlap egy hirdetésében, amely Simon Farkas zalaegerszegi kereskedő elleni csődeljárásról tudósít, ahol „nemes Szabó Samu honi ügyvéd az egyik perügyelőnek kineveztetett.” A fiatal ügyvéd hamarosan „hivatásának tiszta ethikai felfogásával csakis a való igazság, jog és törvényesség védelmére és keresésére vállalkozván, nagy tekintélyre és ügyvédi hírnévre emelkedett”. 1845 januárjában a főispán Zala vármegye táblabírójává nevezte ki, 1846-ban pedig a megyei számvevői törvényszékhez választották táblabíróvá. Ebben az évben 3000 pengőforintért megvásárolta özvegy Botka Józsefné Svastics Terézia asszonyságnak a mai Kossuth Lajos és Kisfaludy utca sarkán álló telkét a rajta lévő kerttel és épületekkel, ezzel Szabó Samu hosszú időre Egerszegen telepedett le. Bizonyára maga is részese volt a megyeszékhely pezsgő politikai életének, Deák Ferenc híveként a zalai ifjúság szabadelvű köréhez tartozott, bár nevét nem találjuk a heves zalai közgyűlésekről tudósító sajtóban. Ez talán azzal is magyarázható, hogy – nekrológja szerint – „gyenge mell és hang szervezeténél fogva nyilvános szónoklatokra ritkábban vállalkozott, de annál inkább a cselekvés terén tekintélyes osztályrészt jutott” neki. Közte volt az önkéntes adózást vállalóknak, 1847-ben őt is a meggyőződéses ellenzékiek között tartották számon, így nem csoda, hogy 1848 forradalmi hónapjaiban sem húzódott vissza, tagja lett az egerszegi nemzetőrségnek, áprilisban a 2. század főhadnagyává választották. Közreműködött a városi tisztújítás lebonyolításában is, a leköszönt tisztviselők helyett az új tisztikar megválasztásáig működő ideiglenes eljárásban az ügyvédet helyettesítette.

1848 nyarától ő is az önvédelmi harcra készült, szervezte a mozgó nemzetőrséget. Augusztus 26-án már a Muraközben táboroztak, Hodosánban kelt levelét nemzetőr századosként írta alá. (Az erről szóló iratot frissen találta Bekő Tamás és Kulcsár Bálint kollégám, ezúton is köszönöm Nekik!) Rangját megtartotta akkor is, amikor nemzetőrszászlóalja a 47. honvédszászlóalj alakult át, s ebben a rangban, a 47. zászlóalj köteléké-

Szabó Samu kúriai tanácselnök mellképe, 1871. (Ifj. Marastoni József litográfiája, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok)

ben harcolta végig a szabadságharcot. A bevezetőben említett visszaemlékezését olvasva nyomon követhetjük az útvonalat, amelyet a zászlóalj megtett a Muraközből való kivonulástól a szállósi fegyverletételig, végigvonulva a fél Magyarországon. Csataleírásaiból pontos képet kapunk a zászlóalj szerepéről az egyes hadieseményekben.

Szabó leírja katonáinak megpróbáltatásait és személyes élményeit is a hosszú hadjárat során. Ezekből csak néhányat idézünk. 1849 februárjára már sok száz kilométert megtettek, amikor százada először keveredett komoly ágyútűzbe Tarnalja falunál: „Különös az emberi önmegtartási ösztön – írta. Itt tapasztaltam először, hogy midőn az álgugolyók fejünk fölélt elsivítottak – bár tudtuk, hogy azok fönt vannak löve, s rajtunk túl messze ütődnek le, mégis gyakran a sivítás hallásra lebuaktunk, én azonban folytonosan dohányoztam.” Ugyancsak komoly

nehézséget jelentett számára a kialvatlanság; a pétervásári ütközet leírásakor jegyezte fel az alábbiakat: „Legnehezebbemre esett ezen kis kirándulásnál az éjjeli álmatlanság – ez minden szenvedéseknél s nélkülözéseknél legnehezebb; itt tapasztaltam azt is először, hogy menve is alszik az ember – de milyen alvás ez? Az ember hármát-négyet lép, megbotlik, s felébred, s ismét egyet vagy kettőt lép, elalszik, s ez így megy folyvást. Később ily álmatlanságban s menve alvásban többször részesültem.” Gyakran kellett megküzdeniük az időjárás okozta viszontagságokkal, főleg a faggyal, hideggel. 1849 márciusában „az eső s végre hó esvén, egészen áltáztunk; estvefelé be kellett volna szállásoltatnunk Cibakházára, de midőn a tábor egy része már általment, a híd leszakadt egy helyen, s mi túl maradtunk. Éjjelre már roppant hideg lett, - fa nem volt, s hogy meg ne fagyjak, egész éjjel jártam-keltem; egyik volt ez legkínosabb éjszakáim közül.” A megfelelő ételkészítés sem volt mindig biztosított a honvédek számára. 1849 nyarán már az oroszok elől menekülve Vácról kellett kivonulnia a zászlóaljnak. A csata során több poggyászos szekerüket elfogták, ételkészítésük elveszett, s „így Rétságához táborba szállván, lelmi járandóságaink helyett a krumpliföldekre utasítottunk, hogy éhségeinket a még alig dió nagyságú krumplival elégítsük ki.”

Mindezen nehézségek ellenére Szabó Samu és százada becsülettel harcolt. Egy költeményéből – merthogy idősebb korában verseket is írt – az is kiderül, hogy „Harminchárom csatát küzdöttem keresztül, / Láttad, hogy megálltam helyemet emberül”. Szinte mindenütt ott volt, kivéve talán a legfontosabbat, Buda ostromát. „Én a vár megrohanásánál nem voltam jelen – írta. – A sok fáradság és nélkülözések között folytonos jó egészségben voltam. A hosszúságos nyugalom s jó élet közben lebetegedtem az ostrom, vagyis a vár lerohanása előtt 6 nappal; erőltettem magam a táborban maradhatni, de az éppen akkor közbejött időváltás, s záporosók miatt különösen Inkey őrnagyunknak is meghagyásából a Nagy-Svábhegyre szállásra mentem. Így, mint betegnek, a vár megrohanása tudtomra sem adatott, csak midőn reggel a nagy lövöldözést hallottam, hittem el, hogy akkor rohanják meg a várt, mire nagy gyorsan öltözve, siettem le a várnak, de akkor már be volt véve, én tehát csak az utócsapatokkal mentem be. Betegeskedésem tekintetéből május 24-én szabadságot kaptam 14

napra, s haza mentem.” Június 10-én tért vissza a zászlóaljhoz, s a Vág mentén, a Nyitra megyei Mocsonokon érte őket utol. Utolsó csatájukra Újarad közelében, Vinga nevű falunál került sor, ahol Szabó Samu csapatával a 26. és a 34. zászlóalj védelmére kelt és megfutamította az osztrák vadászokat. Néhány nappal később ott volt a szőlősi fegyverletétel szomorú eseményénél, augusztus 14-én búcsúzott el századától. Mint írta, ez volt a második legszomorúbb nap az életében. 22-én meg kellett válnia utolsó fegyverétől, kardjától is, amelynek díszét feleségének adta, aki a zászlóaljparancsnok Inkey Kázmér feleségéhez hasonlóan, „*őt önfeláldozó hűségével a csatákban és a csatateréken, mint őrangyala kísérte.*” Neki köszönhetette, hogy megmenekült a császári seregbe való besorozástól is. „*A zsidó egyházban [tudniillik a zsinagógában voltak elszállásolva] működött összeveiróknál, mint alkalmas, besorozva lévén, egyszer hallottuk, hogy más helyeken nem veszik oly szigorúan, ezért nőmtől ösztönözve, fogságunk helyéről polgári ruhában kimenekedtem, s ott ismét magamat beíratam. A szokott kérdésekre megfelelően, az összeveiró s vizsgáló tiszt meg sem vizsgáltatott, hanem önmaga – minden kérés nélkül, vajon van-e valami hibám – beíratta, hogy gyenge szemek miatt eleresztendő. Ezen, úgy látszik nevelt és emberi gondolkodású vizsgáló, Flekner [helyesen: Flechner] nevű, Párma ezredbeli kapitány volt.*” Szabó augusztus 29-én útlevelet kapott, s elindult hazafelé. Két hetet töltött az ekkor Kapolcson élő szüleinél, majd szeptember 20. körül érkezett meg Zalaegerszegre, ahol kétszer is megvizsgálták, és a további katonai szolgálatra alkalmatlannak találták. 1850 januárjában azonban ismét sorozóbizottság elé rendelték, immár Pozsonyba. Árvay Sándorral és Baranyai Pállal, a 7. honvédszászlóalj egykori tisztjeivel utazott együtt. Társait felmentették, Szabó Samut viszont félrokkantként nyolc évre besorozták a császári hadseregbe. Árvay Sándor jegyezte meg visszaemlékezésében: „*valaki jelentést tett ellene, különben nem hihetem, hogy az a jó ember [aki Árvayt felmentette] besorozta volna.*” A Wolhgemuth gyalogezred 10. századának közvitézékeként szolgált, szerencséjére csak néhány hónapot kellett letöltenie a nyolc évből. Felesége és megyehatósági pártfogói által beadott kérelmek és kenőpénzek hatására 1850. szeptember 10-én

Egressy Gábor színművész portréja, 1863. (Marastoni József színezett litográfiája, Hermann Róbert magányújjteménye)

tényleges rokkantként leszerelték. Erről az időszakról szól kéziratban megmaradt, még kiadatlan naplója, amit az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őriz.

Az önkényuralom éveiben Szabó Samu uradalmi tisztviselőként, majd foglalkozásához visszatérve ügyvédként kereste kenyerét. Nekrológja szerint az Eszterházy hitbizomány zalai uradalmaiban „*az úrbéri földtehermentesítési rendezési és tagosítási ügyeket rövid idő alatt nagy odaadással, eredménnyel, az úrbéresek érdekeinek méltányos tekintetbe vételével és igazságszeretettel, legnagyobb részt egyezségekkel megoldva, vitte keresztül.*” Mivel „*Deák Ferencnek igen bizalmas embere*” volt, ő intézte a Deák család jogi ügyeit is, és nyaranta „*sógorával*”, Horváth Boldizsárral, a későbbi igazságügyi miniszterrel rendszeresen meglátogatta a Pusztaszentlászlón nyaraló haza

Még tovább szólt volna, de a honvéd felállt,
Dörgő mérges hangon a halálra kiált:
Mit rágalmazod itt ezen nemzedéket?
Nem pártol-e minden hasznost, jót és szépet!

Hogy az elismerést, melyet követeltek,
Ott, hol egy nemzet szól, eddig is mellőztek:
A rágalmazásra okul nem szolgálhat.
Joggal egyedül a történet bírálhat.

Mert, kik azok, a kik legjobban lármáznak?
Nemde azok, a kik esatát nem is láttak;
Azok, kik vitézül harcoltak s esatáztak,
Elismerést csak a történettől várnak.

Ezzel parókját felesapta fejére,
Műfogsort nyomott be szája üregébe,
S így szólt: hol van itt a kopasz fej s foghiány?
Im hát állításod tréfának is silány.

Hord el hát magadat, mert megküzdök veled,
Biztosítalak is, hogy bezuzom fejed;
Harminczhárom csatát küzdöttem keresztül,
Láttad, hogy megálltam helyemet emberül.

Részlet
Szabó Samu
„A halál és
a honvéd”
című
verséből
(Deák Ferenc
Megyei
és Városi
Könyvtár)

bölcsét, akivel szűk körben, besúgóktól távol bizalmasan tárgyalták a kibontakozás lehetséges lépéseit. (Több forrás is Szabó sógoraként említi a szombathelyi származású Horváth Boldizsárt, de erre nézve nem találtam valós bizonyítékot, valószínűleg feleségeik családjainak tovább öröklődő sógorságáról lehet szó.)

Szabó az ötvenes évek közepétől visszavért a közéletbe, 1855-ben a zalai megyefőnök, Bogyay Lajos által kinevezett új zalaegerszegi községi választmány tagjai közé került, 1857-ben feddhetetlen jelleme, kiváló alkalmassága és tekintélye miatt az új község tanács tagjává választották. Tekintélyét jelzi, hogy az időközben megszerveződő Somogy-zalai ügyvédi kamara elnöki tisztét is betöltötte, s tagja lett a zalai nemesi pénztárat és alapítványokat kezelő választmánynak.

Szívügyének tekintette a tudomány és a kultúra támogatását, rendszeresen adako-

zott a Magyar Tudományos Akadémia javára, de 1858-ban 5 Ft-ot fizetett a nagykanizsai evangélikus és református iskola megsegítésére is. Szabó Samu lelkes híve és pártfogója volt a hazai színjátszásnak. 1862-ben Nagykanizsa után Zalaegerszezen vendégszerpelt a Nemzeti Színház vezető színművésze, Egressy Gábor és társulata. Többek között a Hamletet és Egressy egyik legfontosabb szerepét, a „Brankovics György” című drámát mutatták be. A társulat tagjait magánházaknál szállásolták el, így került Egressy Gábor Szabó Samu „vendégszerető házába”. Távozásakor Szabó megajándékozta a művészt egy színlappal, a Nemzeti Színház nyitóelőadásának (a pesti Magyar Színházban 1837-ben bemutatott Vörösmarty Mihály: Árpád ébredése című darabnak a színlapjával), amely később a művész hagyatékából a Székesfővárosi Múzeumba került. (Hátoldalára Egressy maga írta le ceruzával a történetet, a neves plakátról pedig Dr. Kremmer Dezső számolt be 1913-ban a Múzeumi és Könyvtári Értesítőben a Székesfővárosi Múzeum gyűjteményeit bemutató cikkében.) Sajnos, a színlap ma már nem található meg a jogutód, a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményében.

Az 1859 után megélénkülő hazai politikai életbe Szabó Samu, mint Deák Ferenc feltétlen híve, maga is bekapcsolódott. Az 1860-ban kiadott Októberi Diploma lehetővé tette a jogszolgáltatás nemzeti alapon való újjászervezését. Az alkotmányosság teljes visszaállításáig mérvadó ideiglenes jogszabályok kidolgozására 1861 januárjában ült össze az Országbírói Értekezlet, amelyre Szabó is, mint „alkalmas egyéniség”, meghívást kapott. A Deák Ferenc vezette büntető- és sajtótörvény átvizsgálására alakított alvალasztmány tagja lett Tóth Lőrincsel és Zádor Györggyel együtt. Mindhárman Deák régi hívei és munkatársai voltak.

Ezek után nem véletlen, hogy az 1861-es országgyűlésre a zalaegerszegi választókerület szavazás helyett közfelkiáltással, egyhangúlag őt választotta meg képviselőnek. A választás lezajlása után néhány százan „Éljen Szabó Samu” feliratú zászlók alatt lakásához vonultak, ahol a friss képviselő nagy beszédet tartott. Többek között arra intette híveit, hogy „némuljon el minden pártérdek, szűnjék meg minden pártviszály, a nemzetnek szellemi összes

erejére, a legnagyobb egyetértésre, megtörhetlen és önzéstelen hazafiságra van szüksége, hogy alkotmányunkat teljes épségébe visszaállíthassuk és biztosíthassuk.” Az országgyűlésben a magánjogi törvények teljes visszaállítása ellen szólalt fel, mivel „ha a magánjogi törvényeknek teljes visszaállítást kimondjuk, akkor kimondtuk a 12 év alatt [ti. az 1848-as törvények kihirdetése óta] keletkezett jogviszonyok érvénytelenségét is [vagyis a pl. jobbágyfelszabadításét], mi által a birtok ingataggyá lesz, s a hitelt is alapjában megrendítjük.”

Az 1865-ös országgyűlést megelőző választásokon ismét Szabó Samu lett az eger-szei körzet jelöltje, azonban most már kihívója is akadt. Az ellenpárt azért jött létre, mert nem értett egyet a vármegyei ideiglenes tisztújítással és Festetics György főispánná választásával, s ebben Szabó Samu közreműködését látta. Először Barcza Sándor csabrendeki birtokost, majd Nagy Károly ügyvédet léptették fel ellene, azonban mindketten meggondolták magukat, visszaléptek. Végül Laky Rafael boldogfai földbirtokos vállalta a jelöltséget Szabóval szemben. A korteskedés és az 1865. november 23-án zajló választás a reformkori harcias tisztújításokat idézte. A Pesti Napló beszámolója szerint „*délutáni 4 óra körül a két tábor már közvetlen érintkezésben állott; az ittasulásnak folyton terjedő nyomaival lehetett találkozni.*” Az elnöklő alispán, majd az ellentábor kortese, Kerkapoly Mór – az egykori honvéd őrnagy – is hiába igyekezett a kedélyeket csillapítani: „*mindezen, az örökös zajongás közt egyébiránt is érthetetlené vált beszédek, kiáltó szavak látszottak csak lenni az izgatott oroslányokkal telt pusztaban; egy idő után már kövek kezdtek hullani, font súlyú tégladarabokat is mutattak fel a Szabó Samu pártjához tartozók, minek folytán néhányan sérülést is szenvedének.*” A botrány miatt az alispán berekesztette a szavazatszedést, decemberben meg kellett ismételní a választást. Előtte azonban a két jelölt nyomtatásban megjelent „követjelölti nyilatkozványt”, választási programot tett közzé, melyet a Pesti Napló is leköszölt. Ebben Szabó részletesen kifejtette, milyen elvek mentén kíván az országgyűlés tagja lenni. Eszerint ragaszkodik az ország területi épségének és az alkotmánynak a 48-as törvények, valamint az 1861-es felirati javaslatok szellemében történő visszaállításhoz. Elismeri a perszónálunióból

fakadó közös ügyeket a Habsburg-birodalom másik felével, azonban kizárólag az egyenjogúság elve alapján. „*Ragaszkodom az 1848-ik törvényekhez*” – írta. – „*Ezen törvények szabadították fel a földet, léptették életbe a jogegyenlőséget, ezek tették tagjává a haza minden polgárait a szent koronának, s részesévé a törvényhozásnak és önkormányzásnak. Itt találjuk a felelős minisztériumról s a megyéknek népképviselő alapján leendő rendezéséről szóló törvényeket. Mindezek ha alkotva nem volnának, alkotni kellene azokat; azért, ha és amennyiben az 1848-ik évi törvények revisio alá vétetnek, azokat nem megszorítani, hanem tovább fejleszteni, s különbség nélkül születésre vagy vallásra, minden honfitársainkra kiterjeszteni kívánom.*”

A pótválasztásra december 9-én került sor, amely a helyszínen megjelent dzsidás lovaságnak köszönhetően most már rendben zajlott le. Szoros küzdelemben – 273 szavazattöbbséggel – a Deák-párt színeiben induló Szabó Samu nyerte el a mandátumot. A győzelem után hívei fáklásmenetet rendeztek tiszteletére, amit 136 terítékes díszlakoma követte, számtalan felköszöntővel. Négy nappal később mozsárdurrogások közepette hagyta el a várost, a frissen átadott szentiváni vasútállomásra 38 fogat kísérte ki, cigánybanda követte. A váróteremben Isoó Alajos ügyvéd a város polgárai nevében vett tőle búcsút, majd vonata, amely a nagy reményeket keltő országgyűlésre vitte, óriási üdvrivalgás mellett, a Rákóczi-induló hangjaira gördült ki az állomásról.

A kiegyezés után osztálytanácsosnak nevezték ki az igazságügyi minisztériumba, ezért lemondott parlamenti mandátumáról. Így 1867 augusztusában pótválasztást kellett tartani Zalaegerszegen, ahol a „közösügyes” Szabó után a száműzetésből frissen hazatért Perczel Mórt, a balközép párt képviselőjét juttatták be a képviselőházba. A „Ludas Matyi” című korabeli lap szerint erről a választásról nóta is született a városban:

„Hej, de hosszú a Fejérvég utca, / Nem kell nekünk volt követünk újra.

Szabó Samu! meg kell tőled válni ... / Két urat jól nem lehet szolgálni.

Éljen tehát Perczel Mór követünk! / Kit a baloldalra hűn követünk.”

Osztálytanácsosi kinevezése után Szabó Samu Budapestre költözött, ahol komoly szak-

mai karriert futott be; előbb kúriai bíró volt, majd „mint az úrbéri törvényeknek, viszonyoknak, a birtokrendezési ügyeknek tüzetes ismerője, a kúriához az úrbéri tanács elnökének nevezetett ki, [és] a magas bírói méltóságot kiváló szakértelemmel, példás buzgósággal töltötte be.” Budapesti évei alatt is gyakorolta a jótékonyág erényét, így például az elsők között adományozott pénzt a Zalaegerszegen felállítandó Deák szoborra. Szívesen állt pártfogóként a szeretett városa javát szolgáló ügyek mögé. Többek között 1884-ben kézjeggyel nyomatékosította azt a vármegyéhez írt kérvényt, amelynek aláírói Zalaegerszeg rendezett tanácsú várossá válását kezdeményezték. Ugyanekkor élethosszig tartó tagságot vállalt az újjászervezett Kaszinóban.

1885-ben saját kérelmére nyugdíjazták, ekkor Ferenc József a Szent István-rend kiskeresztjével tüntette ki. Visszatért Zalaegerszegrre, de még korántsem fáradtan, pihenésre készen. Lelkes tagja lett a vármegyei törvényhatóságnak, virilisként ott ült a városi közgyűlésekben, a Zala megyei Honvédegyelet, a Zalavármegyei Gazdasági Egylet tagjai közé tartozott, de elnöke volt a Kaszinónak, a Zalaegerszegi Kisdedővő egyesületnek is, hogy csak a legfontosabbak soroljuk fel. Szabadidejében alkalmi versek faragásával múlatta az időt, amelyeket időről időre a „Zalamegye” című lapban adott közre, s 1889-ben „Költemények” címmel önálló kötetben is megjelentetett.

Asztnája miatt rendszeresen kereste fel a gyógyülőket, azonban baját nem sikerült orvosolni. Ez okozta halálát is; 77 éves korában, 1890. május 27-én hunyt el Zalaegerszegen. A Kálvária temetőben helyezték örök nyugalomra, és a városi képviselőtestület jegyzőkönyvében is megörökítették emlékét.

Felhasznált források

Könyvészeti források:

„Árvay negyvennyolcas honvéd önéletrajza”. Gépelt másolat. Göcseji Múzeum Adattára. 678–80. sz.

Deák Ferencz beszédei II. köt. Szerk. Kónyi Manó. Budapest, 1903. 405–406. p.

Hajnal. Arczképekkel és életrajzokkal díszített album. IV. kiad. Szerk. Sarkady István. Bp. 1873–1874.

Képviselőházi napló, 1861. II. köt. 1861. június 3.

– augusztus 22. – https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1861_02/?pg=o&layout=s

Szabó Samu: Utazási s történeti magánnapló a magyar hadjáratból. Közli: Hermann Róbert: Szabó Samu honvédszázados emlékirata a 47. honvédszázalaj történetéről. In: Egerszegi történeti tanulmányok 2010. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2010. 141–173. p.

Száz levél Deák Ferenctől. Válogatta, jegyzetekkel ellátta és az előszót írta: Katona Csaba. Budapest, 2004.

Sajtó:

Budapesti Hírlap (1883–1939) – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/BudapestiHirlap/>

Ludas Matyi (1867–1993) – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/LudasMatyi/>

Pesti Hírlap (1840–49) – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/PestiHirlap/>

Pesti Napló (1850–1939) – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/PestiNaplo/>

Zala megye (1882–1910) – https://library.hungaricana.hu/hu/collection/helyi_lapok_zala_megye_zalamegye/

Levéltári források:

Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára IV. 1. a. Közgyűlési és részgyűlési jegyzőkönyvek 1837–1846

Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára IV. 151. b. Zalai cs. kir. megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. 1850. IX. T. 2951.

Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára V. 1601. Zalaegerszeg Város Régi Levéltára 747. In: Ingatlanforgalmi jkv. 1846/1581. sz.

Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára XIII. 25. Séllyey család iratai

Zala megye nemesi katasztere – <http://www.zml.hu/adatbazisok/nemesi.kataszter/bevezeto.php>

Irodalom:

Balogh Elemér: Országgyűlési választások Zala vármegyében 1861–1872. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból, 1987. Szerk. Bilkei Irén. Zalaegerszeg, 1987. (Zalai Gyűjtemény 26.) 163–185. p.

Bona Gábor: Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. – <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Bona-bona-tabornokok-torzstisztek-1/szazadosok-az-184849-evi-szabadsagharcban-96F2/eletrajzi-adatok-989D/>

Dobszay Tamás: A zalai képviselők, 1861–1875. In: Történelmi Szemle 2015. 3. sz. 363–379. p. – https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2015_3/dobszay.pdf

Foki Ibolya: Zalaegerszeg 1850–1860. Zalaegerszeg, 2000. (Zalaegerszegi Füzetek 6.)

Hermann Róbert: Szabó Samu

honvédszázados emlékirata a 47. honvédszászlóalj történetéről. In: Egerszegi történelmi tanulmányok 2010. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2010. 131–141. p. (Zalaegerszegi Füzetek 11.)

Kremmer Dezső: A Székesfővárosi Múzeum. In: Muzeumi és Könyvtári Értesítő 7. évfolyam I. füzet, 1913. 25–35. p.

Molnár András: Zala megye politikai viszonyai az 1840-es évek második felében. Festetics Leó főispáni helyettes jelentései és emlékirata. In: Zalai történelmi tanulmányok. Szerk. Bilkei Irén. Zalaegerszeg, 1994. 93–182. p. (Zalai Gyűjtemény 35.)

Molnár András: Zalaegerszeg 1848–49-ben. Zalaegerszeg, 1998. (Zalaegerszegi Füzetek 5.)

Sarlós Béla: Deák politikai felfogása és az Országbírói Értekezlet. In: Tanulmányok Deák Ferencről. Zalaegerszeg, 1976. 279–300. p. (Zalai Gyűjtemény 5.)

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Fattyúszerkő család

Kis Petronella

Egy családfa elágazásai

Gurubi Ágnes első kötete egy családregegybe oltott lélektani regény, melyben a szereplők felmenőik generációról generációra öröklődő lelki terheit hordozzák. Ez az ún. transzgenerációs szemlélet modern pszichológiai kutatásokon alapul, melynek háttérével Magyarországon Orvos-Tóth Noémi kezdett el foglalkozni néhány évvel ezelőtt a szélesebb közönség érdeklődésére is számítva (az ő ajánlóját is olvashatjuk a fülszövegben). *Örökölt sors* című kötetében leginkább a 20. század feldolgozatlan traumáinak szentel figyelmet, és így tesz Gurubi Ágnes is a *Szív utca* esetében.

A regény kezdetén a főszereplő, Anna családja titkait kutatja, félre-siklott kapcsolatainak okait elhallgatott múltjában keresi: „Van egy hang a fejemben. A Duna-parton hallom a legerősebben. Azt mondja, emlékezzek, idézzem fel, mikor fagyott meg a szívem! Menjek mélyre, derítsem ki, találjam meg a többi megfagyott szívű nőt a családban.”. Eleinte saját információi alapján rakosgatja össze ük- és dédanyja házasságának történetét, de a hiányzó elemekért külföldi rokonaihoz kell utaznia. Nagyanyja testvérei, Eszter és Ilona mesélik el neki az elhallgatott eseményeket. Nagymamája ugyanis sírba vitte emlékeit zsidó származásáról, a koncentrációs táborról és megmenekülésének történetéről. Az őt ért traumákról sosem beszélt sem lányának, sem unokájának. Anna felmenőinek életútjából kirajzolódik, hogy a nőknek fizikailag, mentálisan és érzelmiileg is megterhelő helyzetekkel kellett szembenézniük, férfi segítségre, támogatásra pedig – a legkülönbözőbb okokból kifolyólag – nem igazán számíthattak apjuk vagy férjük részéről. Ugyanakkor nem mindegyikük önként hagyta magukra a család női tagjait: a nagymama első férje például hirtelen meghal, második férje börtönbe kerül, Anna apjának figyelmét az alkohol vonja el lányáról, majd férje is alkoholista lesz és elhanyagolja családját. Mindezek miatt a nők a legnehezebb időkben is megtanultak túlélni: „És az erőm, a kitarásom, az életbe vetett hitem, a küzdeni akarásom – anyám öröksége. Bélyegként tapad rám, áthatol a bőrömmön, eggyé válik velem.” Paradoxon, hogy miközben a férfiak hiányként vannak jelen a regényben, mégis minden történeteszlál köréjük szövődik.

A regény címe azt az utcát jelöli, ahol Anna nagyszülei éltek. A családot, a vérségi köteléket, az összetartozást és elszakíthatatlanságot jelképező – alapvetően már-már giccsbe hajló – szív-motívum rendkívül ötletesen úgy szövi át a szöveget, ahogyan az emberi szívet a verőerek, és bizonyos értelemben a család női tagjai „jég-szívékké” válnak a megpróbáltatások során. Akadnak még a motívumnak ehhez hasonlóan egyedi transzformációi, kibontási formái: „Esténként hideg vizet enged egy láthatatlan lavórba, beleteszi tompán lüktető szívét, és otthagyja. Reggelre törekeny jégréteg feszül a lavór tetején, vörös szíve egész elkékül, ellilul, kezével átszakítja a hártyavékony jeget, kiemeli szívét, kifacsarja belőle az összes bánatát, és azzal együtt minden érzését.” A szerzőnek az efféle aprólé-

kos, érzékletes, képszerű leírások az erősségei. Azonban sajnos nem mindig tud elszakadni a klisés megoldásoktól: „Azon a januári napon, amikor elhagy, nem csak a szívem török össze, nem csak a talaj csúszik ki a lábam alól, hanem a bizonyosság is megerősödik bennem, engem nem lehet szeretni.”

Az író stílusa könnyed, a cselekmény gördülékeny, sodró és magával ragadó, végig fenntartja az olvasó érdeklődését, bár a narratív megoldások nem mindig működnek. Folyamatosak például az idő- és térbeli ugrások a jelenetek között egy-egy fejezeten belül is. A történetvezetés a főszereplő emlékeinek előhívása mentén halad, ahogyan mindannyiunknak bevillannak múltbéli emlékképek, mikor egy hosszabb lélegzetvételű történetet mesélünk, és ezeket fontos is megérteni ahhoz, hogy a jelent megérthessük. Anna múlt időben mesél ükanyja házasságának zátonyra futásáról és arról, hogy gyerekeit hátrahagyva, a viharban indult el Budapest felé, és csak ezután iktat be néhány bekezdést származásáról, születési helyéről. Majd folytatja következő két házasságának eseményeivel, aztán pedig jelen időben egy fagyizóban találjuk magunkat Annával és a lányával, Zsófiával, de az elbeszélő jelen időben idézi fel lánya betegségének kezdetét is, ami évekkorábban történt, továbbá nagyanyja házasságainak történetét is. Emiatt az időkezelés néha következtelen. A hat generációnyi szereplő élettörténetét, egymáshoz való viszonyát sem könnyű követni és átlátni – ebben némi segítséget nyújt a kötet végén elhelyezett családfa.

A narráció sem egységes végig, ugyanis Anna mesél egyes szám első és harmadik személyben is, de előfordul, hogy például Ilona átveszi tőle a szót – különösebb szövegbeli jelzés nélkül –, szintén egyes szám, első személyben. A gettók létrehozásáról és a koncentrációs táborban történekről szóló beszámolókat többször megszakítja és színesíti egy-egy, ezt az időszakot megörökítő, kutatásokon alapuló dokumentum (tanulmány-, ismertető cikk- vagy jegyzőkönyvrészlet). Ezek, illetve az Eszter által mesélt történetek sok új információt nem tartogatnak a korszakról, a történelemkönyvekből és más szépirodalmi művekből jól ismert eseményeket járják körbe (zsúfoltság a gettóban, a szelekció folyamata, az éhínség, a Duna-parti kivégzések stb.).

Anna lánya, Zsófi gyerekkori izületi betegsége miatt is deríti fel családjá titkait, az orvos ugyanis a holisztikus szemlélet és gyógyítás híve, a megoldást nem pusztán a testi panaszok enyhítésében keresi. Bár az egész történet a családon belüli szálak szoros összefonódására fókuszál, épp ez válik a regény kidolgozatlan részévé: konkrétumok nem igazán derülnek ki, és az ok-okozati viszonyok feltárása is elmarad. A női szereplők sorsa lazán összefűződik, hiszen mindegyikük magára maradt a gyerekek nevelésében és a mindennapos teendőkkkel való megküzdésben, de a továbböröklődés problematikáját, mikéntjét nem bontja ki a szerző – csupán annyi derül ki, hogy mindegyikük próbálja elkerülni a szülői minták megismétlését, de ez mégsem sikerül – pedig a befogadó végig várja, hogy hol fognak igazán egymásba futni a szálak. Mindez talán jobban kivitelezhető lett volna, ha kevesebb szereplővel dolgozik, hiszen így csak Anna és Zsófi motivációt, lelki folyamatait ismerjük meg mélyebben, az ő jellemük viszont igazán karakteresre sikerült. A kötet hangulata azonban egyedi és megkapó, nosztalgikus felhangjai múltbéli merengésre és töprengésre készítetik az olvasót: arra, hogy elgondolkodjon rajta, ő vajon mennyire ismeri nagyszülei, dédszülei, netán ükszülei életútját.

Gurubi Ágnes: *Szív utca*, Kalligram, 2020.

Tomaji Attila

Oszthatatlan, és mégis megosztható

A Holmiban olvastam először Sirokai-verset, 15 év előtt. Sokáig megmaradt bennem néhány sora – „a múlt harisnyáján szem – egy lánycsapat / a múzeum lépcsőjén felszaladt”, vagy „a tetőkön tombolt a fény, / míg lent már árnyék szelte át a délutánt” (Valami sárga volt, Holmi, 2005. szeptember) –, melyek olyan tündérien daloltak, mint egy gyors zápor a rétek felett. Aztán első kötetének, a véleményem szerint önálló versnyelvet már induláskor sikerrel kialakító *Pohárutcának* (JAK–Prae.hu, 2008) a 2009-ben feloszlott Telepések antológiájában szerepeltetett verseit olvasva újra találkoztam ezzel a verssel, de már más címmel (*A város körmei*), épp úgy, mint ahogy több, a Telep blogján korábban lehozott verse is átalakítva érkezett meg első kötetébe. Azt hiszem, a Telep alkotói műhelyében ő kapcsolódott a legtöbb élő szállal a tradicionális lírához, és mintha saját hangját, nyelvét és költői világát a társak által végtetesebben képviselt szándékhalmoz – „irodalom-utániség”, retorika- és esztétikaellenesség, a magyar költészet és a nemzeti irodalom „meghaladása”, a díszítetlen (pátosztalan) hétköznapi nyelv preferálása stb. – szerteágazó céljaitól elkülönülve építette volna ki. Mintha szűkebb ruhát öltött volna, ennek minden kockázatával, hiszen a szűk ruha tánc közben jobban mutatja a test, a csontok és az izmok önfelelt mozgását. Őszintébbnek tűnt társainál, vagy legalább is jobban merte magát és kísérleteit jobban megmutatni. Az ifjúság egyik jellemző jegyeként még mindent versbe akart szedni: várost és természetet, testet és lelket, külsőt és belsőt, mikrót és makrót, látomást és indulatot, sok-sok Juditot, Nietzsche-t és Kosztolányit, miközben menthetetlenül idegen maradt, mint aki bár itt él közöttünk, de egy másik világban van jelen. Romantikus alaphelyzet. Maszk van az arcán, de a tekintete az első kötetétől kezdve felismerhető. Ezért nem gondolom, hogy második kötete (*A beat tanúinak könyve*, Libri, 2013) lenne valóban az ő „költői coming outja”, azaz a saját hang és versnyelv utolérése. Csak folytatódott az utazás a belső és külső tájakon, egy Csernobil utáni tájon, a Sztalker tájain, barátai, *A Gyűrűk urá*-ból ismert vándorfák között, később az űrben, ahová „lépve ki kellett terjeszteni a nyelv határait, mintázatokat keresni a káosz gyűrődéseiben, fogalmat találni az üresség női princípiumára, mely vulkánként okádja magából az olvadt égitesteket.” írta *A káprázatbeliekhez* (Libri, 2015) című. harmadik kötetében. Hol egy homokozó, hol pedig egy távoli bolygó közelében járunk, hol az országos kék jelzésen, hol a csillagok között, a teremtett világ pusztulása után, vagy még az újratemtés előtt, az inszomnia vízióiban, a növényi–állati–emberi létformák szakadatlan metamorfózisát leíró látomásokban, „ahol minden tükör mögött ül valaki”, egy újabb ismeretlenül is ismerős animisztikus lény. Sirokai hol papköltő-próféta, aki az emberiség ősi szövegeit írja tovább, hol pedig jövőkutató, aki megtalálta közös jövőnket, sajnos

romokban, és most régészeti feltárást folytat éppen; a talált tárgyakból eredetmítoszt rekonstruálva episztolákban és zsoltárokból értesíti olvasóit. „Aki kilép az űrbe, a mennyek országába indul, de azt nem lehet tudni, hogy hová érkezik meg.”, nyilatkozta egyik interjújában. Ehhez csak annyit tennék hozzá, hogy ha sikerül a jelenidőből kitörni, nem tudható, hogy a múltba vagy a jövőbe zuhanunk.

A káprázatbeliekhez hangja, világa tehát szintén – „Lábaink, ezek az elszabadult növényi zsigerek, visszabújnak a földbe, s a térdük szeme többé nem fürkészi, melyik hegy előtt kellene leborulnunk, melyik lejtőről indulhatnánk lomb-sétára (kiemelés tőlem: TA) a lapály felett, mely kőképeivel és fenyő-konstellációival a vadaktól népes égbolt mása. Kezeink még a verdeső szárnyak után kapnak, mielőtt az ágak maguk közé fogadják őket, s a szánk, ez az elhagyott barlang, még vörösén felragyog, amikor az üstökös megjelenik az égen, hogy tűzzel keresztelje meg a Földet.” – nem csak folytatója az előző köteteknek, hanem előre is mutat, a *Lomboldalra*: „Ébresszük föl kezeinkben az egykori lábakat, megtéve az utat először saját gyermekkorunk négykézláb-idejébe, majd ezen keresztül tovább, négykézlábas őseink korába. Amikor a kezek kellőképpen megerősödtek, és helyreállt az alsó- és felsőtest erőegyensúlya, újra kiegyenesedhetünk, ezúttal lábainkat adva a levegőnek. Talpgyökereinkkel nyújtózva az ég felé, míg a gyökerek végül lombokká nyílnak.” (*Lomboldal*, 11.) Fentiek érzékeltethetik, mennyire egy és azonos költői szellemvilág sorjázik a köteteken át, mindig ugyanaz a tekintet pásztázza a kívül-belül szakadatlan változó világot, szakadatlanul változó önmagát, vagy még inkább egy hang, aki mindezt (az ő teljes-egészt) látja is. A *Lomboldal* kurzívval szedett részei is az előző kötetek szövegeivel folytatnak abbagyhatatlan párbeszédet, mintha valami miatt kimaradtak volna az akkori kötetekből, vagy ezek révén fűződnek össze eltéphetetlenül a kötetek szövegei, miközben egy mögöttes világ működési rendjét is igyekeznek leírni s feltárni.

Persze nem a semmiből teremt. A sci-fi és a nagy eredetmítoszok mellett magyar és világirodalmi előzmények jelenléte egyaránt feldereng itt-ott a kötetekben: az emberi és az állati világok kölcsönös megértését szorgalmazó Fekete István, az ég, a szél, a köd, a felhő, az

érinthetetlen hegyvidék prózaköltője, Bodor Ádám, aki számára az ember csak egy eltűnő lábnyom, vagy az élet növényi emlékeit kutató Oravecz Imre, aki szerint táj és ember együtt pusztul. De mintha az „Ezért minden: önkínzás, ének: / Szeretném, hogyha szeretnének / S lennék valakié, / Lennék valakié.” Adyját is megidézné, mikor így ír: „Mi elől mászom. És mi felé. Lennék-e fa. Elhagynám-e érte a testemet. Állnék-e egy helyben egy lassú életen át. Lennék-e mindenkié. Lehetek-e, még így, két lábon, valaki fája.” (*Lomboldal*, 23.) A *Lomboldal* szerzője nyitott a világirodalomra is, érdekes mód, nem feltétlenül a kortárs világlírára, sokkal inkább pl. a romantika nagy szerzőire. „És hátha minden élőlény is itt / más-más formára készült hárfá csak? / Húrrezdülés a zengő gondolat, / ha rajtunk roppant szellemszél fut át, / a mindenhol lakó lélek s erő.”, írta Samuel Coleridge Az *eolhárfa* című versében (Kiskun Farkas László fordítása), Sirokai pedig: „Aki nemcsak a tüdejével, hanem a sarkától kezdve egész testével lélegzik, a szél hangszerévé válhat.” (*Lomboldal*, 9.) Rokonítja őket a Coleridge-dzsal közös idea is: „Ó, oszthatatlan élet! kint s belül / ez tölt lélekkel minden moccanást, / hangban fény, fényben hang és ritmusa / a gondolatnak, áradó öröm.”

Sirokai fákkal és fákön élése felidézi az idők előtti animizmus faimadását, mikor a természeti jelenségekben, a tárgyakban és a fákban lelkek laktak, erdők, tisztások és ligetek iránti szenvedélye visszakanyarodik, vagy inkább megidézi magában a lélek mélyre süllyedt tudását arról, mikor az erdő még szentély volt és templom, és ez a tudás gerjeszti az anyagi és szellemi, az emberi és állati, a szerves és szervetlen közötti határlépcsős kísérleteit. A sajátunktól alapvetően eltérő művészi világok és stratégiák megértése gyakran fontosabb, mint az együtt rezgő hasonlókkal folytatott, kiközvetített úton ballagás. A *Lomboldal* lírai prózájának első olvasásakor úgy gondoltam a szövegekre, mint amelyek a poszthumanizmus valamelyik ágát használják fel elméleti háttérként, aztán rájöttem, hogy – bár Sirokai is szakít azzal a ma még uralkodó nézettel, miszerint az ember a többi életforma fölött központi és irányítói szerepet tölt be – mégsem az ember új konceptualizációjára vagy az antropocentrizmustól való elhatárolódásra törekszik. Miközben újra értelmezi a saját szubjektivitását, szövegei egy

olyan autonóm emberi személyiséget írnak körbe, aki épp oly módon radikalizálja az egykori humanista gondolkodást, hogy kifejezi mélyen emberi vágyódását az „*egyenetlenségek és kitörések nélkül való*” organikus élet körforgása, az indulattalan és szelíd be- vagy visszaolvadás, akár a növényi létbe való feloldódás után is (Lomboldal, 10.). Ehhez nem kell más, mondja, „*csupán saját arcunk felejtése*” (Lomboldal, 13.). Egyszóval a lehetetlen kísérti, azaz misztikus költészetre törekszik, ami még akkor is istenkísértés, ha mindezt lefordítja, beforgatja a napi rutinba, mikor fákra mászlik, fák között kifeszített köteleken jár, fatörzseket ölel és (farkasok helyett) fákkal táncol.

A 65 *lomboldalas* kötet tematikája, hangulata, versnyelve a cím nélküli öt cikluson keresztül végig egységes hangvételű, stílusú és formakészletű. Hogy a posztmodern meghaladásáról van szó, és Sirokai költészete már a metamodernitásé, mi sem jelzi számomra jobban, mint hogy a posztmodern mindent eluráló ironizmusa, cinizmusa, szkepszise, kételye, bizalmatlansága és főleg a jelentés szétszóratása hiányoznak ebből a költői világból. A kettészakadt világ, a külső és belső egységét helyreállítani akaró, brutálisan erős képi koherenciát működtető látásmód uralja a szövegeket, s mutatja fel az anyag-test-szellem-lélek szétválaszthatatlanságának a hitét.

Felmerülhet írói szándékként a nyelven túli tartományba sóvárgott megérkezés, a csönd, a némaság, sőt, az elnémulás sávjaiba térés. A szöveg több helyen is mintha azt akarná mondani, hogy a vágyott egyensúly azonos lenne a némasággal: „*Egyetlen magányos, ellazult nyelvi lépés, mielőtt beáll az egyensúly. Némák a fák, mert egyensúlyban tartják magukat. Mégis érintik egymást.*” (Lomboldal, 62.) Tandori Dezső *Koan III.* című. versének a van, de még-sincs paradoxonát („Némaság a hang helyett. De a némaság mi helyett?”), Oravec Imre *Nyolcadik koanját* („Ahol elhallgat a szó, / ott a némaság beszél, / ahol elhallgat a némaság, / ott a teremtő beszél.”) juttatja az eszembe. De a beszéd és a némaság nem ellentétek, hanem egymást feltételező alternatívák. Érinteni és érteni pedig a magyar nyelv egyik zseniális szógyökéből kinövő szóbokor két ága. Egységben jelentik a testi-szellemi-lelki érintettségét és (meg)értést. Közhely, hogy az egymásnak mondott szavak megterhelik, sőt, gyakran

lehetetlenné teszik egymás a megértését, míg az egymás melletti némaság mindennél erősebb közellétet teremthet. Sirokainál így az elnémulás nem művészetfilozófiai probléma (mint esetleg Tandorinál volt), hanem annak a vágya, hogy megtalálja azt a teremteni is képes nyelvet vagy hangot, amit egyszer, mondják, Orpheus birtokolt.

Ezek a látomásos, fogalmi-gondolati, gyakran önmagukba záruló, enigmatikus szövegek sűrített versmagként tartalmazzák, illetve jelölik ki egy tovább írandó újabb kötet leendő csomópontjait, vagy legalább is hordozzák annak ígétét. Teljesen nyitottak a próza nyelve felé, de mire ezt a mondatot leírom, már inkább úgy gondolom, hogy ez fordítva igaz: ez a próza erős nyitottságot mutat a költészet felé, de mintha épp ezzel készítené elő és tenné alkalmassá a nyelvet egy ősbibb, transzcendenciára és teremtő/cselekvő rítusra, valamint mitologikus létfelfogásra egyaránt nyitott költészet megteremtésére. Hogy magánmitológiává süllyed, vagy egy nagyobb közösség számára is felhasználható (azaz érthető) nyelvvé válik, még nem dőlt el. Látomásai ellenére is evilági hangon megszólaló, még nyelven inneni beszéd, ezért termékeny lehet, azaz folytatható, és bízom benne, hogy követőkre és olvasókra találhat.

(Sirokai Máttyás: *Lomboldal*, Jelenkor Kiadó, 2020., szerkesztette Lanczkor Gábor, olvasó-szerkesztő Szenderák Bence, borítótér Tillai Tamás.)

Kopriva Nikolett

Zuhanórepülés

Valamiért viszonylag későn kezdtem ismerkedni a kortárs magyar költészettel. Éppen a Jankovics József által szerkesztett és válogatott *Zalán Tibor legszebb versei* gyűjtemény volt az egyik első lépés e költészet megismerésében.

Mielőtt nekifutnék a válogatásnak, fontosnak tartom megemlíteni szerkesztői utószót, s főképp azon részét, melyben a „szép vers” fogalmát boncolgatja. Jankovics tulajdonképpen azt mondja, szubjektív, mitől szép a vers. Másrészt – beismerve saját nyilvánvaló szubjektivitását, – szemlélteti, hogy ő milyen kritériumrendszer alapján tud be valamit ebbe a fogalomba illőnek: „Legyen gondolatgazdag, filozófiai és metafizikai elmeélt is felmutató. Álljon mögöttük láthatatlanul, de akár kinyilvánítva is az egész világkultúra, s a magyar hagyomány egyaránt, s ha lehet, nyilatkozzon a külföldi és a hazai elődeihez való viszonyáról. Hiszen az egymás utáni korok irodalmi egymásból születnek, kérdéseket tesznek fel s felelnek egymásnak. Tegyük mindezt akár rejtetten, vagy akár szövegszerűen kimutathatóan, mert ennek felismerése, a kapcsolódási pontok meglatása, azon kívül, hogy megmutatja az irodalom működésének igazi létmódját, örömet szerez az olvasónak. Gazdagítja a világról való tudását. (...) Hogy miért időzünk el ilyen sokáig a szép vers fogalma és jellegzetességei körül? Egyrészt azért, mert a kötet válogatója e szempontok alapján hozta létre összeállítását, másrészt pedig azért, mert Zalán Tibor költészete tökéletesen megfelel az e kritériumrendszerre alapuló vizsgálatoknak.”

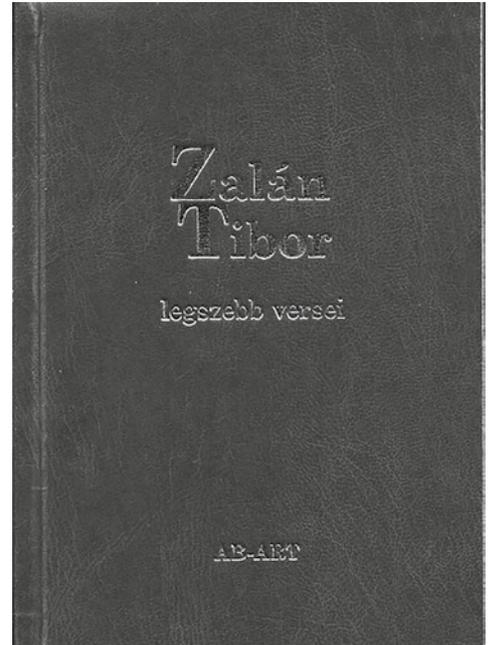
A forma magas szintű művelése mellett elsősorban a semmit sem leplező őszinteség volt az, ami feltűnt a versekben.

„Két hete készül bennem a sírás,
s még csoda, hogy vagyok.
Hallgatásod céltalan
létre kényszerít,
mint magot a
kéz, mely kőre ejti.”

(Parázs zuhant szemembe)

„Én permanens kétségbeesésben élek
rég, mióta az Istenhez
vezető utakat mind eltorlaszolták a bűneim”
(Kophosziladészi elégiák 3.)

Másrészt letaglózó a versek személyessége. De itt elsősorban nem a sorokat író költő és a lírai én megkérdőjelezhető kapcsolatára gondolok – bár ezen is érdemes gondolkodni, – hanem az olvasóban keltett személyességre. Azt érzem, ezek a sorok az én világomnak is töredékei, a versek rám nézve személyesek. Kimondják sötétebb

ÚJ OLVASÓ

gondolataim, kimondják a félelmeim, hangot adnak annak a pániknak, melyet olykor a puszta létezésre való ráébredés szül. Állapotok, melyekben éltem, élek, melyekhez visszatérek. Állapotok, melyekről azt hinnénk, némák, hangtalanok, és melyeknek olykor egyenesen szégyellünk hangot adni. Úgy gondolom, ez az egész nem véletlen. Azért személyesek ezek a versek, mert fájdalmasan emberi dolgokról szólnak. Az ember belső útvesztőjéről, ahol „öngyilkosok a fák”, és „elkurvult”, „penészes”, „bepisilő angyalok” járnak a hóval fedett, jeges utakat, fehér folyosókat, omló bányákat. Az emberé, akit foglalkoztat a lét, elmúlás, és aki nem érti, mit keres itt. Kérdez, és válaszokat akar. „Hogy bírják tér és idő nélkül a halottak?” Fellázad a dolgok menete ellen, faggatja Istent, aztán eltávolodik tőle. „Legszebben írni Istentől tudnék/De hát hisz mondtam nincsen ő már/Üres az ég fent kifeszített kótér”. S ami talán súlyosabb: önmagától is eltávolodik. „Én nem akarom többé tükrökben látni magam”. „Tünékeny leszek és bizonytalan/ház elé kidobott megutált lom”. Válságok ezek, álomszerű zuhanások, de legfőképpen: igazi emberi zuhanások. S ezekben a végzetesnek tűnő lemondásokban izzik leginkább maga a lét.

A könyv találóan [A téglagyári tó!] című verssel indul. Ebben a versben még felsejlik a gyermekkor, és szabályosan bevezet minket a könyv világába.

„A téglagyári tó! Anyám a parton
agyagtól maszatos gyermekarcom
Homályos a kép Piros a széle
Ráfrecscent nagyapám torkavére

s a fákról is éretten már a körte
pirosan hullt ahogy kiköhögte
Készültem: a világot felképelem
de bokorban várt a történelem

(...)

könnycsepp - gyermekségem pocakos öre
Csak érnék haza Haza időre...
Egyszerre lett tél nem telelődött
S hazáig az út És hó Így kezdődött”

A versek sokoldalúak, rengeteget tanulhatunk belőlük. Reagálnak a világban végbemenő

folyamatokra, a világ más és más tereiből szólnak ki, van bennük történelem, erotika, szerelem. Élő és holt társakkal kommunikálnak, felelevenednek bennük olyan klasszikusok, mint Dante, Arany János vagy József Attila. A sorokban nem egy bonyolult, kódolt költői nyelvel, hanem egy természetes, képi világban rendkívül gazdag beszédmóddal találkozunk.

Ahogy fentebb már szó volt róla, a könyvben nagyon erősen jelen van a metafizikai jelentéstartalom, s engem ez szólított meg leginkább a versekben. Azt hiszem, az Énhez, az Istenhez és a halálhoz való viszony az a három alapkőve az ember – a gondolkodó ember – gondolkodásának, mely jóformán egy életen át végigkíséri, még ha fel is hagy a szkepszissel, és belátásra is tér ezekben a kérdésekben. És amióta világ a világ, futjuk ezeket a köröket. Ahogy majdnem minden igazán fajsúlyos kérdésben, itt is vethetünk egy pillantást az ókori gondolkodókra, akik felfoghatatlanul távol vannak tőlünk az időben, de ugyanolyan kérdésekkel foglalkoztak, mint mi, és ugyanazokra a kérdésekre igyekeztek választ találni. Például, hogy mi végre vagyunk a földön, hogyan kerültünk ide, és hova kerülünk ezután. A különböző filozófiai iskolák mind ezekre a kérdésekre szolgáltak válasszal, és legtöbbször az élni-tudás segítségét célozták. Hisz ezek olyan útvesztők, amelyekben az ember elvész, eltéved... Így nem véletlen, hogy ésszerűbbnél ésszerűbb magatartási formákat tanítottak. A költészetnek nyilván nem az útmutatás a sajátja, hogy is lehetne az? Véleményem szerint – lévén a kérdést borzasztóan sok oldalról lehet megközelíteni, és valószínű mindegyik válasz igaz – sokkal inkább a talajvesztés, a zuhanás megélésének rettenete és szépsége. Zalán költészetére pedig ez rendkívül jellemző, mert nem csupán sejtetni akarja a zuhanást, itt ténylegesen zuhanunk. Ez nagy érték egy olyan korban, ahol sebezhetőségünket nagyrészt takargatjuk, mert ez lett belénk kódolva.

A zuhanáshoz kapcsolódóan fontos a bűntudat vissza-visszatérő jelenléte, ami ennek a költészetnek lényeges eleme. Sokat nem tudunk meg róla, és nem is kell megtudnunk. Sokkal inkább érezzük feszült vibrálását a sorok között. „Mindenki boldogtalanságára élek”. „Legjobb lenne de az is nagyon / ottfe-

lejteni magam egy padon”. Hasonló a helyzet a halál-témával is. A halál több fajtájával is találkozunk a sorok között: egyrészt a halál tényleges megtörténéseinek vagy megtörténének terhével, vagy éppen feloldozó szerepével. Másrészt a belső halál/haldoklás folyamatos feltűnésével, melyek inkább állapotok, mint történések. Ám erre akár válaszul szolgálhatnak az alábbi súlyos sorok, de leginkább a versrészlet első két sora:

„Én
nem haldoklom
én így élek
nincs ebben gőg
sem alázat
sem ítélet
annyi vagyok
amennyit a létből
súlyom kiszorít”

(Haldokolva élet)

Isten a maga jelen-nem-létében van jelen ebben a világban, és viszonylag intenzíven van jelen. Visszatér a versekben, eltávolodott, inkább rossz, mint jó létező nem-létezőként. Elvéve azonban – ami engem minden esetben nagyon váratlanul ért – tényleges jelenléttel is szembesülhetünk.

„Homály
llyenkor Isten
a szemembe néz
Ez lehet a halál állapota
Bevallom már
nem érint
amiben benne vagyok”

(Kilobbant nap)

Különösen meglepő a könyvben, hogy az erotikus versekben sem jelenik meg semmilyen jellegű föloldozás. Ezek is a hóval fedett világ részei, holott testi és lelki beteljesülés egyaránt történik bennük, a pillanatok heve némelyikükben szinte szikrázik. A feltételezhető kötelek valamiért mégis szétszakad, vagy valami miatt létre sem jöhet, s így az egész valami borzasztóan fájdalmas, meg sem nevezhető, inkább csak érezhető, vibráló állapotú transzformálódik.

„patkányok szimatolják tétova lépteim orruk
hintázó horgászdugók
a megáradt szemétben. mosakodj utánam a
csontodig
a lelkedig fertőtlenedj ha a sötétben hozzád-
sáppadok
a függöny mögött már ott állnak az árnyak
ajtónkhoz
s e lány békében csöndben megérik a rettenet.
megértsd
a villanypóznák reménytelen üzenetét: ne
kutasd az
éjszakában eltűnteket: ne kutass engem sem
magadban
mert szívedbe tapos és megöl a sötét”

([már mindent megtehetsz velem csak szeretned nem szabad. nagy kertben...])

Platón – bár életművében rengeteg paradoxonnal találkozunk – különbséget tesz az őrzöngő költészet és a csupán szakértelemből származó költészet között. S bár Platón azért tartja nemesnek a „szent örületben” leledző költőt – míg a másikat a kézművesek közé kategorizálja – mert úgy véli, az isteni világ tolmácsa, véleményem szerint az erről való gondolkodásunkra máig hat a platóni álláspont. Azt az egyet leszögezhetjük, hogy az általunk tárgyalt könyvben ez a két megállapítás kéz a kézben jár, hisz a fajsúlyos tartalom mellett a magas mesterségbeli tudás tovább fokozza a vissza-visszatérő katarzis élményét.

Ajánlom a könyvet minden olvasónak, minden szakmabelinek, aki mély és megrendítő versélményre vágyik, és zuhanórepülésre önmagában.

(Zalán Tibor *legszebb versei*, AB-ART, 2016.)

Stamler Ábel

„Az író természetes állapota a szemlélődés”

Bertha Bulcsu balatonyöröki szobrának avatására¹

„Fent ülök a hegyen, és verem az írógépet. A történet, amin dolgozom, itt játszódik a Balaton partján, s néhány hónapja még naivul azt hittem, hogy a helyszín közelsége megkönnyíti a munkámat. Kiderült, hogy megnehezíti. Az ablakon betükröző fény, a vízen végbemenő mostani események megzavarnak, elterelik a figyelmemet arról a valóságosabb tőről, hajóácsműhelyről, mely az emlékeimben és képzeletemben él.” Ezek a sorok a *Medvetáncoltatás* című kötet egyik novellájában, *A mágneses betonban* olvashatók. Túl azon, hogy maga a helyszín adja magát, van valami nagyon fontos ezekben a sorokban, ami az emlékezéssel kapcsolatos. Bertha Bulcsu azt írja, hogy az éppen előtte elterülő víz és az események elterelik a figyelmét arról a „valóságosabb” tőről, mely az emlékeiben, a képzeletében él.

Napjainkban mi sem aktuálisabb, mint az emlékezetpolitika kérdésköre. Némi túlzással azt mondhatjuk, hogy nem telik el úgy nap, hogy szóba ne kerülne körülöttünk valamilyen formában; pro és kontra érvek hangoznak el bizonyos szobrok és emlékművek mellett, illetve ellenében. Szerencsés helyzetben van az a település, amelynek vezetése jól megfontolt érvek és átgondolt stratégia mentén dolgozza ki a település arculatát, ami a köztéri alkotásokat illeti. Jelen esetben nem pusztán a választott személyekre vonatkozik az elismerés, hanem a meghívott alkotókra is. (Akinék kétségei lennének, nézzen körbe az ország bármely pontján.) Az emlékezés, az emlékeztetés fogalmi szorosán összefonódnak, mégis, mi az utóbival szeretnénk inkább foglalkozni. Elsősorban a befogadói közeg érdekel bennünket. Mire emlékeztet, mire emlékeztessen bennünket egy köztéri alkotás, jelen esetben Bertha Bulcsu szobra? Mennyiben kell imagináriusan tekintenünk egy alkotásra? Hozzásegíthet-e bennünket ahhoz, hogy a „valóságosabb” személyt és életművet, esetleg ezek egyes elemeit, vagy összjátékát valóban megragadjuk, élővé tegyük a magunk számára?

Bertha Bulcsu életrajzát és életművét aligha kell bemutatni a jelenlévőknek, mégis, egy ilyen alkalom azt kívánja, hogy számat vessünk, elsősorban az életművel. Életében számos kötete jelent meg, amelyek között találunk regényeket, novellás- és interjú-köteteket, szociográfiát, hangjátékokat. Több műfajban is magas színvonalon alkotó szerző, valamint szerkesztő volt. Regényei (például a *Füstkutyák*, *A bajnok élete*, vagy a *Tűzgömbök*) az adott kor élő lenyomatait (ne felejtsük el, hogy az egyik első magyar *roadmóvi-*

¹ A 2020. szeptember 5-én, Balatonyörökön elhangzott beszéd szerkesztett változata.

et is neki köszönhetjük!); novellái, karcolatái, glosszái (például az *Egy író állatkertje*, a *Medvetáncoltatás*, vagy az *Árnyak és lovasok* kötetei) élete gazdag élményanyagának mindig aktuális, de valójában távolba mutató, sokszor a jövőre pillantó és máig ható jelzései, egy olyan utókor számára, amely talán nem becsüli kellően a Balaton és a kor egyik legfőbb krónikását. Írókkal, költőkkel, színészekkel készített interjúi – amelyekben a magyar kultúra olyan meghatározó alakjaival beszélgetett, mint Csoóri Sándor, Hernádi Gyula, Hubay Miklós, Kalász Márton, Nagy László, Örkény István, Takáts Gyula, Tüskés Tibor, Várkonyi Nándor vagy Weöres Sándor – az interjúkészítés remekei közé tartoznak. De ide számíthatjuk a nevezetes *Öninterjú* is, amely a maga néhol ironikus modorában is körbejárja a számára legfontosabb kérdéseket, amelyeket egy interjú keretében egyáltalán lehetséges.

Emléke élő, amelyet a halála után megjelent *Bertha Bulcsu emlékkönyv* is bizonyít, melybe – a teljesség igénye nélkül – az alábbi barátok és pályatársak írtak: Ágh István, Bata Imre, Jovánovics Miklós, Kiss Dénes, Lócsei Gabriella, Makovecz Imre, Supka Magdolna, Tüskés Tibor. Legjobb tudomásunk szerint szeptember 20-án lesz látható az *In memoriam Bertha Bulcsu* című hommage-film is, amely a Magyar Művészeti Akadémia sorozatában jelenik meg. Ne feledjük, hogy a szerző az MMA alapító, Szabó Tamás szobrászművész pedig rendes tagja.

Ahogy a *Baltoni évtizedekből* elhangzott részlet is mutatja, e helyen a legfontosabb inspirációt éppen a balatoni tárgyú írásai jelentik. „Az egész Dunántúlt bejártam, de a meghatározó az életemben ez a kemenesaljai táj, a Balaton-felvidék...ennek a stigmáit hordom magamban, ahogy azok a furcsa bazaltkúpok ott emelkednek, a téli lekopott tájon... Ez... ez maradt meg bennem. Én úgy érzem, a táj, a földrajzi környezet szinte meghatározza az ember személyiségét, jellemét, karakterét. Már csak ezért is fontos ábrázolni.” - válaszolta Fekete Gyulának egy a *Jelenkorban* megjelent interjúban. Amikor a Balatoni évtizedeket olvassuk, a nagyszerű írásműben érzékeljük azt is, hogy egy kordokumentummal van dolgunk. Jelentős része mára történelem. De olyan történelem, amelyet valamennyi balatoninak, s a Balatonhoz kötődő embernek ismernie kelle-

ne. E témában írt novellái, publicisztikái ezzel szemben ma is eleven frissességükkel képesítik el az olvasót, mintha nem változott volna semmi, csak az anyagi feltételek. Az általános mentalitás riasztóan állandó...

Bertha Bulcsu sok szempontból kapcsolódott az ökológiai gondolkodáshoz is. Noha nem rendszeres formában fejtette ki gondolatait e kérdésről, mégis, számos novellájában, publicisztikájában megjelenik ez, amint életvezetésének bizonyos részeiben is. Nagy Franciska, az író özvegye írta balatongyöröki telkükkel kapcsolatban: „A '67-ben megvásárolt telket soha nem érezte a tulajdonának, csak ideiglenesen a gondjaira bízott földdarabnak, és élettérnek, melyen testvériesen megszózott az eredeti birtokosokkal: siklókkel, zöld gyíkokkal, fácánokkal, vadnyulakkal, cinkéssel, hangyákkal, peléssel, pocokkal, vad-disznókkal, kóbor macskákkal és be-betévedő őzokkal.” Az ember és a természeti, valamint az épített környezet viszonya nagyon erőteljesen foglalkoztatta, s ez éppen balatoni-tárgyú írásaiban jelenik meg a leghangsúlyosabban.

Hernádi Gyula írta róla 1990-ben: „Bertha Bulcsu. Megáll terpeszállásban, ránk tűzi világos, vérző tekintetét, és elmondja falhoz vágó, negatív utópiáit. Hogy vége mindennek, mindig vége mindennek, hülyék birodalmában teszünk-veszünk, hogy szétrobbannak a szárazföldi hajók, hogy bele kell ereszkedni a homokba, hogy nincs már selymes hónalj, szerelmes ráció, csak szénné égetett kutyák ugatnak, és elborítja a falakat az ajtónállók orrfacsaró »illata«, hogy a fonnyadt, sárga zacskókban sperma helyett tegnapelőtti eszmék gyülekeznek. Kiabál, ordít, tajtékszik, csilapíthatatlan. Aztán hazamegy szépen, és megírja a legjobbak közül való tíz oldalt.”

Bertha maga is többször megállapította, hogy hangulati ember. Közéleti érdeklődésének megnyilvánulásai látszólag ezt támasztják alá, azonban megkockáztathatjuk, hogy csak a felszínen: nyelvezetében, témaválasztásában, esetleg viselkedésében hektikus. Az alapállás, a szemlélődő író magatartása és a számonkért elvek állandók. *Újabb nép a parton* című írásának egyik tétele a következő: „Egyszer jó lenne megvizsgálni, hogy a nyomor vagy a jólét, az erkölcsi és közösségi követelmények hiánya, az etikai normák meglazulása vagy az országhoz, nemzethez tartozás érzésének

elhalványulása demoralizál-e jobban.” Ugyanakkor *Emberek a réten* című novellája – amelyben a Tapolcai út mellett németek, lengyelek, csehszlovákok a szerző előzetes elképzelése ellenére nem elvesztettek valamit, hanem gombát szednek – a következő tételmonddal végződik: „A gombaszedő emberek nemzetközi gyülekezetét nézve olyan érzésem támadt, hogy a civilizációs bajok, a közlekedési csődök, a krónikussá vált energiaválság és minden más válság ellenére is van még remény. Az emberek minden helyzetben megtalálják magukat, s reagálásuk, cselekedetük iránya kiszámíthatatlanul egészséges.” A két gondolat közötti látszólagos ellentmondás könnyedén feloldható. Pusztán arról van szó, hogy két szögből, különböző perspektívákból láttatja ugyanazon korszak élethelyzetének abszurditását. S azt is, hogy demoralizált állapotban is felcsillanhat valami kiszámíthatatlanul emberi.

Szabó Tamás Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész alkotása az állandóságra, az emberi, az egyedi mögött megbúvó ideára irányítja a figyelmünket.

A szobrászművész 1979-ben végzett a Magyar Iparművészeti Főiskola üveg szakán. Wehner Tibor írja Szabó Tamás indulásáról a következőket: „A tradicionális tárgyformálás módszerétől nem szakadt, nem rugaszkodott

el a napjainkig ívelő több mint három évtizedes munkássága során sem. Már az első, érett alkotásai is a klasszikus szobrászati technikákkal, a mintázással és öntéssel, a faragással kivitelezett, a hagyományos anyagokat – a bronzot, a követ és a fát – felhasználó kompozíciók voltak, s az ezen anyagválasztást és technika-alkalmazást tanúsító későbbi művei is az évszázadok során kikristályosodott és újabb évszázadok során jelenünkig változatlanul fennmaradt formai és műfaji kategóriák kritériumainak megfelelően, az autonóm szobrászati alkotás – az ún. kisplasztika és a monumentális szobor – státusát és pozícióját vállalva és reprezentálva valósultak meg.” Szabó Tamást első munkáitól kezdve foglalkoztatták a büsztök és a portrék, kezdetben porcelán fejek formájában is. Bertha Bulcsu mellszobra is szervesen illeszkedik eddigi munkáinak sorába. Itt elsősorban Barcsay Jenő Szentendrén és Szemere Pál Pécelen található portréit emelnénk ki. Rodin és Brancusi hatását többen is kiemelték esetében. Szabó egyre inkább a jellemző karakter, úgy is mondhatnánk, archetípus megragadására törekszik. Bertha Bulcsúról készített művében is érezhető az a szakralitás felé nyitott idol- vagy totemszerűség, amelyre valamennyi kritikusa felfigyelt műveivel kapcsolatban. A portré és a kőtalapzat közötti könyvek tovább emelik,

bizonyos értelemben túlemelik a modellt a kőtalapzaton, mintegy rámutatva az emlékezet szükségyszerű fókuszpontjára, a személy és életmű egységére, harmonikus voltára, valamint arra a mögöttes minőségre, amely mindig „valóságosabb”, mint az aktuálisan látható személyek, események.

Bertha Bulcsu portréja minden egyedisége mellett az egyetemesre, a jellegzetes arc

mögött is mindig azonos tekintetre irányítja a figyelmünket. Ha felütésként Bertha Bulcsúval azt mondtuk, hogy „az író természetes állapota a szemlélődés”, Szabó Tamás szobrára tekintve most úgy fogalmazhatunk: az ember természetes állapota a szemlélődés. De ennek eléréséhez a „mindig azonos tekintetre” kell szert tennünk. Erre is emlékeztethet bennünket Szabó Tamás alkotása.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Trianon I.

Mozsár Eszter

MÉSZI 60

Játék a fényekkel, pillanatokkal, ötletekkel

Hatvan esztendő, abból negyvenöt alkotói év. Mészáros T. László fotóriporternek szeptember 19-én, a Kulturális Örökség Napján nyílt életmű-kiállítása a Balatoni Múzeumban. Nehéz összegezni az elmúlt évek termését, ám megpróbáltuk, néha csapongva az emlékek szövevényes hálójában. Az olvasók engedjék meg a tegeződést, húsz évvel ezelőtt ugyanis asszisztenseként dolgoztam Mészinél, akkor indította stúdióját Zalaegerszeg belvárosában.

Ha végignézzük a tárlatot, mindenből egy kevés. Fényképek, fotók, videók az animációs filmekről, játékok, kiadványok. Ha gondolatban a középkorba ugranánk, polihisztor lehettél volna akkoriban.

Nem jársz messze az igazságtól, gimnazista korom óta példaképem Leonardo da Vinci. Persze én nem érek fel hozzá, ám tudós, korát megelőző kutatásai, mindent fürkésző szelleme ámulatba ejtett. Volt egy személyes mentorom, akinek tulajdonképpen kreatív pályám indulását köszönhetem. Ő az egervári plébános, Lamatsch Endre. Megszerettette velem a sakkot, ami máig kedvenc időtöltésem. Róbert és Tamás fiamat sakkversenyekre vittem. Tomi hatszor szerzett ezüstérmet országos bajnokságon és csapatban Európa-bajnok lett. A sakkban elsajátított logikus gondolkodás nagyon jól hasznosítható az életben, a problémamegoldás során.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Születés

Ugyanúgy kockáztatni kell és előre tervezni. Vagyis a lehetetlent valóra váltani. Ez ugyan csak igaz a fotózás során. Visszakanyarodva a plébánoshoz, ezen kívül pingpongoztunk, kártyáztunk, ministrálás után sokat beszélgettünk. Titokban többször beindítottam a templom orgonáját, még zenét is szereztem. Érdeklődő voltam. Édesapám ötéves koromban megtanított írni, olvasni, számolni. Sok idő jutott így minden más tevékenységre, a világ felfedezésére. Általános iskolában pálcika emberkéket rajzolgattam osztálytársaim tankönyveibe, s a lapok pörgetésével egy rajzfilm kerekedett. Hetvenkét darabos színes ceruza készlettel büszkélkedtem akkoriban, amikor a többség hatosat használt. Nem felejttem, amikor első osztályos tanítóm azt hitte, hogy apám rajzolta az egyik iskolai feladatot helyettem. Az Iciripiciri című mesét illusztráltam. A Zrínyi gimnáziumban Borbás György vezette a rajzsakkört. Monotípiát, linómetsetet csináltunk, megtanította a sokszorosító grafikát. Az írógépek és stencilek világában kétszínű klubmeghívót nyomtattunk. A rajzolható modelleket az utcáról csábítottuk fel húsz forintért. Akkor 1 forint 20 fillér volt a parizeres szendvics a büfében.

Fiatalon kezdted a filmezést. Ki adott inspirációt?

1975-ben bekapcsolódtam a Lackner László által vezetett amatőr filmes klubba, amit az egykori MMK-ban tartottak. Egy év múlva a Karrierista című, parafadugós animációm bejutott az országos döntőbe. Az Ifjúsági Házban működött a Stúdió Dokumentációs Központ, Zóka Gyula, id. Balaicz Zoltán, Szabó Imre mellett én is aktív dolgozója voltam. A mai digitális technikával már mindent lehet. Fényképezőgéppel készítem a mozgófilmeket. Négyszer jobb képminőséget produkál, mint amire szükség van. A mozi vetítősávnán hihetetlen élmény viszontlátni. Tervezek egy másfél órás filmet, Nagy Bernadett bábjaihoz lenne a forgatókönyv. Vele a közösségi oldalon találkoztam, feltűnt, hogy falubeli. Felkértem, hogy Varga Endre zenész barátomat formálja meg cserépből, aztán már az egész Happy Dixieland Bandet, majd a közönséget, így született a Koncert című film. Mindegyikhez külön zeneszerzőt kértem fel. A Láng című animációhoz Takács Ferenc, a zalaegerszegi Pálóczi zeneiskola ütőhangszeres tanára komponált zenét. A Tolvajét Babos Judit szerzte és Korb Attila hangszerelte, amit a dixi zenekar játszott fel. Ezzel az alkotással öt díjat nyertünk. Bánhegyi Bélával a Holdraszállításban és a Márton köpenyében dolgoztam együtt. A Kórushoz Orbán Hota Sándort kértem fel.

Említetted, Betti bábjai annyira rabul ejtettek, hogy felkérted, írjon hozzájuk mesét. Gavallér vagy, mert a kiállítás megnyitóján meglepted őt – karácsony helyett – az első példányokkal. Miért kalandoztál ebbe a világba?

Mindig szerettem a kedves, humoros történeteket, a gyermeki lelkületet. Emlékszel, téged is mindig nyaggattalak, írd már mesét. Bettivel közös könyvünk előtt Főző Laurát kértem fel, annyira megtetszettek a mandalaképei. Kávészás közben jött a mesekönyv ötlete, bár szabadkozott, hogy csak verseket ír. Néhány hét múlva hívott, hogy elkészült a felével, s már megtalálta a főszereplőt, Dávid Anita bábját. Így kelt életre a zalai kobold, Zöld Leopold. Hosszú folyamat volt, tizennyolc figurát kellett készíteni, volt műtermi fotó-

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Remény

zás, aztán eljutottunk a Csácsi Arborétumba. Izgalmas vállalkozás és kaland, a műhelytitkok külön történetet érnek. Laura kertjében kerestünk zöldborsót, a konyhajelentekhez a hévízi borfesztivál piacán kézműves nénivel fonattam kis kosarat, az erdésztől kérget kértünk a berendezéshez. A műteremben az enteriőrhez használt, leszáradt levelek helyett éjszaka, elemlámpával kerestem frisseket. Az elázott főszereplőt édesanyám öntözőkannával varázsolta vizesre. Egyébként szeretek felkarolni olyan embereket, akikben látok fantáziát. A társasjátékokhoz körmendi rajztanár, Iván Ivett lett a partner. Ő készítette a Vízimalom meséihez is az illusztrációkat. Az amatőr fotós, világot járt háziorvosnak, Bakler Ferencnek én szerveztem kiállításokat.

Még mindig nem beszéltünk a fényképezésről, mégiscsak fotóriporter vagy, ez a munkásságod gerince. Mikor jött ez a szerelem?

Amikor bevonultam katonának a határőrséghez, akkor kezdtem intenzíven fotózni. Egyik társamnak segítettem, együtt laboráltunk. Otthon összeállítottam egy színes fotólaborot. A Zalai Hírlaphoz már színes fényképekkel

kopogtattam be. Hári Sándor így fogadott: „Ne hozzon ide Ofotért-es képeket”! Először nem hitte, hogy én csináltam őket. Aztán mégiscsak látott bennem valamit, kezdőből végül szakképzett lettem. 1987-ben kaptam a MŰOSZ fotóriporteri szakmai oklevelet, tizenöt évig dolgoztam a megyei napilapnál. Büszke vagyok, hogy az első fotós Nívódíjat nekem adták a kollégák. 1988-ban volt az első önálló kiállításom. Ebben az időszakban készítettem a zsáner-, illetve szociofotókat, jártam a megyét Simson motorral. Szerettem meglesni a falusi embert a maga egyszerűségében és okosságában, tisztaságában. Együtt éreztem velük, hiszen jómagam falun cseperedtem fel.

Takács Kata segített a jubileumi installáció elkészítésében. Mondd csak, mekkora anyagból kellett válogatnotok?

Eredetileg márciusban lett volna a kiállítás, a vírus miatt őszre tolódott. Nem volt könnyű átnézni ekkora anyagot, mivel 3 milliónál több digitális felvételem van, a múzeum falára száz került. Láthatod, hogy ez mennyire átfogó. Köszönöm Németh Péter megbízott igazgatónak, Havasi Bálintnak és Major Katalin művészettörténésznek a lehetőséget és a segítséget. Közben más feladatok is megtaláltak. Ha jól számolom, jelenleg húsz projektem van folyamatban. Szerelmem Székelyföld, s székelyföldi ételek. Tavaly szeptemberben jelent meg a Szerelmem, Magyarország. És most egy teljesebb bővítésen dolgozom. Készülődik a Szülőföldem, Egervár képes album. Ezt nagyon régóta terveztem. Közben Kovács Viktória ötlete alapján a nagymamák süteményes receptes sorozatát készítjük, gyűjtjük az anyagot, „Mama sütije” a munkacím. A társasjátékokat sokan keresik, egyéni igények alapján. Legújabb ötletem Trianonnal kapcsolatos, a fotók készen vannak, 18 magyarországi és 12 elcsatolt területen lévő vár szerepel a játékban, s információk a képes kártyákon.

Mikor készítetted az első társast?

1985-ben sógorommal szerettünk volna kihozni egy százféle változatot tartalmazó tábla-játékot. A licence-et megvette az Országos Tankönyvkiadó. Hosszú történet, de önhibánkon kívül hat évig pereskedtünk. Amúgy két játékszabadalmunk van. Az egykori ofszetnyo-

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Bicikli

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Kovács

mást azóta felváltotta a digitális technika. Ez nagy segítség a fényképezés, a kiadványkészítés során, ugyanis én szabályozom a példányszámot és bármikor lehet utánnyomni.

Van egy újabb ötleted, a kiállításon egy karika-

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Utolsó fénysugár

túra gömbpanorámát látunk, bebújhatunk alá.

Ilyet még senki nem szerkesztett Magyarországon. Papp János barátomnak adtam feladatot. A cége készítette a millenniumi országzászlókat. A Zalai Hírlapos karikatúrákból rajzoltam panorámát, ezt később fényképekre lehet cserélni, tehát a szerkezetet másra, máskor is lehet használni.

Állandóan mozgásban vagy, a légifotózást sem hagyhattad ki. Nem féltél odafent?

Húsz-harminc éve nem volt drón, megszenvedtem ezekért életem kockáztatása árán. Mondhatni, berepültem egész Magyarországot. Máig értékes kordokumentációk. Kisrepülő, sárkányrepülő, egyedül helikoptert nem próbáltam. Felszálltam Sármellékről, Tökölről, Szegedről, Zalakarosról. A legnagyobb kör Zalaegerszeg-Szombathely-Győr-Tata-Balaton volt. És még a jó időt is meg kellett rendelni. Volt, amikor csöpögött a benzin a nyakamba, a pilóta csak annyit felelt, most ne gyűjtsak rá. Szintén meg kellett gondolni odafent, hogy hány tekercs filmet cseréljek. Az egyik cég egy kilométeres vasútépítő gépéről hat méter hosszú képet készítettem prospektus-

ba, s az irodaház falára. Ezt csak repülőről tudtam megoldani. Bárhol legyenek egyébként - földön, vízen, levegőben - az exponálásakor tudom, hogy mit hol fogok használni, közben videózom, így dokumentálok.

Tavalyelőtt felvettek a Magyar Alkotóművészek Nonprofit Kft-be, tavaly pedig a Magyar Fotóművészek Világszövetségébe. Milyen kötelességgel jár ez számodra?

Zalai Hírlapos koromban részt vettem néhány pályázaton, de most érkezett el az idő, hogy komolyabban foglalkozzam ezzel. Igaz, aktív szereplést kíván tőlem, de nem bánom, sőt. Tulajdonképpen ennek köszönhetem, hogy felmerült az életmű-kiállítás ötlete. A MANK-ba Kotnyek István kanizsai fotóművész ajánlott, aki máig példaképem. A másik Koltay Gábor Balázs Béla-díjas filmrendező volt. A világszövetségbe Zágón László, ugyancsak nagykanizsai fotóművész ajánlásával kerültem. Ezek a nagy nevek arra ösztönöznek, hogy folyamatosan pályázzak, több díjazott képem van. Amikor a téma és a kiírás enged, a régebbieket is versenyeztetem.

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Egervár Várkastély

Gyermekként édesapádtól sokat tanultál, ám édesanyád is ott volt mindig a háttérben, sőt. A kiállításodat ő nyitotta meg videón.

Igen, rá mindig számíthattam, pedig sokszor égetnivalóan rossz kölyök voltam. Egyszer megtréfáltam, mert meghamisítottam a lottó feladást igazoló szelvényét. Szegénykém, azt hitte négyesünk van, a faluban szétkürtölte a „jó hírt”. Alig mertem bevallani, én voltam. A fenekemen kettétört fakanalat a napokban dobta ki, eddig őrizte annak az esetnek az emlékét.

Hatvanéves múltál. Hogy bírod a munkát, ezt a tempót?

Nagyon jól, mindig izgága, mozgékony voltam. És lekopogom, nem vagyok beteges. Amíg csak tudok, megyek. Négy gyermek büszke édesapja vagyok, mindegyik különböző területen sikeres, s miután a negyedik is elmúlt 18 éves, az életem új irányt vesz, sok új ötlettel, alkotói szabadsággal és társsal. Az élet csupa kaland és humor. Csak észre kell venni.

Turbuly Lilla

Angyalszerelem

A Budapest fölött az ég című előadásról

Képek forrása: Anyaszínház

Az RS9 Színház pincemélyi söntéspultja mögött fiatal nő tesz-vesz, mosogat. Működik a büfé. Vagy mégsem? A sorba rakott székeket és a színes ruhákba öltözött, fényképezőgéppel csattogtató Kassai Lászlót látva azonban nyilvánvaló, hogy az utcáról máris az előadásba csöppenünk. Ez jó ómen, hiszen legutóbb Csehov *Cseresnyéskertjének* igen jól sikerült adaptációja, a *CsRSnyés* kezdődött itt. És nem ez az egyetlen hasonlóság a két előadás között. Mindkettő egy klasszikus műből kiindulva beszél a mai Magyarországról, és mindkettő bejárja az RS9 Színház termeit-tereit.

A *Budapest fölött az ég* Wim Wenders kultikussá vált, 1987-es filmjén (Berlin felett az ég) alapul. Míg abban a 80-as évek Berlinjét szemléli a két angyal, Cassiel és Damien, itt a 2010-es évek jellegzetes budapesti helyszínei között vándorolunk. Szó szerint, hiszen az angyalok a büfé után a színház három terme (a Vallai kert, a Fehér terem és a jelző nélküli színházterem) között kalauzolják a nézőket. Így jutunk el a bulinegyed kocsmája után egy buszmegállóba, kórházba, vagy éppen egy születésnap házibuliba. Ez a vándorlás amellest, hogy jótékonyan tagolja a három és félórás előadást, megkönnyíti a néző bevonódását, teremt valami, erre az estére szóló közösséget a játszó és a közönség között.

Csikós Attila és Menszátor Héresz Attila a film karaktereit átírták, a hazai közeghez igazították, miközben utalnak az eredetire is. Jó példa erre a női főszereplő, Marion, aki Wendersnél artista, itt azonban (szülői nyomásra) sebészorvos lesz belőle, hogy aztán visszatérjen énekesnői álmái-

hoz. Az előadás egyik jelenete azonban megidéri az artistaságot: a terembe belépve mintha egy kötél-táncos produkcióhoz készülődve látnánk Mariont, aztán kiderül, hogy szexuális szerepjátékról van szó. Történelemtanárból lett hajléktalan, kallódó, agresszióba menekülő tinédzserek, és egy egészen sajátos magyar „találmány”: a jobb- és baloldali meggyőződésű, egymást folyamatosan gyilkoló sziámi ikrek – csak néhány példa ebből a sajátos magyar panoptikumból. Fontos változtatás az is, hogy itt nem két férfi, hanem egy férfi és egy nő angyal szemléli a város és lakói életét.

Menzátor Héresz Attila rendezése egyensúlyban tartja a magán- és a közéleti szálát. A *Budapest fölött az ég* legalább annyira egy erjedő-merülő, értékvesztett város és ország látképe, mint amennyire szerelmi történet és emberi léttörténet.

A buszmegállóban összegyűlő emberek kis társadalmi keresztmetszetet adnak, természetesen csak a középosztály tömegközlekedő alsó részétől lefelé. A legkiszolgáltatottabbak elleni agressziót egy labdát a fémfaláknak és a tövében fekvő hajléktalannak rugdosó, gyomorszorító jelenettel mutatják meg. Direktebb módon szól hozzá a honi megosztottsághoz a már említett jobbos-balos sziámi ikerpár (Maday Gábor és Gerner Csaba) szerepeltetése. Marakodásuk egy, a nemzeti ünnephez

való viszonyunkat körbejáró jelenetben egyszerre mulatságos és keserű paródiába csap át. Van itt Széchenyi és Kossuth, Petőfi és Ady, nemzeti zászlóval letakart baloldal és Szendrey Juliska mint rendezvényszervező. Ez a karikatúraszerűen elrajzolt jelenet kissé kiüt a többi közül, de a humor nem csak itt, az előadás több más pontján is megjelenik.

A magánéleti szálon Mariont, a sebész doktornőt követhetjük egy sikertelen műtét utáni szakmai meghasonlásától Damiennel való találkozásáig. Kálóczi Orsolya tartást és törekénységet egyaránt megmutat Marionból, meg valami kétségbeesett, belső hiányérzetet, miközben az énekes betéteket is szépen oldja meg.

A két angyal a filmből ismerős fekete kabátokban van jelen, figyel, majd a jóindulatú, semleges szemlélő nézőpontjától távolodva egyre inkább bevonódik a halandók életébe. És nem csak Damien. Az előadás lényeges újítása, hogy a Damien – Marion történet mellé odateszi Damien és Cassiel kapcsolatát is, behozva ezzel még egy szerelmi szálát. Csáki Rita pillantásokból, gesztusokból nagyon finoman rajzolja meg Cassiel reménytelen szerelmét, miközben Damien csak Marionra figyel. Menzátor Héresz Attila is tekintetből, mimikából építkezik. Mindketten a jelenlétük súlyával, a figyelem erejével dolgoznak, amibe azért befér

néhány feloldó poén is (például amikor már hatodszor költözünk másik terembe, Csáki Rita komoly arccal küldene bennünket a Deák téri templomhoz.)

A teremváltásokkal és rendezői ötletekkel sikerül elérni, hogy a szűkös hely és technika ellenére az előadás látványvilága is megkapó. A téglafalon lecsúsztatott cipők fájdalmas érzéketlenséggel idézik meg a második világháborús Duna - partot. Budapest felhős kék ege is odavetül a falra, máskor egy lepusztult kórház vagy egy cirkusz és egy képzeletbeli budoár keveréke fogad bennünket. Látványos Damien angvallétból való kivetkőzésének jelenete is.

A fő történetzálon kívül számos kisebb, ám korántsem jelentéktelen történet ismerhetünk meg, vagy legalábbis bepillantunk ezekbe az életutakba: az öngyilkos zeneszerzőébe, a kisgyermekes anyáéba, a Benetton vagy inkább papagáj színekben pompázó fotóséba. A szűk közön-séggel majdnem azonos létszámú társulat fegyelmезetten, egymásra figyelve játszik. A már említett főszereplőkön kívül Buda Géza hajléktalan figuráját külön is meg kell említeni. Kicsit olyan, mint a CsRSnyésben Firs, aki nem megy sehová szeretett színházából: az otthontalan tanár a kiürült kórházban marad.

Közel fél év szünet után, ezzel az előadással

nyitott újra az RS9. Ha a néző rászánja az idejét és a figyelmét, és végigmegy a színesekkel ezen a budapesti vándorúton, nem fogja megbánni. Biztos, hogy mindenki mást visz magával, a történetfolyam más-más része sodorja el. És azt is eldöntheti magában, hogy vajon Cassiel is odahagyja-e az angvallétet a reménytelen szerelemért – mert ezt a kérdést az előadás nyitva hagyja.

Csikós Attila – Menszátor Héresz Attila:

Budapest fölött az ég

Az RS9 Színház és az Anyaszínház közös előadása

Játsszák: Kálóczi Orsolya, Csáki Rita, Menszátor Héresz Attila, Kassai László, Maday Gábor, Gerner Csaba, Miklós Marcell, Kókai János, Benkő Bence, Farkas Dani, Kadlót Zsófi, Iszak Dorottya, Buda Géza

Dramaturg: Sediánszky Nóra

Mozgás: Kántor Kata

Jelmez: Réz Ági

Díszlet: Vadász István

Rendezőasszisztens – Hang: Csapó Márta Borbála

Fény: Nagy Ferenc

Rendező: Menszátor Héresz Attila

RS9 Színház, 2020. szeptember 8.

Csekő Tibor

A valóság és a képzelet határai

Amikor az ember eldönti, hogy megnéz egy filmet, sok egyéb dolog mellett (ki a rendező, kik a színészek, mennyi a játékidő stb.) a cím az, ami felket(het)i az érdeklődést az adott mű iránt. A cím, amellet, hogy nevesíti a filmet, (könyvet, albumot) egyfajta műfaji besorolást, illetve adott esetben a cselekményre utaló részt is tartalmazhat. Ez a „jelző” sok esetben rövid, tömör, s rögtön mutatja, hogy mi az, amire számíthatunk, mint például a Guy Ritchie-féle *Blöff*, vagy az Alejandro González Iñárritu munkája, *A visszatérő*.

De akadnak tartalmasabb darabok is, mint a fent említett brit rendező másik kult-státusznak örvendő *A ravasz, az agy és két füstölő puskacső* című munkája, vagy Schwechtje Mihály *Remélem legközelebb sikerül meghalnod*, vagy az e tekintetben talán világbajnok Andrew Dominik mozija a *Jesse James meggyilkolása, a tettes a gyáva Robert Ford*.

Horvát Lili második nagyjátékfilmje, a *Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre* is ez utóbbiak táborát erősíti. A rendezőnő első, a többek között Karlovy Varyban két díjjal is elismert filmje, a *Szerdai gyerekek* után, ahol a nevelőotthonok egyedi világa – az emberi kapcsolatokat tekintve egy fiatal anya és a lánya közötti viszony - van

(Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttélésre, rendezte: Horvát Lili, 2020)

a középpontban, most a valóságnak vélt képzelet és a képzeletnek vélt valóság kettősségét helyezi górcső alá.

A történet egy Amerikából, pontosabban New Jersey-ből hazatérő sikeres orvos, Dr. Víz Márta szerelmi életére összpontosít, aki az esetleges nagy Ő utáni kutakodásban vet fel magának, s így ezzel együtt nekünk, nézőknek is olyan komoly kérdéseket, mint a választás karrier és szerelem között, illetve témája lesz az elfogadás és az elengedés. Teszi ezt úgy, hogy a feszültséget és az érdeklődést folyamatosan fenntartja, főként a fent említett gondolatmenetek balanszírozásával, a letisztult színészi és a remek operatóri munkával.

Szintén nagy rendezői ötlet, hogy a főszereplő nőt alakító Stork Natasa arcát kezdetben - amikor a pszichológussal beszélget - egész közelről mutatja a kamera, illetve az operatőr, Maly Róbert, de ahogy haladunk előre a cselekményben, s vissza-visszatérünk a pszichológussal való diskurzusba, fokozatosan távolodik a kamera, ezzel Márta szűklátókörűségének szépen, fokozatosan képileg is végét vetve.

Ugyanígy jár el a zenével is: nagyon jellemző a zenei tételek felcsendülésének módja, ideje. A másik főszereplő, Dr. Drexler János (Bodó Viktor) klasszikus zene iránti szeretete vissza-visszatérő elemként jelenik meg. Beethoven, Schubert szerzeményei is olyan intenzív érzelmi hullámvasútra ültetnek, mint magának a filmnek a gondolatmenete. Ez a párhuzam remekül beleillik a műbe, a bizonytalanság egyedi módon körüljárt kérdéskörébe.

A rendező szereplőválasztása, akár a *Terápia* című sorozat első évadából a tornászlaný

szerepében megismert Sztarenki Dórára vagy a *Szerdai gyerekekben* feltűnő Vecsei Kingára gondolunk, telitalálat mind Stork Natasa, mind a Jászai Mari-díjas Bodó Viktor esetében. Letisztult, mégis erőteljes játékuk nagyszerűen beleillik ebbe, a már amúgy is letisztult, egy kevésbé noiros atmoszférába.

A forgatókönyvet is, csakúgy, mint magát a filmet, Horvát Lili jegyzi, aki ízléses alkotói tehetséggel megáldva, egy csipetnyi pszichothrillerrel fűszerezve nyújt bepillantást ebbe az elgondolkodtató, erős szerelmi drámába. A „magyar filmek rosszak”- mert kezdetű tézisek közül sokat megcáfol ez az alkotás.

Ahogy Márta, úgy mi sem tudjuk eldönteni, hogy amit látunk, az valóban megtörténik, megtörtént-e, vagy csak egy olyan, a képzeletőrök által már-már mesterien kiszínezett valóság, amibe boldogan és nyugodtan bele tudjuk helyezni magunkat. Egy olyan képzelt realizmus, amiben a szerelem és az általa adott biztonság teljes értékű megnyugvással tölt, tölthet el minket.

Az e két dolog közti vívódás remekül végigkíséri a narratívát, csak a film utolsó negyedórájában inog meg kissé, ahol a lezárás nyitva hagyja az ajtót (jelen esetben az ablakot), hogy belépjen (bemenjen) rajta a kívánt szerelem beteljesülése, vagy a magasból a mélybe zuhanva, becsapódva ébressze fel Mártát képzelt világából.

Ez a nyitva hagyott végkifejlet pedig, a stáblistát figyelve elmélkedésre, egykori saját be, vagy be nem teljesülő szerelmeink, ígéreteink felidézésére késztet bennünket.

Karkó Ádám

A csepp

A feltaláló című filmről

„lesz a vesztett ügynek bolondja
világra a gondot kibontja
lesz idő ami sose felejt
mert kéz is lesz ami írjon röhejt
s kint az országos panaszkönyvbe”
[Nagy László: *Elhúllt bolondok nyomán*]

2020. februárjában mutatták be először Gyöngyössy Bence rendezésében *A feltaláló* című magyar filmet. A film középpontjában Béres József élete és munkássága áll, valamint a Béres-csepp kifejlesztése és a szocialista hatalom ellen való küzdelem. Bár az elmúlt évek filmkísérletei közül nem a legmeggyőzőbb alkotás, mégis elmondható, hogy tisztelettel állít emléket az idén 100 éve született Dr. Béres Józsefnek.

Gyöngyössy Bence filmrendező, filmproducer és operatőrként ismert. 2019-ben Balázs Béla-díjat kapott, Oscar-díjra is jelölték. Nevét ismerhetjük az *Egy bolond százat csinál*, az *Egy szoknya, egy nadrág* vagy a *Papírkutyák* című filmekből.

Az alapkonceptió természetesen adott volt a Béres-film elkészítéséhez. Bár nem jelenik meg az első képkockákon, hogy „igaz történet alapján”, a film végén természetesen feliratokkal megjelenik, hogy tulajdonképpen ez megtörtént, higgyük el, tényleg igaz. Ennek kétféle eredménye lehet: elsősorban nem értjük, ha nem tudjuk, hogy ki is az a Béres József, ha még sosem jártunk utána, hogy azonos a Béres-csepp feltalálójával, akkor nagyjából egy órán át (2 órás filmről beszélünk) csak úszunk az éterben és hallgatjuk, nézzük, figyeljük, mi sül ki belőle. A másik eredmény kevésbé türelmes: szimplán kiszállunk a cyber-térből, leállítjuk a filmet vagy kimegyünk a moziajtón, és azt mondjuk, hogy erre kár volt pénzt adni. Nehéz kérdés, hogy valóban érdemes-e pénzt adni rá, mert filmként, ahogy korábban megjegyeztem, nem dönt csúcsokat, sőt, a közelében sincs, ám ha némi türelemmel és kitartással bírunk, akkor megtudjuk, hogy miről is van szó, és a film magával ránt, elérzékenyülve várhatjuk a végét. Ez utóbbit ajánlom, mert a befejezés nagyon kedves és érzelemdús.

Igyekszem a film kulcsmozzanatait megragadni, hogy értsük, miért érdemes megnézni a filmet, vagy épp miért ne nézzük meg. Ez a kettősség erős ebben a pillanatban bennem is.

A film elején monologizálva sejthetjük, hogy a főhős élete körül fog forogni a komplett film, tehát alapvetően egy életrajzi jellegű filmbe kezdünk bele. A kisfiú fát ültet,

aminek az az eredménye, hogy agrármérnök lesz. Szóval még semmi sincs későn, bárki lehet agrármérnök, ha fát ültet. Ezeknek a képsoroknak a feelingje abszolút megegyezik reklámmal, ahol pl. szüretelni készülnek az emberek, alatta kedves, örömteli, barátságos zene szól, és mindenki boldogan, hát, dolgozik. Nézzük úgy, hogy nem tudjuk még, kiről van szó, a fiatal ember felnő, összeházasodik egy lánnyal 1947-ben. A beszélő hangja egy idős, tapasztalt úré, aki, sejtethető, hogy ez a fiatal ember idős emberként. Valóban. Valahol az 1970-es évek elején járhatunk, de ezt is csak következtetni tudjuk, nem konkrét, egyébként jelentéktelen is még a film elején. Hogy térben is elhelyezzük magunkat, menjünk el Kisvárdáig. A lényeg, hogy az elmúlt évekhez hasonlóan ez a film sem áll ki abból a sorból, ahogy a szocialista hatalommal kapcsolatos történeteket feldolgozza, ami egyébként nem baj, de itt soknak tűnik. A problémákról beszélni kell, bár a probléma ebben a filmben megbicsaklik a trónusán, ettől még a film a problémára épül.

Természetesen nem mehetünk el mellett sem, hogy volt közben egy '56 is. A film visszaemlékezik erre a szegmensre. Béres József (Gáspár Tibor), a főhősünk megvéd egy kommunistát a lázadó tömegetől, és szembekerül az egyik fiatal emberrel, aki a film idejében már a párt egyik felsőbb elvtársa.

„Az élet mindig utat tör magának.” –

mondja Béres a filmben. Hasonló hangvételi és didaktikai célzatú mondatok hagyják el a szereplők száját, amitől a film színesedik, a néző hátán pedig vagy jó vagy rossz értelem-ben, de feláll a szőr.

A bonyodalom akkor kezdődik igazán, amikor kiderül, hogy húga (Für Anikó) agytumoros lett, ennek hallatán Béres elmegy a Tiszához emlékezni. „Ha segíteni tudsz másoknak, azt megtenni kötelességed.” – mondja a gyerekkori Béres Józsefnek az anyja, miután kimentette a hűgát a Tiszából.

Az idős agrármérnök a pártlaboratóriumi munkahelyén elkezdi kísérletezni, „feltalálni” egy ellenszert, hogy megmentse újra a hűgát, és addig nem nyugszik, míg valóban be nem bizonyosodik, hogy működnek a kísérletei. A feltaláló felettese időközben meghal, és egy keményvágású kommunisztát (Hatházi András) neveznek ki Kisvárdára, hogy ellenőrizze Béres Józsefet. Egy szóváltásukkor Béres ezt mondja neki: „Én majd akkor leszek az elvtársa, ha társ lesz az elveimben.” Kérdéses, hogy ez illetéknépp hangzott-e el, mert ez a mondat így röhejesen hat, egy szójáték, aminek nincs helye ebben a filmben.

Cseppjei sikereket érnek el, sokan látogatnak el a házához, hogy segítsen rajtuk. Jugoszláv turisták is utaznak Kisvárdára, hogy találkozzanak a feltalálóval. Ám a párt ezt rossz szemmel nézi, megbélyegzik, kuruzslással vádolják, és feljelentik az ügyészségen Bérest (1972).

Ekkor kerül a képbe a méltán híres költő, a Kossuth-díjas Nagy László (Trill Zsolt). „Őn nem egyszerűen egy feltaláló. Őn egy szimbólum.” – mondja az áhítattal telt, átszellemült költő. Az elkövetkező időkben lejárató újságcikkek indulnak Béres ellen, Nagy László így vigasztalja: „Nyugodj meg, Jóska, mert írtam neked egy verset.” Ez viccesen hangzik, de azt hiszem, ezt a pillanatot kell megvárnia a nézőnek, mert itt kezdődik az érzelemdús életkép. Nem hatásvadászatról van szó, legalábbis én nem annak éreztem a filmben, mert egészen addig nem történik semmi nagy dolog, és ez örömmel töltött el.

Perbe fogják Bérest, megírják ellene a forgatókönyvet, akit lehet, beavatnak, azért, hogy börtönbe kerüljön, de érdekes módon a művészek kiállnak a feltaláló mellett. Nagy László azzal fenyegeti meg a párttitkárt, hogy visszaadja a Kossuth-díjat, ami természetesen a szocialista hatalomnak nagy érvágás lett volna. Aczél elvtárs megtudja, hogy Déry Tibor, Ratkó József, Örkény István, Nagy László és megannyi művész mind kiáll Béres szabadsága mellett. Aczél azt mondja Béresnek: „Manapság az a haza, ahol az embert élni hagyják.” Tragikomikus szavak egy elitvezetőtől.

Aztán a film vége, minden jó, ha a vége jó alapon tényleg véget ér. Ennyi, pont.

Elég lassú a film, nagyon életrajzi, kellőképp szentimentalista, néha boldog, többször szomorú és rossz érzésű, de libabőrös.

Végül Béres gyárthatja és árusíthatja is gyógynövényes boltokban a Béres-cseppet, gyógyszerként 2000-től kapható, ám 2013-ban Hungarikummá nyilvánítják.

A konklúzió tehát: a kis ország nagy embereket rejt, a nagy embereket nem segíti a rendszer, hanem korlátozza, de ha kiállunk az értékes nagy emberek mellett, akkor a rendszer elfogadja őt/őket, és bár nem háborút nyer

vele a társadalom, hanem csatát, mindenesetre előrelépést jelent mindenkinek.

Ajánlom azoknak, akik kíváncsiak a Béres-ügyre, a cseppekre, érzelmekre, kitartásra. Nem kötelező film, de van ilyen is.

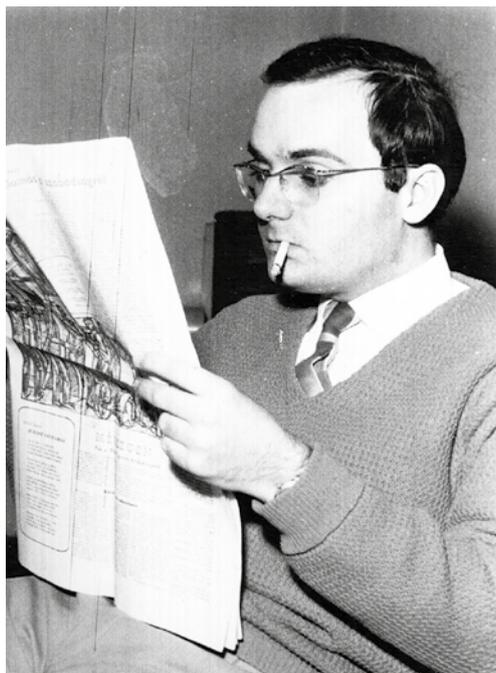

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Az idő kereke

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Kis-Balaton

Az újságot olvasó Pék Pál

Egy kép Pék Pál levelesládájából: a költő, tanár cigarettázik, és újságot olvas 1965 egyik napján. Későbbi képein ikonikusan kalapban és pipázva jelenik meg, kevés cigarettás kép lapul a ládában.

Abban a korszakban, a mobiltelefonok, kábeltévék, a számítógépek magyarországi korszaka előtt, a napi- és hetilapok voltak a legfontosabb hírforrások. A napi vagy- hetilapban megjelenni verssel nagy jelentőséggel bírt, hiszen a legtöbben csak ott olvashatták a verseket. A napilapban való megjelenésnek volt egy sajátossága: sok olyan napilapfogyasztó kanizsai, zalaegerszegi is megismerhette a költő, esetünkben Pék Pál verseit, aki más olvasnivalót nem vett kezébe. A verset sem olvasta volna el, ha nem ismer rá a híres tanárra, ismerősre. Pék Pál estjein is érzékelhető volt ennek hatása: „Olvastalak a Zalában” bókolnak sokan ilyenkor az idősebbek közül. Pali egyszer megjegyezte: „és vajon értették is?”

A kötetek megjelenése vagy a Pannon Tükör szerkesztése idején (ami már a számítógépes korszakban született meg) már nem volt olyan súlya a Zalai Hírlapban való megjelenésnek számára, mint a költői pálya első bő évtizedében (1959 és 1984 között), ezt az is mutatja, hogy az akkori megjelenéseket eltette magának Pék Pál. Ahogy szaporodtak a megjelenések az irodalmi lapokban, úgy apadtak el a versközlések a Zalai Hírlapban, de a költészetnapai válogatásokban, és a Pék Pál kötetet megjelenései alkalmából készített interjúk mellett, mintegy illusztrációként, mindig megjelent egy-egy vers is.

Most egy olyan verset ajánlok az olvasó figyelmébe, mely több alkalommal is megjelent a Zalai Hírlapban (a „Zalában”), elsőként 1961. december 3-án. A vers a kiskanizsai kofákat említi, ahogy a Potyli hídján át a nagykanizsai piacról oromfala fehérre meszelt házaik felé mennek az estéli harangszóval.

Pék Pál ekkor 23 éves. Egy emberöltővel később már nem csak olvasott, de szerkesztett is újságot, Nagykanizsa rendszerváltáskori hetilapját.

PÉK PÁL:

Asszonyok

Estefelé a harangszóban úszva
lebegnek el az árnybabújt úton —
A nap tűzétől lángolva kigyúlva
a forró csend ül hajlott vállukon.

Fejükön kosárral jönnek lassan erre
a munka terhe szemükben lapul.
Rájuk zuhan az este tikkadt teste
s hajjukban már csillag fénye gyűl.

Csak mennek némán át a patak hídján
belalják őket fehér házsorok —
Lelkük az álom szivárványos partján
mint tűz a szélben halkán fellobog.

Vendégünk volt a Bárka folyóirat

Legújabb, idei negyedik lapszámunkat mutatuk be Zalaegerszegen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban 2020. szeptember 4-én. Programunk egyben a 25 éves a Pannon Tükör című ünnepi sorozatunk első alkalma is volt, így vendégeket is köszöntöttünk: a Bárka folyóirat érkezett hozzánk Elek Tibor főszerkesztő és Farkas Wellmann Éva főszerkesztő-helyettes, online főszerkesztő személyében. A járványügyi intézkedések maximális betartásával rendezett programon megtelt a könyvtár nagyterme, hosszú hónapok után újra találkozhattak a szerzők és az olvasók. A program az NKA és az MMA támogatásával valósulhatott meg.

Utassy Józsefre emlékeztünk

Utassy József József Attila-díjas és Kossuth-díjas magyar költő, műfordító, lapunk kedves szerzője tíz évvel ezelőtt, 2010. augusztus 27-én hunyt el Zalaegerszegen. Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke és Bubits Tünde főszerkesztő a költő emléktábláját koszorúzta meg az évfordulón.

Elmarad az Ördögkatlan fesztivál

Az idén 25. születésnapját ünneplő lapunk irodalmi beszélgetéseivel nem először vett volna részt az Ördögkatlan fesztiválon, ami idén a járványügyi helyzet miatt elmarad. A tervezett irodalmi beszélgetéseket Bereményi Géza íróval, Visky András költővel és Kukorelly Endre íróval más formában tervezzük megvalósítani.

Könyvbemutató a MIMIKArtban

Zalaegerszeg új galériájában mutathattuk be 2020. október 8-án Hegedüs Gitta újabb könyvét. A szerkesztővel, Velkey Péterrel Bubits Tünde főszerkesztő beszélgetett az előző könyv sikeréről, utóéletéről, és az újabbról, mely Emlékezzünk régiekről címmel jelent meg Mezőberény támogatásával.

Lap- és könyvbemutató Pécsen

Szeptember 14-én Pécsen, a Csorba Győző Könyvtár Belvárosi Fiókkönyvtár és Ifjúsági Tanuló Tér látta vendégül periodikánkat. A Pannon Tükör képviselőjében dr. Cséby Géza és Nászta Katalin mutatta be a pécsi Hetedhétár kulturális magazin meghívására újonnan és nemrég megjelent könyveinket, valamint a Pannon Tükör régebbi és friss lapszámait. A találkozó barátságos légkörben, Komlós Attila főszerkesztő és L. Csépanyi Katalin alapító-szerkesztő moderálásával zajlott a megjelent szerzőkkel, írókkal, költőkkel. Cséby Géza verseit, fordításait – Vasárnapi koncert, A csend visszhangjai – Nászta Katalin ajánlotta, felolvasva belőlük, míg Cséby Géza a Pannon Tükör történetével, Nászta Katalin Felvágott szívvel friss verses kötet, valamint a Thália erdélyi napszamosai színész-interjúkötet bemutatásával tette tartalmassá a találkozót.

PANNON TÜKÖR

MÉSZÁROS T. LÁSZLÓ: Életfa

Szerzőink

- Bence Lajos** (1956, Lendva) költő, szerkesztő
Béres Katalin (1960, Zalaegerszeg) történész, muzeológus
Berka Attila (1976, Budapest) író, szerkesztő
Csekő Tibor (1995, Budapest) filmkritikus
Gazda Albert (1966, Budapest) író, újságíró
Göncz László (1960, Lendva) író, történész
György Alida (1995, Kolozsvár) író
Halász Albert (1969, Lendva) költő, író, műfordító
Hensel, Kerstin (1961, Berlin) író
Ilyés Krisztinka (1999, Kolozsvár) költő
Karkó Ádám (1997, Tát) költő
Kégl Ildikó (1976, Miskolc) író, újságíró
Király Csenge Katica (2001, Budapest) költő
Kis Petronella (1992, Cegléd) kritikus
Kiss Gábor (1957, Zalaegerszeg) történész, könyvtáros
Kopriva Nikolett (1996, Mórahalom) költő, író
Miklya Zsolt (1960, Csorvás) költő, író, szerkesztő
Mozsár Eszter (1973, Zalaegerszeg) újságíró, riporter
Molnár Krisztina Rita (1967, Budapest) költő, író
Ozsváth Zsuzsa (1992, Budapest) költő
Pál Péter (1998, Kaposvár) költő, színész
Pege Ibolya (1987, Budapest) költő
Pisnjak Attila (1989, Lendva) művészettörténész
Simon Márton (1984, Budapest) költő, műfordító
Sinka Zsófia (1990, Budapest) költő, író, műfordító
Stamler Ábel (1992, Kaposvár) vallástudós, szerkesztő
Szilágyi Zsófia Emma (1995, Debrecen) író
Szenderák Bence (1992, Budapest) költő
Tatár Sándor (1962, Budapest) költő, műfordító
Tomaji Attila (1959, Zebegény) költő, irodalomtörténész
Turbuly Lilla (1965, Budapest, Náprádfa) író, kritikus
Vajna Ádám (1994, Budapest) költő
Varga Melinda (1984, Kolozsvár) költő, szerkesztő
Vass Norbert (1985, Budapest) író, kritikus, szerkesztő
Vöröskéry Dóra (1995, Budapest) író
Wirth Imre (1964, Pomáz) író, irodalomtörténész, szerkesztő
Zágorec-Csuka Judit (1967, Lendva) költő, író